

**PROGRAM OCHRONY ŚRODOWISKA
GMINY BUDRY
NA LATA 2013-2016
Z PERSPEKTYWĄ NA LATA 2017-2020**

BUDRY, PAŹDZIERNIK-LISTOPAD 2013

**PROGRAM OCHRONY ŚRODOWISKA
GMINY BUDRY
NA LATA 2013-2016
Z PERSPEKTYWĄ NA LATA 2017-2020**

Zespół autorski:

mgr Jan Komorowski

mgr Mateusz Wrześniewski

Spis treści

1. WSTĘP	4
2. CHARAKTERYSTYKA GMINY	7
3. INFRASTRUKTURA	12
4. ANALIZA ZASOBÓW ŚRODOWISKA PRZYRODNICZEGO	18
5. POLITYKA OCHRONY ŚRODOWISKA DO 2018 ROKU ORAZ HARMONOGRAM REALIZACJI ZADAŃ EKOLOGICZNYCH	53
6. ZAŁOŻENIA SYSTEMU EDUKACYJNO-INFORMACYJNEGO	62
7. REALIZACJA GMINNEGO PROGRAMU OCHRONY ŚRODOWISKA	71
8. STRESZCZENIE DOKUMENTU W JĘZYKU NIESPECJALISTYCZNYM	105
9. PROGRAM OCHRONY ŚRODOWISKA – CELE I ZADANIA	107

1. WSTĘP

1.1. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA

W celu realizacji polityki ekologicznej państwa na poziomie lokalnym, organ wykonawczy gminy w art. 17 ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 roku Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2008 r. Nr 25, poz. 150 z późn. zm.) zobligowany jest do sporządzenia Gminnego Programu Ochrony Środowiska, który jest uchwalany przez Radę Gminy. Sporządza się go, podobnie jak politykę ekologiczną państwa, na 4 lata. Określa on cele ekologiczne, priorytety, harmonogram działań proekologicznych, oraz źródła finansowania niezbędne do osiągnięcia postawionych celów.

Projekty programów ochrony środowiska podlegają zaopiniowaniu przez:

- 1) ministra właściwego do spraw środowiska – w przypadku projektów wojewódzkich programów ochrony środowiska;
- 2) organ wykonawczy województwa – w przypadku projektów powiatowych programów ochrony środowiska;
- 3) organ wykonawczy powiatu – w przypadku projektów gminnych programów ochrony środowiska.

Organ, o którym mowa w ust. 1, zapewnia możliwość udziału społeczeństwa, na zasadach i w trybie określonych w ustawie z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko, w postępowaniu, którego przedmiotem jest sporządzenie programu ochrony środowiska.

Program został opracowany w oparciu o obowiązujące przepisy prawne a także „Wytyczne sporządzania programów ochrony środowiska na szczeblu regionalnym i lokalnym” wydane przez Ministerstwo Środowiska w grudniu 2002 roku. Wykaz aktów prawnych zgodnie z którymi sporządzono niniejsze opracowanie został umieszczony w załączniku.

Formalną podstawą sporządzenia Programu Ochrony Środowiska dla Gminy Budry jest umowa zawarta pomiędzy Gminą Budry, Ul. Wojska Polskiego 27, 11-606 Budry, a firmą *Urbanika Jan Komorowski* z siedzibą w Poznaniu, ul. Wykopy 11, 60-001 Poznań.

1.2. KONCEPCJA I CEL OPRACOWANIA

Przedmiotem opracowania jest Program Ochrony Środowiska dla Gminy Budry położonej w powiecie węgorzewskim na terenie województwa warmińsko-mazurskiego. Na podstawie aktualnego stanu środowiska, źródeł jego zagrożeń oraz tendencji przeobrażeń Program Ochrony

Środowiska określa cele polityki ekologicznej na terenie Gminy Budry, instrumenty realizacji programu, potrzebne środki finansowe oraz formy kontroli jego realizacji.

Problematyka ochrony środowiska obejmuje wszystkie jego elementy, a więc budowę geologiczną i bogactwa naturalne, wody powierzchniowe i podziemne, powietrze atmosferyczne, rzeźbę terenu i pokrywę glebową, szatę roślinną i lasy, świat zwierząt, a także podstawowe walory kulturowe.

Dla osiągnięcia zrównoważonego rozwoju niezbędne są:

- ochrona środowiska przyrodniczego,
- rozwój gospodarczy,
- ład przestrzenny,
- warunki społeczne.

Z punktu widzenia środowiska przyrodniczego zrównoważony rozwój polega przede wszystkim na dążeniu do:

- zachowania możliwości odtwarzania się zasobów naturalnych,
- racjonalnego użytkowania zasobów nieodnawialnych i zastępowania ich substytutami,
- ograniczania uciążliwości dla środowiska i nie przekraczania granic wyznaczonych jego odpornością,
- zachowania różnorodności biologicznej,
- zapewnienia obywatelom bezpieczeństwa ekologicznego,
- tworzenia podmiotom gospodarczym warunków do uczciwej konkurencji w dostępie do ograniczonych zasobów i możliwości odprowadzania zanieczyszczeń.

Program Ochrony Środowiska powinien wytyczać cele polityki ekologicznej Gminy Budry, takie jak:

- racjonalne użytkowanie zasobów naturalnych przez zmniejszenie zużycia energii, surowców i materiałów, a równocześnie wzrost udziału w wykorzystywaniu zasobów odnawialnych,
- ochronę powietrza i ochronę przed hałasem przez redukcję emisji gazów i pyłów oraz emitorów hałasu i wibracji,
- ochronę wód przez właściwą gospodarkę wodno-ściekową oraz racjonalizację zużycia wody,
- ochronę gleb i powierzchni ziemi przez racjonalną gospodarkę rolną i minimalizowanie destrukcyjnych oddziaływań przemysłu oraz komunikacji,
- ochronę zasobów przyrodniczych z uwzględnieniem bioróżnorodności przez zmniejszanie presji wynikającej z rozwoju gospodarczego.

1.3. METODYKA OPRACOWANIA

Program Ochrony Środowiska powinien być powiązany z dokumentami wyższej rangi i wynikać z zapisów Polityki Ekologicznej Państwa. Równocześnie Program Ochrony Środowiska powinien być skorelowany z dokumentami szczebla wojewódzkiego i powiatowego.

Spośród dokumentów szczebla wojewódzkiego i powiatowego przy sporządzaniu niniejszego opracowania zostały uwzględnione następujące dokumenty identyfikujące cele ekologiczne:

- Strategia Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Województwa Warmińsko-Mazurskiego do roku 2020,
- Program Ochrony Środowiska Województwa Warmińsko-Mazurskiego na lata 2011-2014 z uwzględnieniem perspektywy na lata 2015-2018,
- Program Ochrony Środowiska dla Powiatu Węgorzewskiego na lata 2009-2012 z uwzględnieniem perspektywy na lata 2013-2016.

Sprecyzowane w Programie Ochrony Środowiska Gminy Budry cele dotyczące ochrony środowiska, działań w kierunku zahamowania tendencji niekorzystnych oraz działań na rzecz zmniejszenia zagrożeń i poprawy stanu środowiska są skorelowane z celami zdefiniowanymi w dokumentach szczebla krajowego, wojewódzkiego i powiatowego.

Ponadto przy dokumentacji wykonawcy „Programu...” korzystali z:

- danych pochodzących z Urzędu Gminy w Budrach,
- danych zawartych w *Raporcie o stanie środowiska Województwa Warmińsko Mazurskiego* Wojewódzkiego Inspektoratu Ochrony Środowiska w Olsztynie
- danych statystycznych z Głównego Urzędu Statystycznego, Państwowej Straży Pożarnej, Państwowego Instytutu Geologicznego,
- informacji będących w posiadaniu Urzędu Marszałkowskiego Województwa Warmińsko Mazurskiego,

Informacje o istniejącym stanie, potrzebach i planach związanych z ochroną środowiska zostały dostarczone przez samorząd gminny w formie ankiety.

W trakcie prac zostały zaangażowane różne strony będące zainteresowane zrównoważonym rozwojem Gminy Budry. Szczególne znaczenie miała ścisła i bieżąca współpraca wykonawcy z przedstawicielami Urzędu Gminy.

2. CHARAKTERYSTYKA GMINY

2.1. POŁOŻENIE

Gmina Budry zajmuje powierzchnię 175 km² i położona jest w północno-wschodniej części województwa warmińsko-mazurskiego, w granicach powiatu węgorzewskiego. Gmina liczy 2961 mieszkańców (dane na 31.XII.2012r.) Leży ona na obrzeżu obszaru województwa warmińsko-mazurskiego. Na sieć osadniczą składa się 17 sołectw i 29 miejscowości. Z większych oprócz Budr należy wymienić: Olszewo Węgorzewskie, Ołownik, Więcki, Popioły, Zabrost Wielki. Sołectwa należące do gminy to: Budry, Budzewo, Brzozówko, Góry, Grądy Węgorzewskie, Olszewo Węgorzewskie, Ołownik, Ołownik-osiedle, Pawłowo, Piłaki Małe, Popioły, Sąkiety Małe, Sobiechy, Wężówko, Więcki, Wola, Zabrost Wielki.

Gmina Budry od wchodu graniczy z gminą Banie Mazurskie, od południa z gminą Pozezdrze a od zachodu z gminą Węgorzewo. Granicą północną jest granica państwa Polskiego z Rosją (Obwód Kaliningradzki).

Rys. 1. Położenie Gminy Budry w powiecie węgorzewskim

Źródło: <http://www.gminy.pl>

Wiodącą funkcją gospodarki gminy jest rolnictwo rozwijające się na bazie gospodarstw indywidualnych i zespołowych. Przemysł nie jest rozwinięty i nie stanowi silnego elementu gminnej gospodarki.

Obszar gminy charakteryzuje się cennym i malowniczym krajobrazem, na który składają się pagórki oraz cenne kompleksy leśne.

2.2. LUDNOŚĆ

Tabela 1. Ludność Gminy Budry w latach 2010-2012

Wyszczególnienie	Liczba mieszkańców		
	2010	2011	2012
Gmina Budry	3011	3002	2961

Źródło: Bank danych regionalnych (<http://www.stat.gov.pl>)

Tabela 2. Udział ludności wg ekonomicznych grup wieku w % ludności ogółem w latach 2010-2012

Wyszczególnienie	Liczba mieszkańców na 100 os. w wieku produkcyjnym		
	2010	2011	2012
Gmina Budry	58,4	57,6	57,6

Źródło: Bank danych regionalnych (<http://www.stat.gov.pl>)

W Gminie Budry w roku 2012 przeważały osoby w wieku produkcyjnym (2007 osób), co stanowiło 63,05% ogółu. Wysoki był również udział mieszkańców w wieku przedprodukcyjnym (465), wynosił 20 %. Mieszkańcy w wieku poprodukcyjnym (449) stanowili natomiast 16,5 %.

Liczba kobiet to 1444, a mężczyzn 1517. Na 100 mężczyzn przypada 95 kobiet. Gęstość zaludnienia wynosi 17 osób/km². Wskaźnik przyrostu naturalnego na 1000 mieszkańców był w 2012r. ujemny i wynosił - 4,7.

2.3. KLIMAT

Warunki klimatyczne gminy Budry wynikają zarówno z oddziaływania warunków mikroklimatycznych całego regionu, jak i czynników lokalnych, do których niewątpliwie należałoby zaliczyć rzeźbę terenu, szatę roślinną oraz wody powierzchniowe.

Zgodnie z podziałem Polski na regiony klimatyczne zaproponowanym przez A. Wosia (1995) gmina Budry położona jest w Regionie XII: Mazursko – Podlaskim. Region ten położony w północno – wschodniej części kraju i obejmuje swym zasięgiem wschodnią część Pojezierza Mazurskiego oraz część Podlasia.

Klimat na terenie gminy wykazuje cechy klimatu przejściowego, morsko-kontynentalnego. Jego cechami charakterystycznymi są: duża zmiennością pogody, duże wahania amplitudy temperatury, a także przewaga opadów letnich nad zimowymi oraz wiosennych nad jesiennymi. Najwyższe temperatury odnotowuje się w lipcu i sierpniu, najniższe zaś w grudniu, styczniu i lutym. Poszczególne pory roku rozpoczynają się tu nieco później niż w pozostałych częściach kraju, a znaczna objętość wód powierzchniowych wpływa na wilgotność powietrza, która w okresie letnim waha się od 60 do 80%.

Poszczególne elementy klimatu dla obszaru gminy na podstawie danych ze stacji Giżycko za lata 1951-1970 przedstawiały się następująco:

- średnia roczna temperatura 6,6⁰C,
- lipiec i sierpień - najcieplejszy miesiąc 17,8⁰C i 16,8⁰C
- styczeń i luty - najchłodniejszym miesiącem - 4,9⁰C i - 4,4⁰C
- średnia liczba dni gorących i upalnych nie przekracza 21
- dni mroźnych i bardzo mroźnych 67
- średnie daty występowania początku i końca pór roku oraz czasu ich trwania przedstawiają się następująco:
przedwiośnie - średnia temperatura 0-5⁰C, trwa około 31 dni, początek przypada około 12.III i trwa 12.IV., wiosna - średnia temperatura powyżej 5⁰C - trwa 54 dni /13.IV – 5.VI/ lato - średnia temperatura powyżej 15⁰C - trwa 92 dni /6.VI – 15.IX/ jesień - średnia temperatura od 15⁰C - 5⁰C, jej początek przypada na pierwszą dekadę września i trwa do 5.XI przedzimie
- średnia temperatura od 5⁰C do 0⁰C, rozpoczyna się w pierwszej dekadzie listopada, średnio trwa 94 dni /9.XII – 12.III/
- opady - średnia roczna suma opadów wynosi 529 mm. Najbogatszy w opady jest sierpień 66 mm, najuboższy - luty 20 mm. Porównując średnie sumy opadów zauważa się wzrost przewagi opadów letnio-jesiennych nad zimowymi,
- pokrywa śnieżna utrzymuje się średnio przez 107 dni, średnie daty pojawiania się przypadają na początek grudnia, a zanikanie na koniec drugiej dekady marca. Natomiast skrajne daty notuje się już w połowie listopada, a zanikania w drugiej dekadzie kwietnia,
- liczba dni z burzą wynosi średnio 14 dni, z mgłą 25 dni, przy czym najwięcej przypada na listopad, najmniej na czerwiec,
- dni bezprzymrozkowych w ciągu roku notuje się około 161. Skrajne daty występowania przymrozków przypadają po raz pierwszy na trzecią dekadę września, po raz ostatni na koniec maja.
- średnia liczba okresu wegetacyjnego wynosi 194, a jego rozpoczęcie przypada na drugą dekadę kwietnia, zakończenie na koniec października,
- wiatry - w układzie rocznym dominują z kierunku południowo-wschodniego. Wiatrów północno-wschodnich i północnych notuje się najmniej. Taki układ odnosi się do okresu zimowego, wiosennego i jesiennego. Latem dominują wiatry z kierunku północno-zachodniego, przy najmniejszym udziale wiatrów północno-wschodnich.

Na tle innych regionów klimatycznych w obrębie charakteryzowanej jednostki obserwuje się stosunkowo największą częstość pojawiania się pogód najmroźniejszych, ze średnią dobową temperaturą powietrza poniżej -15°C . Również tutaj występują maksymalne na obszarze kraju liczby dni z pogodą przymrozkową umiarkowanie zimną i z dużym zachmurzeniem bez opadu lub z opadem.

Cechą charakterystyczną stosunków klimatycznych w tym regionie jest najmniejsza częstość występowania dni z pogodą chłodną i jednocześnie pochmurną bez opadu lub z opadem. Mała frekwencja cechuje także dni z pogodą umiarkowanie ciepłą i zarazem słoneczną bez opadu.

Obszar gminy nie jest jednolity pod względem warunków klimatycznych. Zasadnicze różnice w klimacie lokalnym zaznaczają się między częścią północno-wschodnią i pozostałym obszarem gminy. W części zachodniej i południowej o zróżnicowanej rzeźbie warunki mikroklimatyczne uzależnione są przede wszystkim od rodzaju i wielkości form terenowych, ich ekspozycji dosłonecznej i kąta nachylenia zboczy. Zasadnicze różnice na tym terenie występują między obszarami wysoczyzny morenowej, a obniżeniami. Pogoda słoneczna i bezwietrzna sprzyja dużemu zróżnicowaniu stosunków termiczno-wilgotnościowych na zboczach.

Niekorzystnymi warunkami termicznymi i większą wilgotnością charakteryzują się tereny obniżeń. Przyczyną jest niekorzystny pionowy rozkład temperatury, hamujący wymianę powietrza. Powoduje to utrzymywanie się zastoisk chłodnego powietrza, sprzyja wzrostowi wilgotności i powstawaniu przygruntowych mgieł.

Część południowo-wschodnia jest zupełnie odmienna pod względem warunków klimatu lokalnego od pozostałego terenu. Czynnikiem modyfikującym klimat na tym obszarze jest duży kompleks leśny wraz z otaczającymi rozległymi użytkami zielonymi. Obszar ten cechuje się niższą temperaturą powietrza, mniejszymi jej wahaniami oraz częstym występowaniem mgieł i porannych oparów. Obszary torfowiskowo-bagiennie /rejon wsi Wydutki i Grądy Węgorzewskie/ są dogodnym siedliskiem do rozwoju mikroorganizmów i uciążliwych dla człowieka owadów. Niekorzystnie na tym terenie przedstawia się rozkład temperatury w przygruntowej warstwie powietrza, co powoduje pojawianie się przymrozków uszkadzających rośliny uprawne. Wpływ obszaru leśnego na mikroklimat przyległego terenu polega przede wszystkim na zmniejszeniu prędkości wiatrów i osłabieniu wymiany turbulencyjnej, jak również powoduje odnawianie zasobów tlenu atmosferycznego.

2.4. UŻYTKOWANIE TERENU

Tabela 3. Użytkowanie terenu w gminie Budry

Użytkowanie	Budry gmina powierzchnia [ha]	Udział w ogólnej powierzchni [%]
Ogółem	17479	100
Użytki rolne	10039,65	57,44
Użytki leśne	3842,2	21,98
Grunty zabudowane	2756,64	15,77
Wody	343	1,96
Tereny inne (w tym nieużytki)	497,51	2,85

Źródło: GUS Baza danych lokalnych

2.5. ROLNICTWO

W gminie Budry rolnictwo stanowi ważną gałąź gospodarki. Powierzchnia użytków rolnych wynosi 10039,65ha (dane GUS za rok 2010).

Większość gospodarstw prowadzi produkcję wielokierunkową bez wyraźnie określonej specjalizacji. W strukturze upraw przeważa uprawa zbóż a w szczególności uprawa żyta i pszenżyta, co jest uwarunkowane m. in. jakością gleb.

Tabela 4. Powierzchnia zasiewów głównych ziemiopłodów na terenie Gminy Budry

uprawa	Powierzchnia zasiewów [ha]
Ziemniaki	59,92
Zboża ogółem	4708,30
Uprawy przemysłowe	704,26

Źródło: Bank danych regionalnych (<http://www.stat.gov.pl>)

W zakresie hodowli zwierząt, w gminie dominują hodowla trzody chlewnej, bydła opasowego i mlecznego.

Tabela 5. Rodzaje hodowli w gminie.

Rodzaj hodowli	pogłowie
Bydło	4497
Trzoda chlewna	7794
Lochy	861
Drób	6952
Konie	121

Źródło: Bank danych regionalnych (<http://www.stat.gov.pl>)

2.6. RYNEK PRACY

Na terenie Gminy Budry - stan na 31.12.2012 r. (Główny Urząd Statystyczny) - funkcjonowało 129 podmiotów gospodarczych, zarejestrowanych w systemie REGON. Większość stanowią małe i średnie przedsiębiorstwa.

Tabela 6. Wybrane dane o rynku pracy w 2012 roku w powiecie węgorzewskim oraz gminie Budry

Wyszczególnienie	Powiat	Gmina
Pracujący*	2582	111
Bezrobotni zarejestrowani	2337	389
Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym w %	15,1	20,7
W tym kobiety w %	17,3	24,6

* - dane dotyczą podmiotów gospodarczych, w których liczba pracujących przekracza 9 osób, bez pracujących w rolnictwie indywidualnym

Źródło: Bank danych regionalnych (<http://www.stat.gov.pl>)

Tabela 7. Podmioty gospodarki narodowej zarejestrowane w rejestrze REGON w 2012 roku

Wyszczególnienie	Powiat	Gmina
Podmioty gospodarki narodowej zarejestrowane w rejestrze REGON ogółem	1674	129
Podmioty gospodarki narodowej zarejestrowane w rejestrze REGON na 10 tys. ludności	704	436

Źródło: Bank danych regionalnych (<http://www.stat.gov.pl>)

3. INFRASTRUKTURA

3.1. Gospodarka wodno-ściekowa

Według danych Programu Ochrony Środowiska dla Województwa Warmińsko-Mazurskiego na terenie województwa nie występuje na większą skalę deficyt wody ani zagrożenie pustynnienia obszarów rolnych. Źródłem poboru wody do celów komunalnych i przemysłowych na terenie gminy są wody podziemne.

Długość sieci wodociągowej na terenie gminy wynosiła pod koniec 2013 roku 143,4 km, a sieci kanalizacyjnej 5,5 km. Warto podkreślić, że zarówno długość sieci kanalizacyjnej (w mniejszym

stopniu także wodociągowej) znacząco zwiększyła się w latach 2010-2013 dzięki prowadzonym przez Gminę Budry inwestycjom. Liczba przyłączy wodociągowych na terenie gminy to 811 (2884 osób) , a kanalizacyjnych 92 (610 osób). Wydajność wodociągu to około 655 m³/d. Liczba mieszkańców korzystająca z przydomowych oczyszczalni ścieków: 1215

Zaopatrzenie w wodę poszczególnych miejscowości następuje z ujęć opisanych w tabeli 8.

Tabela 8. Ujęcia wody w gminie Budry.

Lokalizacja	Użytkownik	Wydajność [m ³ /d]	Zasoby eksploatacyjne [m ³ /h]
OLSZEWO WĘGORZEWSKIE	GMINA	655	55

Źródło: dane UG Budry

W 2012r. wykonano inwestycje polegającą na budowie studni głębinowej SW4 na ujęciu wody w Olszewie Węgorzewskim.

W Gminie Budry, zarówno do celów komunalnych jak i przemysłowych, wodę ujmuje się z ujęć podziemnych. Wody powierzchniowe pobierane są tylko do nawodnień w rolnictwie i leśnictwie oraz w gospodarce rybackiej. Największym użytkownikiem wody w gminie jest gospodarka komunalna, następnie rolnictwo i leśnictwo oraz przemysł. Podstawowe znaczenie w zaopatrzeniu ludności w wodę mają zasoby wód podziemnych, które przeznaczone są przede wszystkim do zaopatrzenia ludności w dobrej jakości wodę do picia. Wody podziemne wykorzystywane są również do celów przemysłowych przez niewielkie zakłady, którym woda dostarczana jest komunalną siecią wodociągową.

Na obszarze Gmina Budry zlokalizowane są trzy komunalne oczyszczalnie ścieków w miejscowościach Budry, Koźlak i Ołownik. Znajduje się tu także 329 przydomowych oczyszczalni ścieków.

Oczyszczalnia ścieków Budry:

- Wybudowana w 2011 roku
- przepustowość 50 m³/dobę
- korzysta 78 rodzin/ 310 osób(wg. zameldowania).
- produkcja ścieków ok. 15-16 m³/dobę.

Oczyszczalnia ścieków Koźlak:

- Wybudowana w 2010 roku
- przepustowość 30 m³/dobę
- korzysta 28 rodzin/110 osób(wg. zameldowania).

- produkcja ścieków ok. 4-5 m³/dobę.

Oczyszczalnia ścieków Ołownik:

- Przejęta z zasobów ANR
- przepustowość 40 m³/dobę.
- korzysta 60 rodzin/ 226 osób (wg. zameldowania)(19- 79, 22-52, 27-47, 18-48osób)
- produkcja ścieków średnio 4400m³/rok

Oczyszczalnie przydomowe

Przepustowość przydomowych oczyszczalni ścieków oddanych do eksploatacji w latach 2011-2012.

oczyszczalnie o przepustowości 0,6- 0,9 m ³ /dobę ,	244 szt x 0,9 = 219,6 m ³
oczyszczalnie o przepustowości 1,0-1,5 m ³ /dobę ,	72 szt x 1,5 = 108,0 m ³
oczyszczalnie o przepustowości 1,6-2,3 m ³ /dobę ,	3 szt x 2,3 = 6,9 m ³
oczyszczalnie o przepustowości 2,4-3,0 m ³ /dobę ,	1 szt x 3,0 = 3,0 m ³
oczyszczalnie o przepustowości 3,1-4,5 m ³ /dobę ,	1 szt x 4,5 = 4,5 m ³

RAZEM **321** szt o przepustowości **342** m³/dobę /1480 osób (wg zameldowania)

Gmina posiada dużą dysproporcję między długością i dostępnością sieci wodociągowej a długością sieci kanalizacji sanitarnej. Część ścieków jest gromadzona w zbiornikach bezodpływowych. Aktualne działania Urzędu Gminy Budry kierują się między innymi na zmianę tej niekorzystnej dysproporcji i rozwój sieci kanalizacji gminnej.

Dla istniejących lub projektowanych terenów zwartej zabudowy mieszkalnej (oraz innej zabudowy przeznaczonej na pobyt ludzi), które nie posiadają sieci kanalizacji sanitarnej zapewniającej przesył ścieków do oczyszczalni zbiorczych, należy jako priorytetowy kierunek działań przyjąć konieczność realizacji takiej sieci. W przypadku zabudowy rozproszonej lub zabudowy znajdującej się w znacznej odległości od sieci kanalizacyjnej należy przyjąć rozwiązania z budową przydomowych oczyszczalni ścieków.

3.2. Gospodarka odpadami

Zgodnie ze znowelizowaną ustawą z dnia 13 września 1996 roku o utrzymaniu czystości i porządku w gminach (t.j. Dz.U. z 2012, poz. 391 z późn. zm) uległ zmianie dotychczasowy system gospodarowania odpadami komunalnymi. Znowelizowana ustawa winna spowodować ograniczenie składowania zmieszanych odpadów komunalnych i odpadów ulegających biodegradacji na składowiskach, zwiększyć odzysk i recykling odpadów opakowaniowych,

zmniejszyć ilość dzikich wysypisk, a ponadto poprawić stan środowiska na skutek eliminowania przypadków palenia śmieci w domowych kotłowniach.

Gmina Budry jest członkiem Mazurskiego Związku Międzygminnego – Gospodarka Odpadami.

Z dniem 1 lipca 2013 roku obowiązki w zakresie utrzymania czystości i porządku przejął Mazurski Związek Międzygminny – Gospodarka Odpadami w Giżycku. Właściciele nieruchomości nie mogą już samodzielnie podpisywać umów z przedsiębiorcami na odbiór odpadów komunalnych. Również z tym dniem powstał obowiązek odprowadzania na rzecz Związku zadeklarowanej opłaty od właścicieli nieruchomości zamieszkałych za wywóz odpadów z gospodarstwa domowego. Opłata za odpady w przypadku prowadzenia selekcji jest niższa, dlatego też zachęca się mieszkańców do sukcesywnego wprowadzania na swoim podwórku tej metody zbierania odpadów. Opłata przeznaczona będzie na pokrycie kosztów funkcjonowania systemu, na które składają się: koszty odbierania, transportu, zbierania, odzysku i unieszkodliwiania odpadów, koszty tworzenia i utrzymania punktu selektywnego zbierania odpadów, koszty obsługi administracyjnej. Na terenie Gminy przewiduje się system selektywnej zbiórki odpadów:

- w zabudowie jednorodzinnej - „u źródła” tj. na posesji, przy wykorzystaniu pojemników, (koszt pojemników jest uwzględniony w określonej opłacie za gospodarowanie odpadami),
- w zabudowie wielorodzinnej – odpady odbierane będą przez przedsiębiorcę z zabezpieczonych pomieszczeń lub pojemników zlokalizowanych w bezpośrednim sąsiedztwie budynków.

Gmina obowiązana jest do stworzenia warunków niezbędnych do wykonania przez właścicieli nieruchomości obowiązków w zakresie segregacji odpadów. Dlatego też utworzono na terenie Związku kilka Punktów Zbiórki Odpadów Selektywnych (najbliższy na terenie miasta Węgorzewo). Planowane jest odbieranie odpadów komunalnych zmieszanych co najmniej dwa razy w miesiącu, a zebranych selektywnie co najmniej raz na miesiąc. Związek przejmie obowiązki wywozu odpadów również z nieruchomości, na których nie zamieszkują mieszkańcy a powstają odpady komunalne (firmy, instytucje, prowadzący działalność gospodarczą, właściciele działek letniskowych, itp.), które zobowiązane będą do wnoszenia na rzecz Związku zadeklarowanej opłaty.

Szczegółowe regulacje zostały zapisane w uchwałach Mazurskiego Związku Międzygminnego – Gospodarka Odpadami w sprawie regulaminu utrzymania czystości i porządku na terenie Związku.

W 2013 r. Gmina Budry przeprowadziła rekultywację nieczynnych składowisk odpadów znajdujących się na terenie gminy Budry. W ramach projektu „Rekultywacja składowisk odpadów w rejonie Mazurskiego Związku Międzygminnego – Gospodarka Odpadami” wykonano rekultywację składowisk w miejscowościach Dowiaty, Popioły, Olszewo Węgorzewskie. Wnioskodawcą projektu był Mazurski Związek Międzygminny – Gospodarka Odpadami, zadanie współfinansowane było ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Warmia i Mazury na lata 2007 – 2013

3.3. Drogi i koleje

W gminie Budry przebiega tylko jedna droga wojewódzka Nr 650 o długości w granicach gminy 13,4 km., w relacji Węgorzewo – Gołdap. Na tej drodze - w granicach gminy Budry - istnieje 6 przepustów mostowych.

Obszar gminy powiązany jest drogami powiatowymi łączącymi również sąsiednie gminy: Banie Mazurskie, Pozezdrze, Węgorzewo. Sieć dróg powiatowych stanowią powiązania komunikacyjne ośrodków gminnych i siedlisk rolniczych na terenie gminy Budry.

Tabela 9. Długość dróg powiatowych na terenie gminy Budry

Nr Drogi	Nazwa drogi	Długość Drogi (km)	W tym naw. Twardej (km)	Szerokość Jezdni (m)
106	(Rudziszki)-Góry-Olszewo W.- Wężówka-Pawłowo	8,030	6,912	3,5
107	Olszewo Węgorzewskie-(Jakunowo)	2,800	-----	----
108	(Maćki)-(Jakunowo)-Pawłowo	1,200	1,200	5,0
109	Dr.woj. Nr 650-Pawłowo-Ołownik-gr. Państwa	10,140	10,140	5,0
110	Więcki-Pawłowo	2,903	0,065	3,6
111	Więcki- Sobiechy	2,793	-----	----
112	Ołownik-Sąmkieły Małe	5,956	5,956	4,5
113	Więcki-Budzewo	4,271	0,036	3,1
120	(Węgorzewo)-Brzozówko-Popioły	11,352	0,110	3,5
122	Budry-Brzozówko-Krzywińskie- (Pozezdrze)	6,112	6,112	4,0
123	Budry-Budzewo-Zabrost Wlk.-(Rapa)	11,930	11,930	4,2
124	(Gębałka)-Piłaki Mł.-Kozłak-dr. Woj. Nr 650	3,728	3,728	4,0
RAZEM			71,215	46,189

Drogi gminne i wewnętrzne tworzą układ komunikacyjny bezpośrednio obsługujący rozproszoną sieć osadniczą, zapewniają dojazd do pól i lasów. Drogi te wymagają modernizacji w celu poprawy stanu technicznego.

W układzie dróg gminnych i wewnętrznych najważniejsze ciągi to:

Olszewo Węgorzewskie-Maryszki-granica państwa – droga gruntowa,
droga powiatowa Nr 107-Pochwałki-droga powiatowa Nr 109 – droga żwirowa,
nieczynna trasa kolejowa stan zadawalający,
Pochwałki – Ołownik – droga gruntowa,

Wężówka – Sobiechy – droga gruntowa,
Pawłowo – Wola – droga gruntowa,
Wola – Dowiaty – droga gruntowa,
Więcki-Dowiaty-Budry – droga gruntowa,
Dr. pow. Nr 120 – do droga powiatowa Nr 122 – droga żwirowa, nieczynna trasa kolejowa, stan zadawalający,
droga powiatowa Nr 120 – do dr. woj. Nr 650 – droga gruntowa,
droga powiatowa Nr 120 – Popioły – dr. woj. Nr 650 – droga gruntowa,
(Krzywińskie) – Piłaki Małe – droga gruntowa,
droga powiatowa Nr 122 – (Radziszewo) – droga gruntowa,
Popioły – Wydutki – (Miczuły) – Skalisko – droga powiatowa Nr 123 droga gruntowa,
Grądy Węgorzewskie – Budzewo – droga powiatowa Nr 123 – droga gruntowa,
Sobiechy – Piotrowo – droga gruntowa,
Ołownik – Sąkiety Wielkie – droga gruntowa,
Ołownik – droga powiatowa Nr 112 – droga gruntowa.

Drogi te w większości są w dobrym stanie technicznym.

Układ dróg powiatowych Nr 122 i Nr 123 umożliwi lepszą komunikatywność mieszkańców gminy z powiatem. Droga wojewódzka Nr 650 pełni funkcję połączenia gminy z miastem Olsztyn – siedzibą władz województwa warmińsko – mazurskiego.

3.4. Sieć energetyczna

Na terenie gminy znajdują się przede wszystkim pojedyncze sztuczne oraz liniowe źródła pól elektromagnetycznych wraz ze związanymi z nimi stacjami elektroenergetycznymi. W granicach Gminy Budry znajdują się 3 stacje bazowe telefonii komórkowej, a także następujące elementy sieci energetycznej, będące źródłami pola elektromagnetycznego:

- stacje transformatorowe SN 15/0,4 kV;
- linie średniego napięcia 15kV
- linie wysokiego napięcia 110kV
- cywilne stacje radiowe CB o mocy około 10 W;
- urządzenia nadawcze, diagnostyczne i inne, będące w posiadaniu policji, straży pożarnej, pogotowia i zakładów przemysłowych.

Pola elektromagnetyczne emitowane przez linie średnich napięć oraz niskich napięć są traktowane jako nieistotne źródła pola elektromagnetycznego z punktu widzenia wpływu na środowisko oraz zdrowie ludzi. Natomiast linie wysokich i najwyższych napięć generują promieniowanie o wartościach znacznie przekraczających dopuszczalne w terenach zabudowy mieszkaniowej. W związku z tym pod liniami o napięciu 110 kV i wyższym oraz w ich bezpośrednim sąsiedztwie, jak i również w bezpośrednim sąsiedztwie stacji elektroenergetycznych należy unikać

lokalizacji budynków mieszkalnych lub ich lokalizacja powinna być poprzedzona odpowiednimi pomiarami.

W celu ochrony krajobrazu przed negatywnym oddziaływaniem linie elektroenergetyczne, stacje nadawcze radiowo-telewizyjne, stacje bazowe telefonii komórkowej i inne obiekty radiokomunikacyjne, należy lokalizować poza miejscami objętymi szczególną ochroną, z uwzględnieniem zakazów wynikających z aktów prawa miejscowego, powołujących określone formy, wpływ na krajobraz był jak najmniejszy. Należy także wprowadzić zasadę, że jeśli w bliskim sąsiedztwie planowana jest lokalizacja kilku obiektów radiowo telewizyjnych lub obiektów radiokomunikacyjnych, to muszą one być lokalizowane na jednej konstrukcji wsporczej.

4. ANALIZA ZASOBÓW ŚRODOWISKA PRZYRODNICZEGO

4.1. Rzeźba terenu

4.1.1. Charakterystyka

Ukształtowanie terenu jest odmienne części północno-wschodniej i pozostałego obszaru gminy. Rejon północno-wschodni, mniej więcej na północ od rzeki Gołdapy, ma charakter równinny, położony na wysokości 90 – 105 m npm. Stąd, zarówno w kierunku zachodnim jak i południowym, teren się wznosi. Na zachód i południe od Gołdapy powierzchnia terenu ma charakter falisty a w strefach zewnętrznych gminy wyraźnie pagórkowaty, osiągając kulminacje:

- na zachodzie - 160,1 m npm /Góry/
- na południu - ok. 175 m npm /Brzozowska Góra/
- na południowym wschodzie - 171,9 m npm /Piłaki Małe/.

Najbardziej zróżnicowaną rzeźbę terenu posiada rejon południowy tj. na południe od wsi Więcki-Budry oraz okolice wsi Piłaki Małe.

Deniwelacje lokalne na terenie gminy Budry osiągają wielkości często 10-30 m, a spadki na zboczach są rzędu 10-25%.

4.1.2. Przekształcenia rzeźby terenu i przypowierzchniowej warstwy skorupy ziemskiej

Głównymi działaniami wpływającymi na przeobrażenia terenu gminy są intensywne użytkowanie rolnicze, nie jest to jednak bardzo poważny problemem. Z uwagi na uwarunkowania przyrodnicze, nie zaleca się stosowania do prac rekultywacyjnych popiołów, osadów ściekowych czy też podobnych substancji o nieokreślonym składzie fizycznym chemicznym.

4.2. Budowa geologiczna

4.2.1. Kopaliny

Gmina Budry pod względem zasobności w surowce mineralne jest uboga – na jej terenie do udokumentowanych złóż kopalin należy jedynie złożę piasku i żwiru w m. Brzozówko (w ilości ok. 47tyś. m³)

Należy podejmować działania mające na celu uświadamianie mieszkańców o szkodliwości opisanych działań związanych z nielegalną eksploatacją kruszywa i prowadzić skuteczną kontrolę celem niedopuszczenia do eksploatacji kruszywa bez koncesji z nieudokumentowanych źródeł.

4.3. Wody podziemne

4.3.1. Ogólne uwarunkowania

Zgodnie z podziałem Polski na regiony hydrogeologiczne B. Paczyńskiego obszar gminy Budry znajduje się w obrębie makroregionu wschodniego Nizy Polskiego, regionu mazursko-podlaskiego II.

Na obszarze gminy wyodrębniono czwartorzędowe piętro wodonośne składające się z trzech poziomów wodonośnych. Dominujący na przeważającej części jest środkowy poziom wodonośny związany z utworami zlodowaceń środkowopolskich. Poziom górny występuje tylko w części południowej arkusza, natomiast dolny w części centralnej i południowo zachodniej. W regionie tym czwartorzędowe piętro wodonośne składa się z kilku poziomów wodonośnych, które występują na głębokościach od kilkunastu do ponad 200 metrów. Na obszarze gminy wyodrębniono czwartorzędowe piętro wodonośne składające się z trzech poziomów wodonośnych. Dominujący na jest środkowy poziom wodonośny związany z utworami zlodowaceń środkowopolskich. Poziom górny występuje tylko w części południowej gminy, natomiast dolny w części centralnej i zachodniej.

Górny poziom wodonośny związany jest z osadami zlodowaceń północnopolskich, górnego stadia zlodowacenia Wisły. Jest on związany z wysoczyzną morenową Pojezierze Giżycko-Węgorzewskiego i Wyniesienia Pozezdrzańsko-Kożuchowskiego. Występowanie warstw wodonośnych związane jest z piaskami i żwirami moren oraz piaszczysto-żwirowymi utworami wodnolodowcowymi. Poziom ten charakteryzuje się brakiem ciągłości i dużymi różnicami miąższości, lokalnie może się dzielić na dwie lub trzy warstwy wodonośne. Średnia miąższość oscyluje pomiędzy 8 a 15 m, a współczynnik filtracji tego poziomu wynosi ok. 8 m/24h.

Środkowy poziom wodonośny związany jest z utworami piaszczysto-żwirowymi występującymi pomiędzy zwartymi kompleksami glin. Lokalnie może on rozdzielać się na dwie warstwy przedzielone gliną. Utwory te powstały w czasie zlodowaceń środkowopolskich, zlodowacenia Warty, interglacjałem lubelskim i zlodowacenia Odry. Poziom ten występuje na prawie całej powierzchni gminy Budry. Wyjątkiem jest tu obszar w południowo-zachodniej części gminy. Izolacja warstwy wodonośnej od powierzchni terenu jest dobra lub bardzo dobra. Występuje na

rzędnej ok. 45-70 m n.p.m. Średnia miąższość poziomu wynosi 16,9 m, średnia przewodność 208,1 m²/24h Typowy współczynnik filtracji dla tego poziomu wynosi 12,34 m/24h.

Dolny poziom wodonośny występuje w centralnej i południowozachodniej części gminy. Poziom ten eksploatowany jest między innymi przez ujęcie w Budrach. Związany jest on z piaskami jeziorno-rzecznyymi interglacjału mazowieckiego. Jego strop występuje na głębokości od 110 do 140 m tj. rzędnej od 0 do -40 m n.p.m. Miąższość tego poziomu waha się od 5 do 20 m, jego uśredniony współczynnik filtracji wynosi 17,9 m/24h (od 11,8 m/24h w Budrach do 44,2 m/24h w Węgorzewie), średnia przewodność 224 m²/24h.

Na terenie gminy Budry nie występują Główne Zbiorniki Wód Podziemnych (GZWP). Najbliższy znajduje się na południe od opisywanego obszaru (GZWP 206 – Wielkie Jeziora Mazurskie).

4.3.2. Jakość wód podziemnych

Monitoring Jakości Zwykłych Wód Podziemnych jest elementem Państwowego Monitoringu Środowiska i funkcjonuje jako system krajowy, regionalny i lokalny. Inne systemy obserwacyjne o zasięgu ogólnopolskim to Sieć Stacjonarnych Obserwacji Wód Podziemnych Państwowego Instytutu Geologicznego oraz Sieć Obserwacyjna Wód Gruntowych Instytutu Meteorologii i Gospodarki Wodnej.

Wody poziomu górnego zaklasyfikowane zostały do dobrej i średniej klasy jakości IIb, IIb i wymagają uzdatniania. Cechą charakterystyczną wód tego rejonu są przekroczone dopuszczalne stężenia żelaza i manganu.

Na przeważającej części obszaru gminy Budry w środkowym poziomie wodonośnym występują wody klasy jakości IIb. Wyjątek stanowi rejon miejscowości: Ołownik, Budzewo, Sąkiety, Budry, gdzie wydzielono III klasę jakości. Wody środkowego poziomu wodonośnego w tym rejonie, ze względu na zawartość jonu amonowego, żelaza, manganu oraz lokalnie podwyższoną utlenialność wymagają rozszerzonego procesu uzdatniania.

Wody poziomu dolnego zaklasyfikowano do III klasy (wody niskiej jakości) ze względu na zawartość jonu amonowego.

Ze względu na rolniczy charakter wykorzystania terenu oraz występowanie grubej warstwy izolacyjnej na przeważającej części obszaru gminy określony niski i bardzo niski stopień zagrożenia wód podziemnych. Wysokie zagrożenie występuje jedynie w południowo-zachodniej części gminy. W rejonie występowania głównego poziomu wodonośnego w górnym przypowierzchniowym poziomie wodonośnym podwyższono stopień zagrożeń na średni i wysoki.

Na terenie gminy nie zlokalizowano punktów badawczych sieci monitoringu krajowego i regionalnego jakości wód podziemnych.

4.4. Wody powierzchniowe

Udział wód powierzchniowych (zbiorników wodnych i cieków) w ogólnej powierzchni gminy Budry wynosi 1,96 %. Wody powierzchniowe znajdujące się w obrębie gminy Budry należą całkowicie do zlewni Pregoty. Wododział zlewni Wisła-Pregota znajduje się na południu, w rejonie Puszczy Boreckiej i w kierunku zachodnim – przez obszar Wielkich Jezior Mazurskich.

Sieć hydrograficzną gminy tworzą:

- Rzeka Węgorapa (część środkowa)
- Rzeka Gołdapa (dolny odcinek i ujście do Węgorapy)
- Kanał Brożajcki łączący Gołdapę z Węgorapą.
- Krótkie ciek, kanały odwadniające, doprowadzalniki, rowy melioracyjne

Rzeki Węgorapa i Gołdapa oraz Kanał Brożajcki tworzą węzeł wodny, w ramach którego rozrząd wody prowadzony jest za pomocą jazów i upustów. Na terenie gminy nie występują jeziora. Dna dolin są na ogół okresowo podmokłe, w obrębie których występują gęste systemy rowów melioracyjnych. Ich zadaniem jest odprowadzenie nadmiaru wód z terenów podmokłych..

4.4.1. Wody stojące i płynące

Rzeka Węgorapa- główna rzeka przepływająca przez obszar gminy Budry, jeden z ważniejszych (po Łynie) dopływów Pregoty. Obszarem źródłowym jest północna część jeziora Mamry. Rzeka przepływa przez Węgorzewo, płynie przez obszar gminy Węgorzewo, a od Wężówki płynie przez obszar gminy Budry. Opuszcza granicę Polski w Mieduniskach (gm. Banie Mazurskie). W Czernichowsku (Obwód Kaliningradzki) uchodzi do Pregoty, za pośrednictwem której daje połączenie z Bałtykiem.

Całkowita długość rzeki wynosi 139,9 km z czego w granicach Polski: 43,9 km. W obrębie gminy Budry długość rzeki wynosi 25 km. W 114,3 km do Węgorapy wpada rzeka Gołdapa.

Według Podział Hydrograficznego Polski z 1983 r (IMGW) powierzchnia dorzecza Węgorapy wynosi 1511,8 km². Wielkość ta jest zmienna w zależności od aktualnego położenia działu Wodnego Wisła - Pregota w obrębie Wielkich Jezior Mazurskich.

Rzeka Gołdapa – dopływ Węgorapy o całkowitej długości 89 km. Powierzchnia dorzecza wynosi 678,4 km. W gminie Budry znajduje się dolny odcinek rzeki, od Kanału Brożajckiego do ujścia Węgorapy i wynosi on 16,7 km. Koryto rzeki jest przekształcone w wyniku prac melioracyjnych takich jak: bieg wyprostowany, ogroblowania, jazy piętrzące, których celem było wykorzystanie przepływu rzeki do nawodnień użytków zielonych zlokalizowanych w jej dolinie.

Kanał Brożajcki – o długości 7,56 km. Jest sztucznym połączeniem pomiędzy Gołdapą i Węgorapą. Bierze swój początek na 16,7 km Gołdapy (WG jazu Mieczuły) i łączy ją z Węgorapą na jej 98,2 km (kilometraż mierzony od ujścia do Pregoty) w Brożajciach. Spadek kanału zredukowany jest na 5

stopniach wyposażonych w urządzenia spustowe i ujęcia wody do nawodnień. Służy on do przeprowadzania wód latem – koryto kanału ma przepustowość 23 m³/sek. Koryto kanału stanowi granicę z gminą Banie Mazurskie

Pozostałe ciek wodne na terenie gminy

Wszystkie ciek charakteryzuje śnieżno – deszczowy system zasilania, z dwoma wysokimi stanami wody w ciągu roku oraz jednym minimum. Po osiągnięciu wiosennego maksimum (w okresie pomiędzy styczniem a kwietniem), stany wody i przepływy rzek zmniejszają się. Wezbrania letnie (lipiec, sierpień) są zdecydowanie mniejsze od wiosennych. Minimum przypada generalnie pomiędzy lipcem i październikiem.

4.4.2. Jakość wód powierzchniowych

Do czynników wpływających na jakość wód powierzchniowych należą uwarunkowania naturalne, takie jak warunki klimatyczne i hydrologiczne, czy zdolność samooczyszczania, oraz zanieczyszczenia antropogeniczne.

Znaczną część zanieczyszczeń trafiających do wód powierzchniowych stanowią zanieczyszczenia obszarowe. Źródłem tych zanieczyszczeń jest przede wszystkim:

- rolnictwo, co wynika głównie z faktu stosowania nawozów sztucznych i naturalnych (np. gnojowica), a także środków ochrony roślin (obecnie w ilościach malejących),
- hodowla zwierząt poprzez niewłaściwe składowanie obornika i gnojowicy oraz ich niewłaściwe, zbyt duże lub zbyt częste stosowanie na polach,
- niedostateczna infrastruktura odprowadzająca ścieki bytowo – gospodarcze, zwłaszcza w miejscowościach korzystających z wodociągów oraz na obszarach rekreacji, zarówno zbiorowej jak i indywidualnej, usytuowanych w sąsiedztwie jezior.

Do zanieczyszczeń punktowych, stwarzających bardzo poważne zagrożenie dla czystości wód powierzchniowych należą przede wszystkim:

- bezpośrednie zrzuty surowych ścieków bytowo – gospodarczych do cieków wodnych (na nieskanalizowanych obszarach);

4.4.2.1. Stan czystości wód powierzchniowych

Głównym zagrożeniem dla wód powierzchniowych na terenach rolniczych, takich jak obszar gminy Budry, są spływy powierzchniowe z pól oraz niekontrolowane zrzuty ścieków. Istotnym zagrożeniem dla wód jest wytwarzana w gospodarstwach wysokotowarowych gnojowica, jej rolnicze wykorzystanie oraz brak odpowiedniego systemu jej składowania i zagospodarowania.

Bardzo ważnym czynnikiem, który powinien systematycznie zmniejszać zagrożenie dla jakości wód cieków, jest sukcesywnie prowadzona rozbudowa sieci kanalizacyjnej.

Stan czystości rzek występujących na terenie Gminy Budry kontroluje Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Olsztynie. Ostatnie badania wody przeprowadzono w 2012 roku na przekroju rzeki Węgorapy od wypływu z Jeziora Mamry do granicy państwa oraz na rzece Gołdapa od Czarnej Strugo do oddzielenia się Starej Gołdapy.

Stan rzeki Węgorapy : W 2012 roku badania jakości jednolitej części wód „Węgorapa od wypływu z jeziora Mamry do granicy państwa” rzeki przeprowadzono w trzech punktach Węgorapa – Mieduniszki, Węgorapa – poniżej wypływu z jez. Mamry i Węgorapa – poniżej Węgorzewa w ramach monitoringu operacyjnego oraz monitoringu obszarów chronionych. W 2011 roku w punkcie Węgorapa – Mieduniszki był realizowany monitoring diagnostyczny oraz monitoring obszarów chronionych.

Rzeka Węgorapa w badanej jcw (jednolitej części wód) jest bezpośrednim i pośrednim odbiornikiem zanieczyszczeń. Zakład Usług Komunalnych Sp.z o.o. w Węgorzewie odprowadza bezpośrednio do Węgorapy 2231m³/d (według danych zakładu, średnia z 2012 r.) ścieków poddanych oczyszczeniu mechaniczno-biologicznemu z usuwaniem związków fosforu preparatem PIX. Szkoła Podstawowa w Sobiechach odprowadza poprzez rów melioracyjny 1,04 m³/d ścieków oczyszczonych mechaniczno-biologicznie (według kontroli z kwietnia 2013 r.). Urząd Gminy Budry – oczyszczalnia przy osiedlu mieszkaniowym w Ołowniku odprowadza bezpośrednio do Węgorapy 10,95m³/d ścieków oczyszczonych mechaniczno-biologicznie (według danych zakładu, średnia z 2012 r.).

Klasyfikacja stanu ekologicznego:

Elementy biologiczne

Badania fitobentosu zostały wykonane w 2012 roku. Pozostałe elementy biologiczne, tj.: makrofity (II klasa) oraz ichtiofauna (II klasa) odziedziczono z 2011 roku. Jednak bardzo duży wpływ na I klasę elementów biologicznych miał fitobentos, który w 2011 roku (IO=0,63) i 2012 roku (IO=0,64) mieścił się w granicach I klasy.

Elementy fizykochemiczne

Większość badanych wskaźników fizykochemicznych odpowiadała I klasie. OWO, odczyn pH oraz fenole lotne i węglowodory ropopochodne (odziedziczone z 2011 r. z ppk Węgorapa – Mieduniszki) należące do specyficznych zanieczyszczeń syntetycznych i niesyntetycznych mieściły się w II klasie jakości.

Elementy hydromorfologiczne

Elementom hydromorfologicznym przypisano I klasę. Jest to jcw naturalna.

Elementy chemiczne

Stan chemiczny (odziedziczony z 2011 r. z ppk Węgorapa – Mieduniszki) wód rzeki Węgorapa w jcw „Węgorapa od wypływu z jeziora Mamry do granicy państwa” określono jako dobry.

Ocena spełnienia wymagań dla obszarów chronionych

Wody Węgorapy w danej jcw spełniały wymagania dla obszarów chronionych przeznaczonych do ochrony gatunków zwierząt wodnych o znaczeniu gospodarczym i obszarów chronionych

przeznaczonych do ochrony siedlisk lub gatunków oraz obszarów chronionych wrażliwych na eutrofizację wywołaną zanieczyszczeniami pochodzącymi ze źródeł komunalnych.

Klasyfikacja jednolitej części wód

Na podstawie badań stan ekologiczny i chemiczny (odziedziczony z 2011 r.) jcw „Węgorapa od wypływu z jeziora Mamry do granicy państwa” był dobry. Spełnione były takie wymagania dla obszarów chronionych. W związku z tym stan jednolitej części wód określono jako dobry.

Stan rzeki Gołdapy : W 2012 roku badania wód rzeki Gołdapy w badanej jcw przeprowadzono w punkcie pomiarowym Go3dapa – poniżej miasta Gołdap w ramach monitoringu operacyjnego i monitoringu obszarów chronionych. Natomiast monitoring diagnostyczny i monitoring obszarów chronionych realizowany był w 2011 roku w punkcie Gołdapa – Zakałcze.

Rzeka Gołdapa w badanej jcw (jednolitej części wód) jest bezpośrednim i pośrednim odbiornikiem zanieczyszczeń. Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji GOŁDAP Sp. z o.o. w Gołdapi odprowadza bezpośrednio do Gołdapy 1900 m³/d ścieków oczyszczonych mechaniczno-biologicznie (średnia z okresu 01.08.2011 r. – 29.02.2012 r.). Urząd Gminy Banie Mazurskie – oczyszczalnia w Baniach Mazurskich odprowadza poprzez rów melioracyjny 25,9m³/d ścieków oczyszczonych mechaniczno-biologicznie z usuwaniem fosforu preparatem PIX (średnia z okresu 25.10.2012 r.– 10.04.2013 r.).

Klasyfikacja stanu ekologicznego :

Elementy biologiczne

Badania fitobentosu oraz ichtiofauny (w ppk Gołdapa – Zakałcze) zostały wykonane w 2012 roku. Wskaźniki obliczone na podstawie przeprowadzonych badań mieściły się w granicach II klasy jakości. Makro bezkręgowce bentosowe badano w 2011 roku w ppk Gołdapa – Zakałcze. Ocena tego wskaźnika została odziedziczona.

Elementy fizykochemiczne

Większość badanych wskaźników fizykochemicznych odpowiadała I klasie. Natomiast BZT5,OWO,jak również fenole lotne, węglowodory ropopochodne i cyjanki wolne (odziedziczone z 2011 r. z ppk Gołdapa – Zakałcze), które należą do specyficznych zanieczyszczeń syntetycznych i niesyntetycznych, mieściły się w II klasie jakości.

Elementy hydromorfologiczne

Elementom hydromorfologicznym przypisano I klasę. Jest to jcw naturalna.

Elementy chemiczne

Stan chemiczny (odziedziczony z 2011 r. z ppk Gołdapa – Zakałcze) wód rzeki Gołdapy w jcw „Gołdapa od Czarnej Strugi do oddzielenia się Starej Gołdapy bez Starej Gołdapy z jez. Gołdap” określono jako dobry.

Ocena spełnienia wymagań dla obszarów chronionych

Wody Go3dapy w danej jcw spełniają wymagania dla obszarów chronionych przeznaczonych do ochrony gatunków zwierząt wodnych o znaczeniu gospodarczym i obszarów chronionych przeznaczonych do ochrony siedlisk lub gatunków, obszarów chronionych będących jednolitymi

częściami wód przeznaczonymi do celów rekreacyjnych, w tym kąpieliskowych oraz obszarów chronionych wrażliwych na eutrofizację wywołaną zanieczyszczeniami pochodzącymi ze źródeł komunalnych.

Klasyfikacja jednolitej części wód

Na podstawie stanu ekologicznego i chemicznego (odziedziczonego z 2011 r.) jcw „Gołdapa od Czarnej Strugi do oddzielenia się Starej Gołdapy bez Starej Gołdapy z jez. Gołdap” był dobry. Spełnione były także wymagania dla obszarów chronionych. W związku z tym stan jednolitej części wód określono jako dobry.

Pozostałe występujące na terenie gminy ciek nie są objęte badaniami jakości wód. Niedostateczna nadal długość sieci kanalizacyjnej oraz stan czystości monitorowanych cieków wodnych może wskazywać, że pozostałe istniejące na terenie gminy ciek, a przede wszystkim te przepływające przez nieskanalizowane miejscowości, również prowadzą wody w znacznym stopniu obciążone zanieczyszczeniami bakteriologicznymi.

Poważnym źródłem zanieczyszczeń wód jest działalność rolnicza i hodowla zwierząt. Stosowane w rolnictwie nawozy sztuczne i środki chemicznej ochrony roślin są w znacznej części spłukiwane są z wodami opadowymi do cieków wodnych, powodując ich zanieczyszczenie. Odpady płynne z hodowli zwierząt – gnojowica, trafiająca na pola bez żadnego przetworzenia, również przyczynia się do znacznego skażenia wód oraz gleb.

Ze względu na istniejący umiarkowany stan czystości cieków wodnych na obszarze gminy właściwym są podjęte przez Gminę Budry działania w kierunku uporządkowania gospodarki wodno – ściekowej. Wymaga to inwestycji, przede wszystkim w rozbudowę kanalizacji sanitarnej.

Zbiorniki wodne są bardziej podatne na zanieczyszczenia głównie ze względu na położenie w zagłębieniach terenu. Podlegają one wpływom otaczającego obszaru związanym ze spływem wód powierzchniowych zawierających związki biogenne, a substancje zanieczyszczające mogą być trwale kumulowane w osadach dennych.

Stan czystości istniejących na terenie gminy obiektów małej retencji wodnej (sztucznych zbiorników wodnych) nie jest znany, ze względu na brak prowadzenia ich kontroli. Bezpośredni wpływ na jakość wód wszystkich zbiorników mają ciek je zasilające. Wieloletni dopływ słabo lub w ogóle nieoczyszczonych ścieków do zbiorników wodnych przyczynia się do obniżenia jakości wód w zbiornikach, a także do przyspieszenia ich eutrofizacji lub degradacji. Do nadmiernego obciążenia wód związkami azotu i fosforu przyczynia się również intensywne rolnictwo.

4.4.3. Melioracje i zagrożenie powodziowe

Sieć rowów melioracyjnych jest stosunkowo gęsta. Stałe mokradła zajmują niewielkie obszary - w dolinach rzek Gołdapy i Węgorapy, a mokradła okresowe prawie wzdłuż wszystkich cieków.

Na terenie gminy zagrożenia powodziowe mogą wystąpić jedynie w przypadku splotu niekorzystnych zjawisk hydrologicznych, np. intensywne opady, szybkie topnienie śniegów, zjawiska lodowe, powodujące podwyższenie stanu wód w rzekach.

Z wieloletnich obserwacji na terenie gminy wynika, że przy większych nawet sptywach podwyższenie się poziomu wody na rzekach może spowodować jedynie lokalne tylko zalewy przyległych do nich gruntów i częściowo może także zagrozić zlokalizowanym na nich budowlom wodnym (jazy, zastawki). Ryzyko wystąpienia takiej sytuacji można zmniejszyć dzięki prawidłowym zabiegom eksploatacyjnym budowli oraz udrażnianiu biegu rzek, poprzez usuwanie powalonych drzew. W mniejszych ciekach występujących na terenie gminy, z racji ich niewielkich zlewni mają miejsce stosunkowo niskie przepływy wód, które nie powodują zagrożenia powodziowego. Mogące się zdarzyć w dolinach tych cieków zalewy będą miały niewielkie rozmiary. Zabiegi melioracyjne polegają głównie na odprowadzaniu okresowych nadwyżek. Retencja naturalna oraz urządzenia piętrzące zapobiegają zagrożeniom powodziowym. Obecnie szereg urządzeń regulujących stosunki wodne, zarówno cieków podstawowych, a w szczególności obiektów melioracji szczegółowej wymaga podjęcia działań renowacyjnych.

4.5. Gleby

4.5.1. Charakterystyka typów gleb

Ważną funkcją w gminie pełni rolnictwo, stąd też jakość gleb jest istotnym czynnikiem określającym jej rozwój. Warunki fizjograficzne gminy stwarzają korzystne możliwości rozwoju intensywnej gospodarki rolnej. Użytki rolne wysokich klas bonitacyjnych, zarówno grunty orne, jak i użytki zielone, stanowią odpowiednią bazę do rozwijania hodowli bydła mlecznego i mięsnego. Analiza jakości i przydatności rolniczej gleb wskazuje, że przeciętna wartość wskaźnika w gminie Budry była wyższa niż w gminach Pozezdrze i Węgorzewo. Z analizy porównawczej poziomej wynika, że gleby najlepszej jakości występują w gminie Węgorzewo (59,3 pkt.) oraz Budry (54,1 pkt.).

Gmina Budry charakteryzuje się małym stopniem zróżnicowania rzeźby terenu oraz występowaniem w przewadze gleb pszenno-buraczanych i rozległych kompleksów trwałych użytków zielonych. Największe kompleksy użytków zielonych występują w dolinach rzek Węgorapy i Gołdapy, są zmeliorowane i należą do bardzo urodzajnych. Obszar gminy charakteryzuje się przewagą gleb zwięzłych i dominacją gleb pszennych. Są to głównie **gleby brunatne właściwe**, zasobne w węglan wapnia i **brunatne kwaśne** posiadające silny stopień zakwaszenia w całym profilu glebowym. **Gleby bielcowe** zajmują niewielki obszar w południowej części gminy. Gleby zwięzłe zajmują prawie cały obszar gminy; utwory piaszczyste i przepuszczalne występują w okolicach wsi Więcki, Budry, Popioły.

W skali gminy najlepsze grunty orne tj. klasy bonitacyjnej III^a stanowią tylko 0,5% powierzchni gruntów orných gminy, a gleby III^b - 19,6%.

Największy udział gruntów III^a klasy bonitacyjnej w powierzchni użytków rolnych występuje w obrębie geodezyjnym Ołownik.

Największy udział w ogólnej powierzchni gruntów orných, grunty III^b mają w obrębach: Ołownik, Piłaki Małe, Pawłowo, Olszewo.

Największy udział w powierzchni gruntów orných zajmują w gminie Budry grunty IV^a klasy bonitacyjnej, które stanowią 49,0%. Grunty IV^a klasy bonitacyjnej znaczący udział w powierzchni gruntów orných mają w obrębie: Góry, Sobiechy, Brzozówko, Olszewo, Pawłowo, Zabrost Wielki, Grądy Węgorzewskie, Wężówka i Pochwałki.

Grunty klasy V i VI stanowią 15,9% i stanowią największy udział gruntów orných obrębu Skalisko (89,7%).

Poniżej przedstawiono charakterystykę poszczególnych kompleksów gleb w gminie.

Kompleks 2 - pszenny dobry, dominuje wśród kompleksów glebowych. Charakteryzuje się dość zróżnicowanym składem gatunkowym. Gliny lekkie w całym profilu glebowym występują w południowej i w północno-wschodniej części gminy. Gliny średnie, ciężkie i pylaste zajmują część północno-zachodnią. Dobrze wykształcony poziom orno-próchniczny, bogactwo składników pokarmowych powoduje, że gleby te są żyzne i wydajne. Udają się na nich prawie wszystkie rośliny uprawne. Należą do III^a i III^b klasy bonitacyjnej.

Kompleks 3 - pszenny wadliwy, występuje na obszarach o znacznie zróżnicowanej rzeźbie terenu zajmując zbocza i szczyty wzniesień. Gleby tego kompleksu o klasie bonitacyjnej III^b, IV^a i IV^b mają jednolity skład mechaniczny - glina lekka w całym profilu glebowym. Charakteryzują się jednak niską zawartością próchnicy i płytszym poziomem orno-próchnicznym. Ponadto narażone są na szybki spływ wody powierzchniowej, co w okresie wegetacyjnym powoduje okresowe niedobory wilgoci.

W suchych okresach roku notuje się obniżkę plonów. Dobór uprawianych gatunków roślin na glebach tego kompleksu jest stosunkowo wąski i ogranicza się do pszenicy, kukurydzy, słonecznika pastewnego i lucerny. Największe obszary gleb kompleksu 3-go występują w rejonie Radziszewo, na południe od wsi Budry i Ołownik.

Kompleks 4-żytni bardzo dobry, obejmuje gleby lżejsze od powierzchni a dominującym składem gatunkowym są piaski gliniaste mocne zalegające na glinie lekkiej na głębokości 100cm. Mniejszy udział mają piaski gliniaste lekkie pylaste podścielone gliną. Gleby tego kompleksu są strukturalne, mają dobrze wykształcony poziom próchniczny, oraz właściwe

stosunki wodne. Pod wpływem stosowania przez dłuższy czas racjonalnego nawożenia i umiejętnej uprawy, gleby te osiągają wyższy stopień kultury co daje możliwość uprawy tych samych roślin co w kompleksach pszennych. Natomiast uprawa żyta i ziemniaków jest bardziej opłacalna przy niższym stopniu kultury.

W klasyfikacji bonitacyjnej gleby te zaliczone są przeważnie do klasy III^a, III^b i IV^a i skupiają się głównie w okolicach wsi Pawłowo, Brzozówko, Radziszewo.

Kompleks 5 - żytni dobry, zajmuje znikomą powierzchnię, a w jego skład wchodzi gleby lżejsze i mniej urodzajne. Są to głównie gleby wytworzone z piasków gliniastych lekkich zalegających na zwięźlejszym podłożu, należące do IV^a IV^b klasy bonitacyjnej. Charakteryzują się one mniejszą zawartością składników pokarmowych i większą wrażliwością na suszę. Podstawowymi roślinami uprawianymi na glebach tego kompleksu jest żyto, ziemniaki, owies, jęczmień oraz inne rośliny o niezbyt wysokich wymaganiach, a planowanie zależne jest od sposobu gospodarowania i opadów atmosferycznych.

Kompleks 6 - żytni słaby, występuje w rejonie wsi Więcki, Budry, Popioły i Zabrost. Skład gatunkowy tego kompleksu jest dość zróżnicowany z przewagą piasków słabogliniastych zalegających na piasku luźnym na głębokości 100cm. W klasyfikacji bonitacyjnej zaliczane są do klasy V. Są to gleby piaszczyste, ubogie w składniki pokarmowe, a zawartość próchnicy jest stosunkowo niska. Ze względu na słabą zdolność zatrzymywania wody są okresowo lub trwale zbyt suche. Stąd też dobór roślin uprawnych jest bardzo ograniczony i sprowadza się do żyta, owsa, ziemniaków, seradeli, łubinu.

Kompleks 7 - żytni bardzo słaby, występuje w sąsiedztwie szóstego, głównie w środkowej części gminy. W jego skład wchodzi gleby najslabsze, suche, wytworzone z piasków luźnych i piasków słabogliniastych przechodzących dość płytko w piasek luźny. Zaliczane są do VI klasy bonitacyjnej. Gleby te są ubogie w składniki pokarmowe, a jednocześnie przeważnie trwale za suche. Poprzez nawożenie mineralne można uzyskać tylko nieznaczny wzrost plonów. Na glebach tego kompleksu uprawia się prawie wyłącznie żyto i łubin.

Kompleks 8 - zbożowo-pastewny mocny, zajmuje na terenie gminy dość znaczne powierzchnie, szczególnie w części północno-wschodniej - rejon wsi Zabrost, Budzewo oraz występuje dość licznie na mniejszych powierzchniach w części północno-zachodniej i południowej. W jego skład wchodzi gleby zwięzłe o składzie gatunkowym odpowiadającym kompleksowi drugiemu, zasobne w składniki pokarmowe, potencjalnie żyzne. Właściwości fizyczne tych gleb, a przede wszystkim układ stosunków wodnych powodują, że gleby te są wadliwe ze względu na nadmierne uwilgotnienie. Jest to utrudnieniem w stosowaniu prawidłowej agrotechniki /późne obsychanie wiosną/ i ogranicza dobór roślin. Na glebach tego kompleksu wyższe plony uzyskuje się w latach suchych. Największy udział wśród roślin

uprawnych stanowią pastewne. Po uregulowaniu stosunków wodnych gleby tego kompleksu przechodzą do kompleksu pszennego dobrego lub żytniego bardzo dobrego.

Kompleks 9 - zbożowo-pastewny słaby, obejmuje gleby lekkie wytworzone z piasków i okresowo podmokłe. Nadmierne uwilgotnienie występuje przeważnie w okresie wiosennym, powodując wymakanie zbóż oraz opóźnienie terminu sadzenia ziemniaków. Gleby tego kompleksu w zależności od składu mechanicznego i stopnia podmokłości zaliczane są do klas bonitacyjnych od IV^a do VI. Nadają się pod uprawę roślin kapustnych, owsa mieszanek zbożowo-pastewnych. W porównaniu z kompleksem 8 gleby te znacznie szybciej obsychają, a okres wegetacyjny jest tylko nieznacznie skrócony. Po zmeliorowaniu przechodzą do kompleksów 6 i 7. Regulacja stosunków wodnych na tych glebach jest trudna ze względu na to, że drenowanie likwiduje okresowe nadmierne uwilgotnienie, ale jednocześnie pogłębia okresową suszę. Kompleks 9 na obszarze gminy występuje głównie w rejonie byłego PGR Budzewo oraz na wschód od byłego PGR Piotrowo.

Gleby wytworzone z gruntów zwięzłych stanowią na terenie gminy zdecydowaną przewagę. Gleby lżejsze, wytworzone z piasków, koncentrują się w środkowej strefie w rejonie wsi Więcki, Budry i Popioły. Gleby te szybko przesuszają się i w sezonie wegetacyjnym cierpią na niedobór wilgoci. Na terenach równinnych po północnej stronie rzeki Gołdapy znaczny jest udział gleb wadliwych posiadających nadmiar wilgoci. Należą do kompleksów pastewnych - mocnego i słabego. Celowość regulacji stosunków wodnych jest tu wątpliwa. Kompleks ósmy i dziewiąty są wzajemnie przemieszane. Obniżenie poziomu wody w kompleksie ósmym poprawia bonitację gleby z klasy czwartej do trzeciej, zaś w kompleksie dziewiątym obniża ją z klasy czwartej do szóstej. Objęcie regulacją tylko kompleksu ósmego bez skutków dla kompleksu dziewiątego i przyległych lasów jest praktycznie niemożliwe. Stąd potrzeba dostosowania roślin uprawnych i sposobu użytkowania odpowiedniego dla tych gleb, bez stosowania radykalnych zmian stosunków wodnych.

Użytki zielone na obszarze gminy występują dość licznie i zajmują znaczne powierzchnie.

Kompleks 1z skupiający użytki zielone bardzo dobre i dobre w klasie bonitacyjnej I i II występuje w rejonie Zabrost Wielki i Sąkiety Małe. Łąki i pastwiska należące do tego kompleksu są najlepszymi użytkami zielonymi. Typologicznie są to mady o składzie gatunkowym pyłu zwykłego w całym profilu lub zalegającego na łąkach zwykłych i pylastych. Użytki zielone tego kompleksu mają uregulowane stosunki wodne i są dobrze zagospodarowane. Z reguły są trzykośne i dają wysokie plony siana.

Kompleks 2z - dominuje na terenie gminy, a w skład jego wchodzi użytki zielone średnie. Zaliczane są tu gleby III i IV klasy łąk i pastwisk. Pod względem typologicznym i gatunkowym są różnorodne, a przeważają mady przy mniejszym udziale torfów i gleb murszowych. W składzie mechanicznym znaczny udział mają pyły oraz łąki, piaski gliniaste i gliny. Stosunki wodne tych gleb nie są w pełni uregulowane, okresowo są za suche lub nadmierne

uwilgotnione. Największe powierzchnie kompleksu 2z znajdują się w rejonie wsi Budzewo, Pietrele, Zabrost, Wydutki oraz na wschód od wsi Piotrowo.

Kompleks 3z - ma najmniejszy udział wśród użytków zielonych i należy do słabych i bardzo słabych. Kompleks ten obejmuje gleby bagienne i pobagienne zaliczane do V i VI klasy ze względu na ich duże zabagnienie, wynikające z nieuregulowania stosunków wodnych i słabego zagospodarowania. Najliczniej występują gleby torfowe oraz mady i czarne ziemie. Gleby tego kompleksu wymagają uregulowania stosunków wodnych i należytego zagospodarowania.

Występują na terenie gminy w sąsiedztwie kompleksu 2z, a największy obszar skupia się w rejonie wsi Grądy Węgorzewskie i Wydutki.

Gleby terenu gminy są w zwiększonym stopniu podatne na erozję lub degradację naturogeniczną i uprawową. Zagrożeniem dla tych gleb jest spływ powierzchniowy oraz procesy eoliczne (erozja i akumulacja dokonywana przez wiatr). Jediną skuteczną ochronę przed postępowaniem degradacji eolicznej gleb lekkich (piaskowych) stanowi las.

Dodatkowy wpływ na nasilenie zjawiska erozji wywiera występowanie stosunkowo silnych wiatrów na wzgórzach, a także ocieplenia w okresie zimy. Zanikająca pokrywa śnieżna przyspiesza zmywanie gleby ze stoków i gromadzenie się jej w dolinach i zagłębieniach bezodpływowych wraz z nadmiarem spływającej wody.

Brak jest informacji dotyczących składu chemicznego gleby, w tym również zawartości metali ciężkich. Należy jednak przypuszczać, że z powodu braku silnie oddziałującego na środowisko przemysłu, dobrego stanu sanitarnego atmosfery i rolniczego charakteru, gleby na terenie gminy Budry mieszczą się w przyjętych granicach normy dla gleb niezanieczyszczonych.

Gmina Budry została również sklasyfikowana przez Instytut Upraw Nawożenia i Gleboznawstwa w Puławach pod względem wskaźnika jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej. Wskaźnik rolniczej przestrzeni produkcyjnej charakteryzuje warunki danego obszaru do produkcji rolnej. Im wartość wskaźnika wyższa tym lepsze warunki dla produkcji rolnej. Im wskaźnik niższy, tym warunki mniej korzystne. Gminę Budry na podstawie wyznaczonego dla niej wskaźnika wynoszącego 54,1 należy zaliczyć do obszarów o średnich warunkach do produkcji rolnej.

Gmina	Ocena gleb w punktach IUNG	
	Wskaźnik bonitacji rolniczej przestrzeni produkcyjnej(przedział)	Wskaźnik bonitacji jakości i przydatności rolniczej
Budry	55,1 – 60,0	54,1

W gminie przeważają uprawy o mniejszych wymaganiach glebowo-wodnych jak żyto, mieszanki zbożowe i pszenżyto. Mniej żyzne gleby występujące na terenie gminy sprzyjają również uprawie roślin na cele energetyczne np. wierzby energetycznej. Może być uprawiana zarówno na glebach użytkowanych rolniczo jak i na nieużytkach np. można nimi obsadzić łąki, skarpy czy niecki. Należy jednak pamiętać, iż na trwałych użytkach zielonych z zachowanymi cennymi zbiorowiskami seminaturalnymi w celu ich ochrony zaleca się niedopuszczanie roślinności drzewiastej a każdorazowo przed dokonaniem zalesienia należy dokonać rozpoznania przyrodniczego. Zalesianie może powodować niszczenie cennych siedlisk przyrodniczych, wymaga więc szczególnej uwagi i troski.

Bezpośredni wpływ na rodzaj upraw prócz jakości gleb ma również produkcja zwierzęca prowadzona na terenie gminy. Część uzyskanych plonów jest wykorzystywana jako pasze. Dominującym kierunkiem produkcji zwierzęcej na terenie gminy jest tucz trzody chlewnej, hodowla bydła oraz drobiu.

4.5.2. Przeobrażenia gleb

Przeobrażenia gleb są związane z procesami degradacji naturalnej oraz chemicznej. Degradacja naturalna spowodowana jest działalnością sił przyrody: wiatru, wody, siły grawitacyjnej, które wywołują erozję naturalną (geologiczną). Przebieg i charakter procesów erozyjnych zależy głównie od rzeźby i nachylenia terenu, wielkości, rozkładu i rodzaju opadów atmosferycznych, temperatury, sposobu użytkowania terenu oraz składu mechanicznego gleb.

Degradacja chemiczna gleb związana jest głównie z działalnością człowieka. Często jako odniesienie chemicznej degradacji uznawane jest jej nadmierne zakwaszenie, na które wpływ mają również związki siarki i azotu z atmosfery.

4.5.2.1. Degradacja naturalna gleb

Na obszarze gminy Budry występują ogólnie gleby średniej jakości, umiarkowanie podatne na degradację, a z uwagi na różne nachylenie terenu, ich część jest również okresowo nadmiernie zawodniona. W okresie wiosennych roztopów i jesienią, część łąk oraz gruntów ornych bywa podtapiana lub okresowo zalewana wodami licznych rowów i rzek.

Istotnym czynnikiem wpływającym na degradację gleb jest działalność antropogeniczna człowieka, która jest inicjowana przez między innymi intensywne i nieprawidłowe użytkowanie rolnicze, nadmierny wyręb lasów, niszczenie szaty roślinnej czy zabiegi melioracyjne, powodujące erozję przyspieszoną. Na terenie gminy w strukturze użytkowania dominują przede wszystkim użytki rolne, zajmują one przeszło 57 % całkowitej powierzchni gminy. Jakość gleb jest więc bardzo istotnym czynnikiem wpływającym na rozwój rolnictwa, warunkującym wysokość i jakość uzyskiwanych plonów. W celu przeciwdziałania degradacji konieczne jest uwzględnienie stopniowej zmiany struktury użytkowania gleb. Na terenie gminy Budry (na glebach bardzo

słabych), powinna ona postępować w kierunku ograniczania pól uprawnych na rzecz lasów i użytków zielonych oraz zadrzewień śródpolnych, które najlepiej chronią glebę. Istotne znaczenie ma również dobór roślin uprawnych (od niego zależy osłona, jaką zapewniają glebie rośliny), a także częstotliwość orki i innych zabiegów agrotechnicznych. Wieloletnie rośliny (np. trawy, lucerna) zabezpieczają nawet przed silnym sphywem. Mniej skutecznie chronią glebę rośliny ozime, jak żyto, rzepak; jeszcze mniej zboża jare. Ze względu na dość urozmaiconą wysokościowo powierzchnię gminy występuje dla gleb nieduże zagrożenie sphywami powierzchniowymi, będącymi następstwem opadów atmosferycznych.

W celu przeciwdziałania degradacji konieczne jest uwzględnienie stopniowej zmiany struktury użytkowania gleb. Na terenie Gminy Budry (na glebach słabych), powinna ona postępować w kierunku ograniczania pól uprawnych na rzecz lasów i innych użytków zielonych, które najlepiej chronią glebę.

4.5.2.2. Degradacja chemiczna gleb

Badania gleb w powiecie węgorzewskim wskazują na stopniowe pogarszanie się ich stanu. Około 59% gleb powiatu stanowią gleby kwaśne. Kontrola odczynu gleby jest ważna z punktu widzenia ochrony środowiska.

Gleby na terenie Gminy Budry są nieco nadmiernie zakwaszone, przy czym jest to cecha związana częściowo z charakterem skał macierzystych i przebiegiem procesu glebotwórczego. Na zakwaszenie gleb wpływ mają również związki siarki i azotu z atmosfery, kwaśne nawozy sztuczne oraz naturalne. W związku z występującym zakwaszeniem, gleby wymagają częściowego wapnowania.

Na terenie gminy obserwowana jest postępująca degradacja gleb. Widać to przede wszystkim w stopniu ich zakwaszenia. Wpływa to na zmniejszenie i pogorszenie jakości uzyskiwanych plonów. Kwaśny odczyn obniża bowiem przyswajalność mikroelementów (Cu, Mn, Zn, oraz Fe). Zmiany te powodowane są głównie spalaniem paliw (osiadanie zanieczyszczeń pyłowych i chemicznych, zanieczyszczenia komunikacyjne, kwaśne deszcze) oraz zanieczyszczeniami pochodzącymi z produkcji rolnej i hodowli zwierząt.

W celu zminimalizowania szkód i przeciwdziałaniu degradacji należy prowadzić procesy wapnowania gleb, które zmieniają właściwości fizykochemiczne i biologiczne gleb.

Glebę przed degradacją można chronić między innymi przez:

- właściwe rozmieszczenie użytków rolnych i leśnych,
- prawidłowe zabiegi rolnicze (uprawowe),
- stosowanie odpowiednich płodozmianów,
- wapnowanie gleb zakwaszonych,
- przeciwdziałanie erozji,
- rekultywację (odnowę) terenów zdewastowanych,

- zagospodarowanie odpadów komunalnych przez ich utylizację i kompostowanie,
- oczyszczanie ścieków.

4.6. Powietrze atmosferyczne

Na stan powietrza ma wpływ głównie wielkość i rozkład emisji zanieczyszczeń w przestrzeni. W analizie należy uwzględnić wszystkie źródła, w tym przepływy transgeniczne i przemiany fizykochemiczne zachodzące w atmosferze.

Głównymi zagrożeniami powodującymi zanieczyszczenie powietrza są m.in.:

- zmiany o charakterze klimatycznym – wzrost stężeń CO₂, CH₄, N₂O oraz freonów i halonów w górnej warstwie atmosfery, poprzez wzmocnienie efektu cieplarnianego prowadzi do wzrostu średnich temperatur, wzrostu parowania, a w efekcie do występowania gwałtownych i silnych zjawisk atmosferycznych skutkujących m.in. częstymi powodziami, suszami, huraganami oraz zmianami w tradycyjnych uprawach rolniczych;
- eutrofizacja – wzrost stężenia azotu pochodzącego przede wszystkim ze przechodzenia związków azotu z powietrza do zbiorników wodnych, prowadzący do poważnych zmian w ekosystemach.

Powyższe zjawiska są następstwem wzrostu ilości substancji zanieczyszczających atmosferę.

4.6.1. Emisje zanieczyszczeń do powietrza

Głównymi źródłami zanieczyszczenia powietrza są:

- Spalanie paliw, w wyniku którego powstają m.in. szkodliwe pyły, dwutlenek siarki, dwutlenek azotu, tlenek węgla oraz dwutlenek węgla
- Procesy technologiczne, uwalniające do atmosfery związki fluoru, kwas siarkowy, tlenek cynku, chlorowodór, fenole, krezole czy też kwas octowy

Tzw. emisja niska, przyczynia się do wzrostu stężeń w atmosferze: dwutlenku siarki (SO₂), tlenku węgla (CO), tlenków azotu i niemetanowych lotnych związków organicznych.

Emisja komunikacyjna, powoduje wzrost zanieczyszczeń gazowych oraz pyłowych, poprzez::

- spalanie paliw - zanieczyszczenia gazowe: tlenek węgla (CO), dwutlenek węgla (CO₂), tlenki azotu i węglowodory,
- emisję pyłów w efekcie ścierania opon, hamulców, nawierzchni drogowych, zawierających ołów, kadm, nikiel i miedź.

Z uwagi na swój rolno-leśny charakter, gmina Budry nie jest w większym stopniu zagrożona zanieczyszczeniami powietrza pochodzenia przemysłowego. Na jej terenie głównymi źródłami

zanieczyszczeń powietrza atmosferycznego są zanieczyszczenia komunikacyjne – liniowe oraz pochodzące ze źródeł niskiej emisji, a dopiero w mniejszym stopniu emisje przemysłowe.

Sferę przemysłową w gminie tworzą głównie małe i średnie przedsiębiorstwa o mieszanym profilu produkcyjno – usługowo – handlowym.

Ewidencję zanieczyszczeń wprowadzanych do powietrza prowadzi Starostwo Powiatowe w Węgorzewie. Większość zakładów na terenie gminy ma uregulowaną stronę formalno - prawną w zakresie odprowadzania substancji do powietrza, tj. posiada ważne pozwolenie na emisję. Nie wszystkie natomiast dysponują urządzeniami służącymi ograniczeniu emitowanych substancji.

4.6.2. Ocena jakości powietrza na terenie Gminy Budry

WIOŚ w Olsztynie co roku opracowuje „Ocenę jakości powietrza w województwie warmińsko-mazurskim”. Ocena polega na zaliczeniu strefy (powiatu, aglomeracji) do określonej klasy (A, B, C), która zależy od stężenia zanieczyszczeń występujących na jej obszarze i wiąże się z określonymi wymaganiami, co do działań na rzecz poprawy jakości powietrza.

Klasyfikacja stref zanieczyszczeń wg kryteriów ochrony zdrowia :

Powiat	Symbol klasy wynikowej dla poszczególnych zanieczyszczeń dla obszaru całej strefy.							Klasa ogólna strefy
	SO2	NO2	PM10	Pb	C6H6	CO	O3	
Węgorzewski	A	A	B	A	A	A	A	A

Klasyfikacja stref zanieczyszczeń wg kryteriów ochrony roślin

Powiat	Symbol klasy wynikowej dla poszczególnych zanieczyszczeń dla obszaru całej strefy.			Klasa ogólna strefy
	SO2	NOx	O3	
Węgorzewski	A	A	A	A

Objaśnienia dotyczące „działań wynikających z klasyfikacji”:

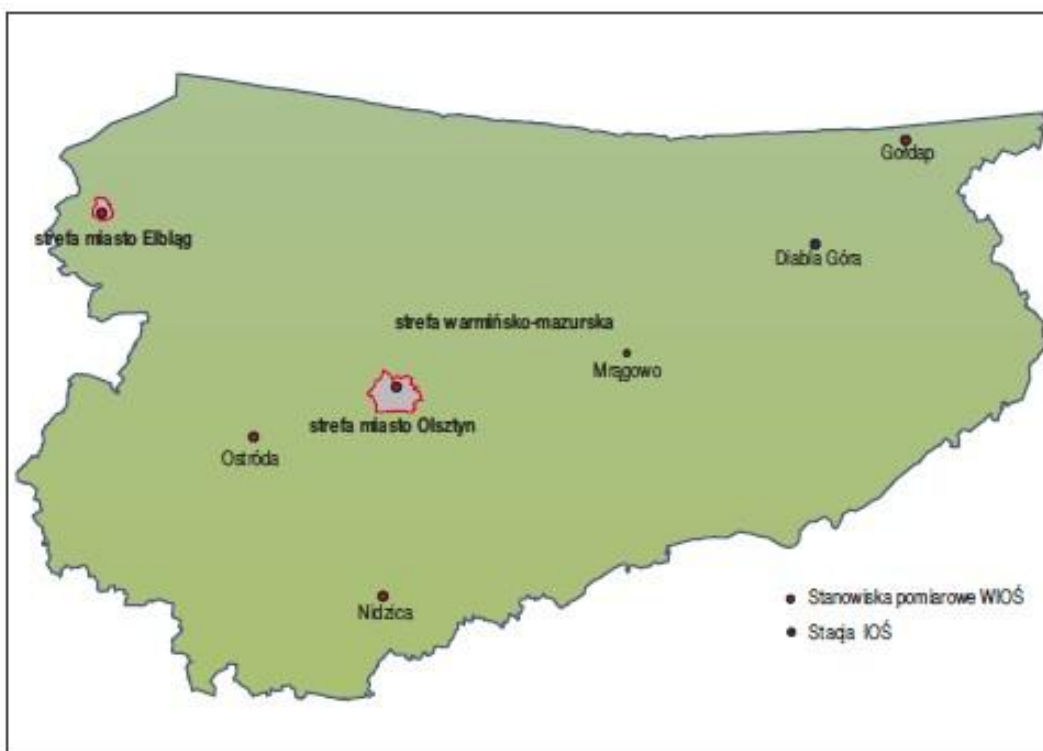
Dz.1 dla klasy A: - utrzymanie jakości powietrza w strefie na tym samym lub lepszym poziomie,

Dz.2 dla klasy B: - określenie obszarów przekroczeń dopuszczalnych stężeń, dążenie do osiągnięcia stężeń poniżej poziomów dopuszczalnych na tych obszarach,

Dz.3 dla klasy C: - określenie obszarów przekroczeń dopuszczalnych stężeń oraz wartości dopuszczalnych powiększonych o margines tolerancji, podjęcie działań na rzecz jakości powietrza – opracowanie programu ochrony powietrza.

Powiat węgorzewski został zakwalifikowany do klasy A (dane WIOS za rok 2010).

Rys. 2. Rozmieszczenie stacji pomiarów zanieczyszczeń powietrza w 2010r.

Źródło: Raport o stanie środowiska województwa warmińsko-mazurskiego za 2010 r.

Emisja zanieczyszczeń do atmosfery pochodzi z dwóch źródeł zanieczyszczeń: stacjonarnych i mobilnych.

- Do źródeł stacjonarnych zaliczają się m. in. kotłownie lokalne, zakłady produkcyjne, instytucje, które opalane są paliwem stałym, gazowym lub płynnym. Powodują one tzw. emisję niską.
- Źródła mobilne to środki transportu emitujące do atmosfery takie zanieczyszczenia jak: tlenki węgla, azotu i siarki, sadzę oraz węglowodory. Powodują one także zapylenie wtórne poprzez ścieranie się nawierzchni dróg i opon pojazdów.

Podstawowymi parametrami charakteryzującymi stan zanieczyszczenia powietrza są średnie stężenia substancji w powietrzu dla określonych okresów uśredniania, określane jako imisja.

Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Olsztynie przeprowadził na terenie powiatu węgorzewskiego badania wartości stężeń: dwutlenku siarki, dwutlenku azotu i benzenu. Każdorazowo wyniki były znacznie niższe od norm dopuszczalnych, co pozwoliło na zakwalifikowanie powiatu węgorzewskiego do strefy A, czyli strefy o poziomach stężeń, które nie przekraczają wartości dopuszczalnych z uwzględnieniem dozwolonych częstości przekroczeń.

Przedstawione powyżej analizy odnoszą się także do gminy Budry, gdzie również normy wartości dopuszczalnych nie zostały przekroczone. Głównymi źródłami emisji zanieczyszczeń do

powietrza atmosferycznego w Gminie Budry są : niska emisja (paleniska indywidualne) i transport (natężenie ruchu na drodze 650).

Zagrożenia:

Najważniejsze problemy występujące na terenie gminy Budry w kwestii zanieczyszczenia powietrza to:

- Zanieczyszczenia powietrza atmosferycznego wynikające ze spalania paliw stałych, głównie w sektorze komunalno - bytowym,
- Zanieczyszczenia powietrza związane ze wzrostem liczby pojazdów przejeżdżających przez gminę (komunikacyjne).

4.6.3. Ograniczanie emisji zanieczyszczeń do powietrza – wykorzystanie energii ze źródeł odnawialnych

Utrzymanie dobrej jakości powietrza, a nawet poprawę jego jakości można uzyskać przez ograniczenie szkodliwych dla środowiska technologii, zmniejszenie oddziaływania obszarów niskiej emisji na środowisko naturalne, stworzenie warunków rozwoju dla budowy sieci gazowej w gminie, likwidację lub modernizację kotłowni tradycyjnych (zmiana nośnika energii z węgla np. na gaz), poprawę nawierzchni dróg, budowę obwodnic, a przede wszystkim poprzez zwiększenie wykorzystania energii ze źródeł odnawialnych.

Mówiąc o źródłach odnawialnych należy mieć na uwadze przede wszystkim energię wodną, wiatrową, geotermalną, promieniowania słonecznego oraz produkcję biomasy. Polska dysponuje stosunkowo dużym potencjałem zasobów odnawialnych. Jest on jednak zróżnicowany w poszczególnych rejonach naszego kraju.

Rozpatrując rozwój energii odnawialnej na obszarze Gminy Budry właściwe będzie kierowanie się ogólnymi uwarunkowaniami określonymi dla Województwa Warmińsko – Mazurskiego.

Warmińsko – Mazurskie należy do III strefy obszarów w Polsce, pod względem zasobów energii wiatrowej, a Gmina Budry położona jest w strefie o średnim potencjale energii wiatrowej. Średnia roczna prędkość wiatru na wysokości 10 m w terenie otwartym przekracza 4,0 m/s, a w okresie zimy i wiosny 4,5 m/s. Mimo ogólnie średnio sprzyjających warunków klimatyczno-geograficznych dla budowy parków wiatrowych na terenie Gminy Budry, podjęcie decyzji o ich lokalizacji wymaga przeprowadzenia badań wiatru na danym terenie.

4.6.3.1. Energia słoneczna

Potencjał energii słonecznej na terenie Warmińsko – Mazurskiego jest mniejszy niż wiatrowej. Region ten został zaliczony do III strefy zasobów energii słonecznej w Polsce (średni potencjał energii słonecznej). Pozwala to jednak na stosowanie urządzeń do pozyskiwania, przetwarzania w ciepło użytkowe i magazynowania energii słonecznej. Energia słoneczna może być

przetwarzana w kolektorach wodnych i powietrznych w ciepło, służące do ogrzewania pomieszczeń, wody, suszenia produktów rolnych i drewna.

Prywatni inwestorzy uzyskali decyzje lokalizacyjne na budowę farm fotowoltaicznych w Gminie Budry wielkości ok. 100 kW.

4.6.3.2. Energia wody

Energia wody jest bardzo atrakcyjnym źródłem energii, jednakże jej wykorzystanie jest zależne od szeregu uwarunkowań, jednymi z podstawowych są między innymi energetyczność naturalna rzeki (wielkość i równomierność przepływów), wpływ małej elektrowni wodnej (tzw. MEW) na środowisko oraz opłacalność przedsięwzięcia. Właśnie ze względu na oddziaływanie MEW na środowisko należy każdą taką inwestycję rozpatrywać indywidualnie i bardzo szczegółowo. Małe elektrownie wodne (MEW) mogą wpływać na środowisko zarówno w sposób pozytywny jak i negatywny. Są przede wszystkim istotnym elementem regulacji stosunków wodnych – zbiorniki im towarzyszące zwiększają retencję wody, mogą służyć do celów przeciwpowodziowych, przeciwpożarowych czy rekreacyjnych. Dodatkowo woda przechodząca przez turbinę podlega natlenieniu, co poprawia jej zdolność do samooczyszczenia. Wykorzystanie MEW ma jednak i swoje wady. Podstawowymi przeciwwskazaniami jest budowa MEW, która wymaga przegrodzenia rzeki nową budowlą piętrzącą (zaporą lub jazem). Przegrodzenie rzeki wiąże się z ingerencją w naturalny ekosystem, przynosi nieodwracalne zmiany a w pierwszej kolejności stanowi zakłócenie swobodnego przepływu ryb. Obecność przepławek (których budowa jest wymagana prawem) nie stanowi wystarczającego zabezpieczenia – ryby często nie są w stanie ich pokonać, a w przypadku niewłaściwych zabezpieczeń, są w tych miejscach masowo odławiane przez kłusowników. Ponadto zbiornik przed tamą staje się często osadnikiem ścieków prowadzonych przez rzekę. Zbiorniki takie są jednocześnie podatne na eutrofizację, spowodowaną stałym dopływem i gromadzeniem się związków azotu i fosforu. Podniesienie poziomu wód gruntowych po wybudowaniu zbiornika może spowodować znaczne szkody budowlane i przyrodnicze w jego okolicy. Zmniejszony przepływ wody poniżej zapory ma negatywny wpływ na ekosystem rzeki, stanowiąc zakłócenie jej naturalnego biegu.

Rozpatrując wykorzystanie energii wody należy jednak przede wszystkim upewnić się, że nie nastąpi utrata wartości przyrodniczych przekraczająca zdecydowanie korzyści płynące z budowy MEW.

W Ołowniku na rzece Węgorapie funkcjonuje jedna Mała Elektrownia Wodna (MEW) oddana do eksploatacji w maju 2004 r. Właścicielem elektrowni jest osoba prywatna. Pozwolenie wodnoprawne jest ważne do 31 grudnia 2017.

MEW zaopatrzona jest w turbiny Kaplana. Woda na turbiny jest pobierana z rzeki w ilości 12m³/s. Moc turbin elektrowni wynosi 2x 200 kW.

Planowana jest także budowa MEW na Kanale Brożajckim o mocy 100 kW.

4.6.3.3. Biomasa

Wykorzystywanie biomasy do celów energetycznych jest najbardziej rozpowszechnioną metodą produkcji czystej energii. Jedną z możliwych dróg pozyskiwania dużych ilości biomasy jest uprawa roślin energetycznych na gruntach rolniczych. Potencjalne zasoby energetyczne biomasy to między innymi plantacje kukurydzy, rzepaku, szybko rosnące uprawy drzew, krzewów i traw.

Najczęściej wykorzystywane rośliny energetyczne:

- Wierzba energetyczna - Wierzbowy surowiec energetyczny jest w zasadzie niewyczerpywalnym i samo odtwarzającym się źródłem. Cechami charakterystycznymi sadzonek wierzby jest ich łatwe ukorzenianie się, odporność na zmienne warunki klimatyczne, umiejętność szybkiej regeneracji po zbiorze, odporność na choroby i szkodniki, a także wysokie plony biomasy o dobrej jakości. Do drzew i krzewów wykorzystywanych na cele energetyczne należą: wierzba wiciowa (*Salix viminalis*), topola (*Populus sp.*), trzcina chińska (*Miscanthus sp.*), malwa pensylwańska (*Malva*), róża wielokwiatowa (*Rosa multiflora*).
- Słoma - Słoma w porównaniu do paliw konwencjonalnych takich jak węgiel, czy koks charakteryzuje się niższą wartością opałową, niższą gęstością i większym udziałem lotnych składników spalania. Podstawową zaletą słomy jako surowca energetycznego w porównaniu z węglem jest znaczne ograniczenie emisji CO₂ do atmosfery, przy czym wydzielanie CO₂ podczas spalania słomy nie przekracza ilości pobranej przez zboże podczas jego wzrostu. Spalaniu słomy towarzyszy także znaczne ograniczenie emisji związków siarki, których jest mniej niż np. podczas spalania oleju opałowego.

Zwiększenie udziału energii otrzymywanej z surowców odnawialnych w całkowitym zużyciu energii na terenie gminy można osiągnąć przez odpowiednie wykorzystanie przede wszystkim zasobów biomasy (wierzby energetycznej, słomy, drewna). Wynika to między innymi z rolniczego charakteru części gminy oraz uwarunkowań klimatyczno – glebowych.

Budowa na terenie gminy Budry małych elektrowni wodnych oraz farm wiatrowych w większości przypadków stanowiłyby zbyt duże obciążenie i potencjalne zagrożenie dla środowiska (potencjalne spowalnianie rzek oraz tworzenie przeszkód dla migracji ryb, a także zaburzenie krajobrazu i powodowanie zagrożeń dla ptaków). Decydujący wpływ ma na to występowanie obszarów objętych ochroną.

4.7. Środowisko akustyczne

Na ocenę klimatu akustycznego wpływa sumaryczny poziom hałasu danego obszaru. W decydującym stopniu zależy on od jego urbanizacji oraz pochodzenia emitowanego hałasu, tj.:

- hałasu komunikacyjnego od dróg i szyn, który rozprzestrzenia się na odległe obszary ze względu na rozległość źródeł;
- hałasu przemysłowego obejmującego swym zasięgiem najbliższe otoczenie;
- hałasu komunalnego towarzyszącego obiektom sportu, rekreacji i rozrywki.

Nadmierny hałas jest uciążliwością postrzeganą częściej niż degradacja innych elementów środowiska. Jego oddziaływanie nie powoduje nieodwracalnych zmian w środowisku, lecz jego ograniczanie napotyka wiele trudności i pociąga za sobą znaczące koszty (szczególnie hałasów komunikacyjnych).

Wskaźnikiem oceny hałasu jest równoważny poziom dźwięku A wyrażony w decybelach (dB). Poziom ten stanowi uśrednioną wartość w odniesieniu do pory doby (dzień od 6.00 do 22.00 lub noc od 22.00 do 6.00). Wartości dopuszczalne poziomu równoważnego hałasu określa rozporządzenie Ministra Ochrony Środowiska z dnia 14 czerwca 2007r. w sprawie dopuszczalnych poziomów hałasu w środowisku (Dz. U. Nr 120, poz. 826). Rozporządzenie to określa rodzaje terenów, dla których ustala się dopuszczalne poziomy dźwięku w środowisku, w zależności od przeznaczenia terenu. Różnicuje również wartości dopuszczalne poziomu dźwięku w odniesieniu do hałasów przemysłowych, komunikacyjnych (drogowe, kolejowe i tramwajowe), lotniczych oraz od linii elektroenergetycznych.

Czynnikiem, który w sposób istotny wpływa na relacje między warunkami akustycznymi a człowiekiem jest tzw. subiektywna wrażliwość na hałas. Dotyczy ona zarówno fizjologicznych predyspozycji odbioru dźwięku, reakcji emocjonalnych jak i subiektywnych odczuć. Odczuwanie dźwięku jako hałasu zależy więc zarówno od cech indywidualnych każdego człowieka jak też od cech fizycznych dźwięku. Wśród ludzi występują ogromne różnice indywidualne stąd ocena hałasu zależy od wieku, wrażliwości, stanu zdrowia, odporności psychicznej i chwilowego nastroju człowieka. Subiektywne odczuwanie hałasu przejawia się m. in. tym, że hałas wytwarzany przez daną osobę może nie być dla niej dokuczliwy, natomiast dla osoby postronnej może być męczący lub wręcz nieznośny. Dokuczliwość hałasu dodatkowo potęguje się wówczas, jeśli wystąpi on niespodziewanie lub nie można określić kierunku, z którego się on pojawi.

Granica podziału między hałasem dokuczliwym, a niedokuczliwym jest płynna i zależna nie tylko od rodzaju słyszanych zakłóceń, ale również od odporności nerwowo-psychicznej człowieka, jego chwilowego nastroju lub rodzaju wykonywanej pracy. Bardzo często ten sam zespół dźwięków może w pewnych przypadkach wywoływać wrażenie przyjemne, a w innych znów nieprzyjemne. Wszystkie te czynniki powodują trudności w ocenie rzeczywistego zagrożenia społeczeństwa, gdy dysponujemy jedynie akustyczną oceną terenu na którym występuje skażenie hałasem. Dlatego też wyniki badań pomiarowych hałasu wymagają konfrontacji z opinią ludności wyrażoną w wypowiedziach ankietowych

4.7.1. Hałas komunikacyjny

Głównymi czynnikami mającymi wpływ na poziom hałasu komunikacyjnego są natężenie ruchu i udział transportu ciężkiego w strumieniu wszystkich pojazdów, stan techniczny pojazdów, rodzaj nawierzchni dróg, organizacja ruchu drogowego.

Na analizowanym terenie, za hałas odpowiedzialne są głównie środki transportu. Dopuszczalne natężenie hałasu w środowisku i w otoczeniu budynków mieszkalnych w porze dziennej wynosi od 40 – 65 dB, natomiast w porze nocnej od 35 – 55 dB, przy czym większość pojazdów emituje hałas na poziomie 85 – 94 dB. Na obszarze gminy nie były przeprowadzane pomiary natężenia hałasu na ciągach komunikacyjnych. Największe natężenie hałasu, na terenie gminy odnotowuje się wzdłuż drogi nr. 650.

Podsumowując jednak rzeczywiste zagrożenie hałasem komunikacyjnym na terenie gminy jest stosunkowo małe, wynika to bowiem z faktu, że przy natężeniu ruchu na poziomie od 1 000 do 2 000 pojazdów na dobę na drodze nr 650 zasięg oddziaływania akustycznego jest nieduży.

4.7.2. Hałas przemysłowy

Kolejnym źródłem hałasu są zakłady przemysłowe. Poziom hałasu przemysłowego zależy od cech danego obiektu i od rodzaju maszyn i urządzeń wytwarzających hałas, izolacyjności obudowy hal przemysłowych, prowadzonych procesów technologicznych oraz od funkcji urbanistycznej sąsiadujących z nimi terenów.

Na uciążliwość hałasu pochodzenia przemysłowego wpływa w znaczny stopniu jego długotrwałość występowania (zmianowy charakter pracy), a także czasowe krótkotrwałe duże natężenia. Presja hałasu przemysłowego staje się w ostatnich latach mniejsza. Oddawane do użytkowania zakłady są prawidłowo projektowane pod kątem minimalizacji emisji hałasu do środowiska, co zapewniają (wymuszają) obowiązujące przepisy. Zakłady istniejące podejmują w większości niezbędne działania organizacyjne i techniczne ograniczające emisję hałasu do wartości zapewniających właściwy standard jakościowy środowiska.

4.8. Przyroda ożywiona

4.8.1. Flora

4.8.1.1. Ogólna charakterystyka

Szata roślinna gminy Budry wg geobotaniczno – regionalnego podziału na główne jednostki, należy do Działu Mazowiecko – Poleskiego. Jest ona bogata i urozmaicona, wiąże się to z lokalnym urozmaiceniem warunków środowiska. Największy kompleks leśny na terenie gminy Budry, położony jest przy granicy z gminą Banie Mazurskie. Jest to kompleks Skalisko o łącznej powierzchni około 6.000 ha, przy czym gmina obejmuje niecałe 50% tego kompleksu. Pozostałe lasy gminy składają się z kompleksów znacznie mniejszych, nie przekraczających 450 ha. Kompleksy te o nazwie Olszewo Węgorzewskie, Ołownik i Kalskie Nowiny wraz z szeregiem kompleksów mniejszych, położone są peryferyjnie wzdłuż granic północnej, zachodniej i południowej. W części

środkowej gminy, która jest praktycznie bezleśna, występują jedynie kompleksy bardzo małe, nie przekraczające 30 ha i składające się z reguły z zalesionych terenów podmokłych, często wzdłuż cieków wodnych..Lasy na terenie gminy wchodzi w skład Obszaru Funkcjonalnego „Zielone Płuca Polski”. Prócz lasów ważną funkcję przyrodniczą pełni roślinność nieleśna. Szczególną rolę odgrywają zbiorowiska łąkowe, torfowe i szuwarowe w dolinach rzek, przede wszystkim Węgorapy i Gołdapy. Ze względu na ich obecność między innymi, części obszaru gminy została objęta różnymi formami ochrony. Do najcenniejszych gatunków roślin z grupy chronionych należą między innymi storczyki, wielosił błękitny, grzybień biały, grązel żółty, kalina koralowa. Uzupełnieniem ww. zespołów roślinności naturalnej jest urządzona roślinność nielicznych parków, cmentarzy, ogrodów działkowych oraz liczne zadrzewienia przyrodne, śródpolne i przydrożne. W otwartym krajobrazie rolniczej części gminy pełni ona nie tylko funkcję krajobrazowo-estetyczną, ale także ekologiczną, korzystnie wpływając na mikroklimat oraz walory użytkowe środowiska rolniczego.

4.8.1.2. Zieleni urządzona oraz nieleśna

Oprócz terenów leśnych, na terenie Gminy Budry wyróżnić należy także roślinność nieleśną, taką jak śródpolne nasadzenia drzew (w tym nasadzenia w pasach zieleni). Nasadzenia te znajdują się głównie wzdłuż dróg, a także w rejonie cieków i oczek wodnych, rowów oraz miedz. Głównymi gatunkami drzew są w tych miejscach takie gatunki, jak grusza, lipy, klony, topole, wierzby, kasztanowce, jesiony oraz olsze czarne, a także kruszyna pospolita, kalina koralowa.

Nasadzenia te między innymi pełnią rolę migracyjnych korytarzy środowiskowych, urozmaicają krajobraz gminy, podnoszą walory estetyczno-krajobrazowe oraz spełniają na obszarach użytkowanych rolniczo funkcję zabezpieczającą przed procesami erozyjnymi i stepowaniem. Dodatkowo, regulują one stosunki wodne i poprawiają lokalny agroklimat. Z tego też powodu, istniejące już zadrzewienia i zakrzaczenia winny podlegać systematycznym pracom pielęgnacyjnym i renowacji oraz w razie konieczności rozbudowie.

4.8.1.3. Lasy

Według klasyfikacji geobotanicznej W. Szafera, lasy Gminy Budry znajdują się w granicach Krainy Mazursko-Kurpiowskiej, w okręgu Pojezierza Mazurskiego.

Lasy, które są własnością Skarbu Państwa, zarządzane są przez Państwowe Gospodarstwo Leśne Lasy Państwowe (na podstawie Ustawy o lasach - Dz.U.2011r. Nr. 12 poz. 59 z późn. zmianami). Nie dotyczy to jednak lasów wchodzących w skład Zasobu Własności Rolnej Skarbu Państwa oraz lasów będących w użytkowaniu wieczystym na mocy odrębnych przepisów. Organami wykonawczymi w realizacji zadań związanych z zarządaniem nad lasami są Dyrektorzy Regionalnych Dyrekcji Lasów Państwowych. Podstawową jednostką organizacyjną w strukturze zarządzania Lasów Państwowych jest Nadleśnictwo, na czele którego stoi Nadleśniczy.

Lasy Gminy Budry położone są na terenach objętych zarządem Nadleśnictwa Borki i Nadleśnictwa Czerwony Dwór.

Część lasów na terenie gminy została uznana jako lasy ochronne. W takich lasach prowadzi się gospodarkę leśną zapewniającą utrzymanie spełnianych funkcji ochronnych. Istnienie takich form ochronnych na terenie lasów położonych w granicach Gminy Budry w sposób zasadniczy wpływa na możliwości ich wykorzystywania dla celów rekreacyjnych. Racjonalna gospodarka leśna zapewnia ochronę gleb i terenów szczególnie narażonych na zniszczenie lub uszkodzenie oraz o specjalnym znaczeniu społecznym, ochronę wód (powierzchniowych oraz głębinowych).

Właściwa gospodarka leśna pozwala lasom istniejącym na terenie gminy na spełnianie (w sposób naturalny lub też w wyniku działalności człowieka) różnych funkcji, które można podzielić na dwie podstawowe grupy: produkcyjną i pozaprodukcyjną.

Funkcje produkcyjne (gospodarcze) lasu, polegają na zdolności do produkcji biomasy i ciągłego powtarzania tego procesu, co umożliwi trwałe użytkowanie drewna i surowców nieдрzewnych pozyskiwanych z lasu, w tym użytków gospodarki łowieckiej. W konsekwencji prowadzi to do uzyskiwania dochodów.

Do funkcji pozaprodukcyjnych należy zaliczyć między innymi funkcje ekologiczne (ochronne) oraz funkcje społeczne. Funkcje ekologiczne wyrażają się między innymi korzystnym wpływem lasów na kształtowanie klimatu, skład atmosfery, regulację obiegu wody w przyrodzie, ochronę gleb przed erozją i krajobrazu przed stepowaniem, zachowanie potencjału biologicznego bardzo dużej liczby gatunków i ekosystemów, a także różnorodności krajobrazu. Z kolei funkcje społeczne lasu kształtują korzystne warunki zdrowotne i rekreacyjne dla społeczeństwa, zapewniają rozwój kultury, nauki i edukacji ekologicznej społeczeństwa.

Do podstawowych zagrożeń oddziałujących na lasy na terenie Gminy Budry należą:

- zagrożenia pożarowe,
- zanieczyszczenia powietrza,
- obniżanie się poziomu wód gruntowych,
- presja turystyczna.

W mniejszym stopniu, potencjalne zagrożenie stanowią również:

- szkody powodowane przez owady;
- szkody powodowane przez patogeniczne grzyby;
- szkody powodowane przez zwierzęta łowne;

W zależności od stopnia nasilenia szkodliwego oddziaływania gazów i pyłów ustalane są tzw. strefy uszkodzenia. Na terenie gminy Budry, w obrębie Nadleśnictw Borki i Czerwony Dwór, lasy zakwalifikowane zostały do zerowej strefy zagrożeń przemysłowych.

Warto jednak pamiętać, że także w wyniku presji turystycznej, może dojść do spadku przyrostu, a nawet obumierania drzewostanów.

Lasy na terenie gminy są w umiarkowanym stopniu narażone na występowanie pożarów. Lasy Nadleśnictw Borki i Czerwony Dwór zaliczone zostały do I i II kategorii zagrożenia pożarowego. Największe zagrożenie pożarowe w lasach wiąże się z bytowaniem w nim ludzi oraz z wypalaniem łąk i pastwisk. W celu zapewnienia odpowiedniego poziomu bezpieczeństwa pożarowego obszarów leśnych na terenie gminy prowadzone są następujące działania:

- utrzymywanie pasów przeciwpożarowych wzdłuż głównych dróg i torów kolejowych;
- porządkowanie terenów leśnych wzdłuż szlaków komunikacyjnych;
- utrzymywanie punktów czerpania wody do celów gaśniczych;
- oznakowanie zagrożonych drzewostanów tablicami ostrzegawczymi i informacyjnymi;
- patrolowanie lasów przez Straż Leśną;
- wprowadzanie okresowych zakazów wstępu na tereny leśne.

Zagrożenia biotyczne powodują owady, ssaki, a także patogeniczne grzyby. Drzewostany sosnowe stanowią zdecydowanie dominujący drzewostan występujący na słabych siedliskach borowych, a także na znaczny udział drzewostanów na gruntach porolnych. Dlatego też, istnieje w lasach zagrożenie ze strony owadzich szkodników sosnowych takich jak między innymi: brudnica mniszka, poproch cetyniak, borecznik sosnowy czy igłówka sosnowa. Natomiast wśród innych gatunków drzew leśnych, szkody mogą wyrządzić między innymi krobik modrzewiowiec, hurmak olchowiec, zawodnica świerkowa. Na podstawie informacji przekazanych przez Nadleśnictwo obecnie nie można mówić o gradacji szkodliwych owadów, które przybrałyby rozmiar klęski, lecz potencjalne zagrożenie ze strony szkodliwych owadów istnieje cały czas.

Prowadzone są rutynowe obserwacje ich występowania i zwalczanie tam, gdzie następuje taka konieczność. Pomocna w walce z wymienionymi szkodnikami jest także ochrona pożytecznego ptactwa oraz mrówek, które naturalnie eliminuje zagrożenie wybranymi szkodnikami.

Szkody powodowane przez ssaki, między innymi zwierzynę płową – jelenie, sarny oraz drobne gryzonie, nie są wysokie i możliwe do ograniczenia przy zastosowaniu sprawdzonych metod, takich jak między innymi smarowanie preparatami odstraszającymi czy pakułowaniem, a w koniecznych przypadkach gradzeniem upraw. Ponadto główną zasadą w zakresie ochrony jest utrzymanie właściwego stanu zwierzyny – takiego, aby nie zachwiać równowagi drzewostanów.

Zagrożenie ze strony grzybów stanowi głównie huba korzeniowa oraz w mniejszym stopniu opieńka miodowa występujące na drzewostanach zlokalizowanych na gruntach porolnych.

Do głównych zagrożeń abiotycznych na terenie gminy należą głównie występujące tu huraganowe wiatry. Potencjalne jednak zniszczenia nimi spowodowane można ograniczyć. Środkiem zaradczym jest prowadzenie odpowiedniej gospodarki leśnej, polegającej między innymi na prowadzeniu cięć rębnych zgodnie z ustalonymi kierunkami, a cięć przedrębnych we właściwych terminach i odpowiedniej intensywności odpowiednio do kierunków panujących wiatrów.

Koncepcja zwiększania lesistości i zadrzewień, preferująca środowiskotwórczą rolę lasów stanowi podstawę Krajowego Programu Zwiększania Lesistości, przyjętego przez Radę Ministrów w

1995 r. Program zakłada wzrost lesistości kraju z obecnych 28 % do 30 % w 2020 r. i 33 % w 2050 r., przewidując uruchomienie mechanizmów ekonomicznych stymulujących leśne zagospodarowanie części gruntów marginalnych dla rolnictwa oraz określenie priorytetów przestrzennych wynikających z roli lasów w kształtowaniu środowiska. Jako jedno z najważniejszych zadań program określa zalesianie gruntów zanieczyszczonych i zdegradowanych.

Zalesienia powinny być realizowane na najłagodniejszych glebach (V, VI i VIz klasa) sąsiadujących z kompleksami leśnymi. Kierunki modernizacji leśnictwa w stronę jego ekologizacji i bardziej zrównoważonego eksploataowania zasobów biologicznych lasów wytyczyła krajowa polityka zrównoważonej gospodarki leśnej, wprowadzona do realizacji w 1999 r. przez Dyrektora Generalnego Lasów Państwowych. Prowadzona przez Polskę gospodarka leśna jest zgodna z trendami leśnictwa światowego określonymi w Zasadach Leśnych, przyjętych przez 170 krajów w 1992 roku w czasie konferencji Narodów Zjednoczonych na temat Środowiska i Rozwoju (UNCED).

4.8.1.4. Potencjalne zagrożenia dla flory

Obszary chronione, jak również uprawy rolne na terenie gminy są poddawane następującym zagrożeniom i degradacji:

- wypalanie traw i osuszanie terenów;
- zmiana łąk kośnych i pól na monokultury roślin pastewnych i zbożowych;
- zanieczyszczenia powiązane z ruchem komunikacyjnym;
- zanieczyszczenia pyłowe ze źródeł niskiej emisji i emiterów przemysłowych
- zanieczyszczenia wód powierzchniowych i podziemnych w następstwie eutrofizacja cieków wodnych i jezior;
- niezrekultywowane wyrobiska poeksploatacyjne kruszywa naturalnego;
- zanieczyszczenia punktowe z dzikich wysypisk śmieci, które powodują zmianę siedlisk a w następstwie przekształcenie roślinności;
- niszczenie siedlisk przez ich zamianę na tereny zamieszkałe, drogi itp.

Wyodrębnione tereny gminy zostały objęte ochroną zgodnie z wymogami ustawy o ochronie przyrody (Dz. U. z 2009r. Nr 151, poz. 1220 ze zm.). Ma to głównie przyczynić się do zachowania wartości przyrodniczych i krajobrazowych. Podobne zadanie ma ochrona prowadzona przez nadleśnictwa.

Ochrona terenów zieleni jest obowiązkiem gmin, które podejmują działania w kierunku rozwoju tych terenów. Rygorom ochronnym poddane są parki, zadrzewienia itp. Tworzenie nowych założeń parkowych oraz kształtowanie miejskiej zieleni urządzonej wpłynie na poprawę ich struktury przyrodniczej. Szczególnie ważna będzie renowacja parków oraz terenów zieleni usytuowanych wzdłuż skarp i dolin rzecznych znajdujących się na terenie gminy.

Sektor rolnictwa również został objęty działaniami na rzecz ochrony różnorodności biologicznej. Wspieranie form rolnictwa stosującego metody produkcji nienaruszające równowagi

przyrodniczej, przede wszystkim rolnictwa ekologicznego jest jednym z celów stawianych przez II Politykę Ekologiczną Państwa w zakresie różnorodności biologicznej i ochrony przyrody. W gminie o tak wysokich walorach przyrodniczych, preferowane winno być rolnictwo przyjazne środowisku. Rolnictwo takie, oparte o gospodarstwa prowadzone indywidualnie lub współpracujące między sobą i promujące tradycyjne metody gospodarowania, powinno być upowszechniane szczególnie na terenach cennych przyrodniczo. Obszary te mają szansę rozwijać się dzięki ekologicznemu rolnictwu oraz agroturystyce. Jednym z najważniejszych instrumentów polityki zrównoważonego rozwoju terenów wiejskich są tzw. programy rolno - środowiskowe. Są one instrumentem finansowym, polegającym na wsparciu działań na rzecz ochrony środowiska i ochrony walorów krajobrazu wiejskiego, podejmowanych przez rolników (np. rekompensata dla rolników za powrót do tradycyjnych, ekstensywnych metod produkcji).

4.8.2. Fauna

4.8.2.1. Ogólna charakterystyka

Występowanie na obszarze Gminy zróżnicowanych siedlisk powoduje stosunkowo dużą różnorodność gatunkową zwierząt. Bogactwu fauny sprzyjają również ustanowione obszary chronione.

W lasach występują następujące gatunki zwierzyny grubej: sarny, jelenie i dziki. Zwierzyna drobna to przede wszystkim: lisy, zające, wydry i kuny. Licznie występują różne gatunki ptaków, żerujących i gniazdujących głównie w dolinach rzecznych, przede wszystkim rzek Węgorapy i Gołdapy.

Gady reprezentowane są m.in. przez jaszczurkę zwinę, jaszczurkę żyworodną i padalca zwyczajnego. Wśród płazów znaleźć możemy przede wszystkim przez żaby, ropuchy szarą i zieloną, traszki grzebieniastą i zwyczajną, rzekotki i kumaki.

Najliczniej na terenie gminy występują jednak owady, żyjące w różnym środowisku. Są to między innymi paż królowej, paż żeglarz, biegacze skórzasty, leśny, ogrodowy, modliszka.

Zróżnicowanie gatunków ryb nie jest duże, co w przypadku zbiorników wodnych wynika z działania człowieka. Występują tu głównie gatunki pospolite, zarówno w wodach płynących, jak i stojących.

4.8.2.2. Potencjalne zagrożenia dla fauny

Zwierzęta dziko żyjące na terenie gminy zagrożone są przede wszystkim:

- kłusownictwem – mogącym przyczynić się do niekontrolowanego (gwałtownego) zmniejszenia się populacji poszczególnych gatunków;
- nadmierną populacją lisów;
- pożarami lasów;
- wypalaniem traw;

- rozwojem przemysłu – powodującego pogorszenie się ogólnego stanu środowiska;

Dla zwierząt wodnych, ryb oraz ptactwa, żerującego i gniazdującego głównie w dolinie rzek Węgorapy oraz Gołdapy, a także dla gatunków gadów takich jak padalce, zaskrońce, jaszczurki i zwinki, oraz płazów (żab, ropuch, rzekotek i kumaków), poważnym zagrożeniem na terenie gminy są:

- zanieczyszczenia wód powierzchniowych (ściekami bytowymi i gnojowicą) – brak skanalizowania części osad, mało wydajne oczyszczalnie ścieków oraz dzikie wysypiska;
- nieprawidłowo stosowane środki ochrony roślin i nawozy (szczególnie w rejonie jezior oraz rzek).
- zmienności i niedobory stanu wód.

W okresach długich i intensywnych opadów śnieżnych oraz utrzymujących się mrozów, należy zwrócić uwagę na potrzebę dokarmiania dzikich zwierząt.

W przypadku ochrony zwierząt domowych konieczne jest funkcjonowanie na powiatowego schroniska dla zwierząt, a także odpowiednia kontrola weterynaryjna w zakresie obowiązkowych szczepień przeciw epidemiologicznym zwierząt domowych.

4.8.3. Ochrona prawna obszarów i obiektów cennych przyrodniczo

Na podstawie ustawy o ochronie przyrody (Dz. U. z 2009r. Nr 151, poz. 1220 ze zm.) do terenów prawnie chronionych zaliczamy parki narodowe, rezerваты i parki krajobrazowe wraz z ich otulinami oraz obszary chronionego krajobrazu. Formę przestrzenną podlegającą ochronie mogą mieć również niektóre pomniki przyrody, użytki ekologiczne, a zwłaszcza zespoły przyrodniczo-krajobrazowe.

Na analizowanym terenie znajdują się następujące obszary przyrodniczo cenne:

- 2 obszary Natura 2000
- 1 obszar chronionego krajobrazu
- 25 pomników przyrody.

Tab. 10 Powierzchnia obszarów przyrodniczo cennych na terenie Gminy Budry w 2012r.

Obszary prawnie chronione	jedn.	Powierzchnia
ogółem	ha	9854

Źródło: www.stat.gov.pl

- **Obszar NATURA 2000**

Lasy Skaliskie

Powierzchnia :6908,3ha (na terenie Gminy Budry)

Kod obszaru : PLB280011

Forma ochrony w ramach sieci Natura 2000:

obszar specjalnej ochrony ptaków (Dyrektywa Ptasia)

Status obszaru : obszar wyznaczony [Rozporządzeniem Ministra Środowiska]

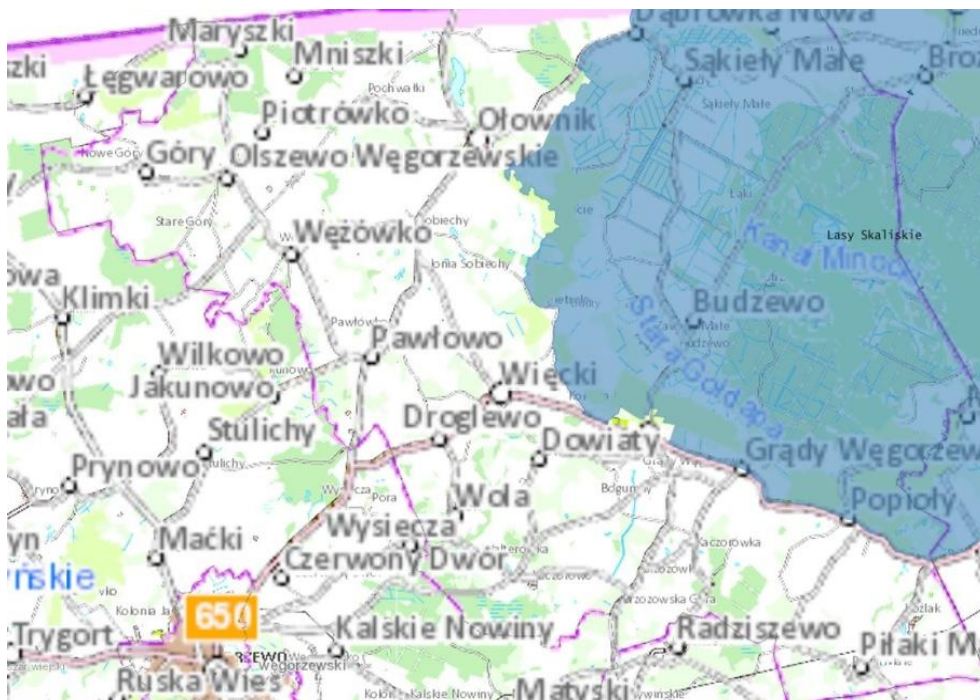
Opis :

Obszar obejmuje Lasy Skaliskie oraz doliny rzek Gołdapy i Węgorapy. Na terenach leśnych dominują bory sosnowe i świerkowe, na znacznym obszarze rosnące na podłożu torfowym. Niewielkie enklawy z brzozą, olchową i dębem mają marginalne znaczenie lasotwórcze. Wewnątrz Lasów Skaliskich występuje „ Bagno Minta” , latach 1980/1990 poddane znacznej sukcesji roślinności, jednak ostatnio dzięki spiętrzeniu wody przez bobry, teren ten znowu odzyskuje charakter otwartego torfowiska. W dolinach rzecznych otaczających kompleks leśny występuje cała gama otwartych siedlisk, od naturalnych, zabagnionych dolin rzecznych, przez ekstensywne użytkowanie łąki, do wielkoobszarowych o intensywnym tempie uprawy. W wyniku prac melioracyjnych na początku XX wieku powstał Kanał Brożajcki, który spowodował odwodnienie doliny Gołdapy w okolicach Budr. Przerzucenie wody z Gołdapy do Węgorapy ograniczyło naturalne wylewy łąk.

Zagrożenia :

Głównym zagrożeniem dla przyrody ostoi jest zaśmiecanie terenu oraz niszczenie runa leśnego.

Rys.3 Obszar Natura 2000 Lasy Skaliskie w części położonej na terenie Gminy Budry

Niecka Skaliska

Powierzchnia : 11385,7 ha

Kod obszaru : PLH280049

Forma ochrony w ramach sieci Natura 2000:

obszar specjalnej ochrony siedlisk (Dyrektywa Siedliskowa)

Status obszaru : obszar wyznaczony [Rozporządzeniem Ministra Środowiska]

Opis :

Niecka Skaliska to obszar zajmujący środkową część mezoregionu pod nazwą Kraina Węgorapy. Mezoregion ten stanowi przedłużenie Krainy Wielkich Jezior Mazurskich, wraz z którą należy do Pojezierza Mazurskiego. Ze względu na żyzne utwory glebowe, tereny te są w dużej mierze zajęte pod uprawy, natomiast piaszczystą i częściowo zabagnioną część centralną zajmują lasy zwane Lasami Skaliskimi. Granica występowania piasków jest jednocześnie krańcem zasięgu występowania lasów na opisywanym obszarze. Obszar jest dość zróżnicowany siedliskowo, 45% stanowią siedliska rolnicze, lasy iglaste i mieszane stanowią 14% łąki, a lasy liściaste 12%, siedliska łąkowe i zaroślowe to 14% a pozostały 1% to torfowiska, bagna, roślinność na brzegach wód, młaki.

- **Obszary chronionego krajobrazu**

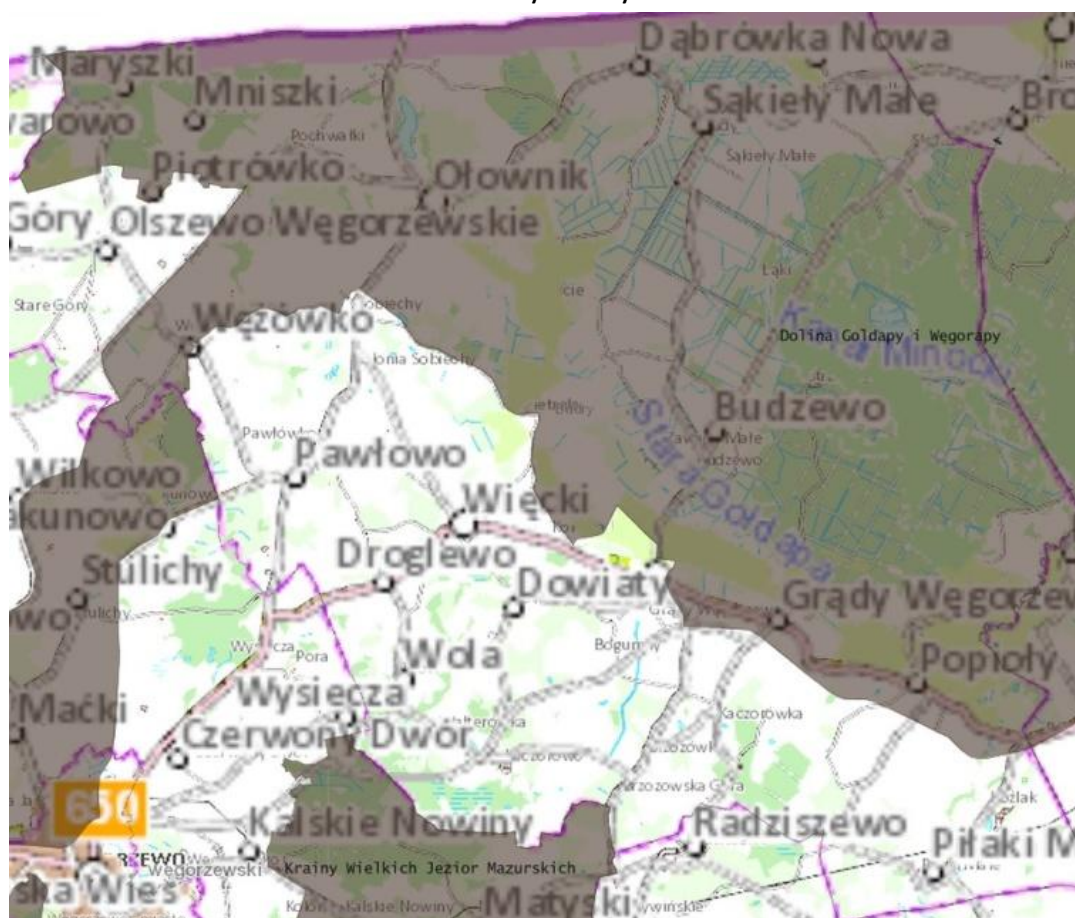
Obszar Chronionego Krajobrazu Doliny Gołdapy i Węgorapy

Obszar obejmuje górną część doliny Gołdapy i Węgorapy. Charakterystyczną cechą Niecki Skaliskiej jak i całej Krainy Węgorapy jest wykształcony odpływ rzeczny w postaci Węgorapy i jej dopływu, Gołdapy. W pobliżu rzek występują dość liczne starorzecza. Obszar leśny pocięty jest siecią kanałów. Największy, kanał - Brożajcki przechodzi przez środek kompleksu leśnego łącząc Gołdapę z Węgorapą. Węgorapa wypływa z Jeziora Mamry i charakter rzeki zmienia się na jej kolejnych odcinkach. Brzegi w większości porośnięte są drzewami oraz silnie zakrzaczone, pod korzeniami starych olch powstały niewielkie głębozki. Wszystko to stwarza doskonałe warunki do bytowania i rozrodu ryb reofilnych. W miejscowości Ołownik, na rzece stworzono piętrzenie, na potrzeby małej elektrowni wodnej. Mimo wyposażenia jazu piętrzącego wodę w przepławkę typu komorowego, piętrzenie niekorzystnie oddziałuje na ekosystem rzeki. Gołdapa to rzeka o długości 89 km. W wyniku dokonanej w latach 90-tych ubiegłego wieku zabudowy hydrotechnicznej, związanej z wykorzystaniem rzeki do produkcji energii elektrycznej, Gołdapa została podzielona na wiele niekomunikujących się ze sobą odcinków. Mimo że Gołdapa w przeszłości stanowiła naturalny prawobrzeżny dopływ Węgorapy, obecnie główna masa jej wód odprowadzana jest do Węgorapy skrótem, jaki stanowi kanał Brożajcki. Kanał wykonano pod koniec XVIII wieku, w późniejszym okresie (XIX i I połowa XX wieku) poddawany był on korektom i poszerzeniu. Łączna długość kanału wynosi 7,6km. Na opisywanym obszarze odnotowano 7 rodzajów siedlisk z Załącznika I Dyrektywy Rady 92/43/EWG. Kompleks Lasów Skaliskich wyróżnia się w kraju dzięki obecności dobrze zachowanej świerczyny na torfie - zespół Sphagno girgensohnii-Piceetum oraz dużemu udziałowi zbiorowisk borowych. Warte podkreślenia jest obecność licznych starorzeczy powstałych z meandrów Gołdapy i Węgorapy. We florze naczyniowej odnotowano 13 gatunków podlegających

ściślejszej ochronie prawnej oraz 24 gatunki chronione częściowo. Osobliwością florystyczną jest występowanie gatunku z Polskiej Czerwonej Księgi Roślin: wielosił błękitny. Roślina ta zaliczana jest do relikwów polodowcowych. Na terenie Niecki Skaliskiej stwierdzono występowanie 27 gatunków zwierząt objętych Załącznikiem II Dyrektywy Rady 92/43/EWG. Występuje tu rozwijająca się populacja bobra. Lasy Skaliskie stanowią ważną ostoję dla zagrożonych ssaków takich jak wilk i ryś. Wśród bezkręgowców dwa gatunki znajdują się w Polskiej Czerwonej Księdze Zwierząt: czerwończyk nieparek oraz skójka gruboskorupowa. Z grupy kręgowców do Czerwonej Księgi zaliczono: orlika krzykliwego, dzięcioła biało brzuchatego, bielika, wilka, rysia, traszkę grzebieniastą, głowacza biało płetwego, minoga strumieniowego i piskorza.

Rys.3 Obszar Chronionego Krajobrazu Doliny Gołdapy i Węgorapy w części położonej na terenie Gminy Budry

- **Pomniki przyrody**

Pomnikami przyrody są pojedyncze twory przyrody żywej i nieożywionej lub ich skupienia o szczególnej wartości naukowej, kulturowej, historyczno-pamiętkowej i krajobrazowej oraz odznaczające się indywidualnymi cechami, wyróżniającymi je wśród innych tworów, w szczególności sędziwe i okazałe rozmiarów drzewa i krzewy gatunków rodzimych lub obcych, źródła, wodospady, wywierzyska, skałki, jary, głazy narzutowe, jaskinie.

W gminie Budry zarejestrowanych jest 28 pomników przyrody. Są to głównie pojedyncze dęby, lipy i buki.

Tab. 11 Pomniki przyrody w Gminie Budry

Lp.	Nr ew.	Obiekt	Obwód cm	Wysokość m	Gmina	Lokalizacja	Rok uznania
209	166	dąb szypułkowy <i>Quercus robur</i> -9 szt.	280-380	28-30	Budry	N-ctwo Czerwony Dwór, L-ctwo Skalisko, oddz.125 b, d, g	R1b-16/153/52
210	230	buk pospolity <i>Fagus sylvatica</i> żywotnik zachodni <i>Thuja occidentalis</i> dąb szypułkowy <i>Quercus robur</i>	220 166 437	20 10 15	Budry	w. Dąbrówka Nowa, w parku przy Zakładzie Rybnym	Dz. Urz. WRN w Suwałkach Nr 2 poz. 10 z 1980 r.
211	302	jesion wyniosły <i>Fraxinus excelsior</i>	360	20	Budry	w. Więcki, park zabytkowy	Dz. Urz. WRN w Suwałkach Nr 7 poz. 26 z 1984 r.
212	303	dąb szypułkowy <i>Quercus robur</i>	282	20	Budry	w. Więcki, park zabytkowy	Dz. Urz. WRN w Suwałkach Nr 7 poz. 26 z 1984 r.
213	304	klon pospolity <i>Acer platanoides</i> -2 szt.	250	10, 15	Budry	w. Więcki, park zabytkowy	Dz. Urz. WRN w Suwałkach Nr 7 poz. 26 z 1984 r.

214	307	jesion wyniosły <i>Fraxinus excelsior</i>	408	25	Budry	w. Dąbrówka Nowa, park zabytkowy	Dz. Urz. WRN w Suwałkach Nr 7 poz. 26 z 1984 r.
215	308	lipa drobnolistna <i>Tilia cordata</i>	565	25	Budry	w. Dąbrówka Nowa, park zabytkowy	Dz. Urz. WRN w Suwałkach Nr 7 poz. 26 z 1984 r.
216	389	dąb szypułkowy <i>Quercus robur</i>	318	21	Budry	w. Więcki, 2,5 m od budynku mieszkalnego p. L. Ulanowicza Więcki 7	Dz. Urz. Woj. Suw. Nr 14 poz. 116 z 1994 r. Rozp. Nr 14 Woj. Suw. z 01.01.1994 r.
217	390	jesion wyniosły <i>Fraxinus excelsior</i>	380	23	Budry	m. Więcki, 2 m od budynku mieszkalnego p. L. Ulanowicza Więcki 7, przy szkole	Dz. Urz. Woj. Suw. Nr 14 poz. 116 z 1994 r. Rozp. Nr 14 Woj. Suw. z 01.01.1994 r.
218	478	buk pospolity <i>Fagus sylvatica</i>	272	26	Budry	m. Ołownik, teren starego parku	Dz. Urz. Woj. Suw. Nr 49 poz. 138 z 1996 r. Rozp. Nr 32 Woj. Suw. z 26.06.1996 r.
219	479	buk pospolity <i>Fagus sylvatica</i>	237	25	Budry	m. Ołownik, teren starego parku	Dz. Urz. Woj. Suw. Nr 49 poz. 138 z 1996 r. Rozp. Nr 32 Woj. Suw. z 26.06.1996 r.
220	480	buk pospolity <i>Fagus sylvatica</i>	328	26	Budry	m. Ołownik, teren starego parku	Dz. Urz. Woj. Suw. Nr 49 poz. 138 z 1996 r. Rozp. Nr 32 Woj. Suw. z 26.06.1996 r.
221	481	buk pospolity <i>Fagus sylvatica</i>	327	24	Budry	m. Ołownik, teren starego parku	Dz. Urz. Woj. Suw. Nr 49 poz. 138 z 1996 r. Rozp. Nr 32 Woj. Suw. z 26.06.1996 r.
222	482	buk pospolity <i>Fagus sylvatica</i>	307	25	Budry	m. Ołownik, teren starego parku	Dz. Urz. Woj. Suw. Nr 49 poz. 138 z 1996 r. Rozp. Nr 32 Woj. Suw. z 26.06.1996 r.

223	483	buk pospolity <i>Fagus sylvatica</i>	266	23	Budry	m. Ołownik, teren starego parku	Dz. Urz. Woj. Suw. Nr 49 poz. 138 z 1996 r. Rozp. Nr 32 Woj. Suw. z 26.06.1996 r.
224	484	buk pospolity <i>Fagus sylvatica</i>	315	24	Budry	m. Ołownik, teren starego parku	Dz. Urz. Woj. Suw. Nr 49 poz. 138 z 1996 r. Rozp. Nr 32 Woj. Suw. z 26.06.1996 r.
225	485	buk pospolity <i>Fagus sylvatica</i>	256	23	Budry	m. Ołownik, teren starego parku	Dz. Urz. Woj. Suw. Nr 49 poz. 138 z 1996 r. Rozp. Nr 32 Woj. Suw. z 26.06.1996 r.
226	486	buk pospolity <i>Fagus sylvatica</i>	275	19	Budry	m. Ołownik, przy starym młynie	Dz. Urz. Woj. Suw. Nr 49 poz. 138 z 1996 r. Rozp. Nr 32 Woj. Suw. z 26.06.1996 r.
227	510	grab pospolity <i>Carpinus betulus</i>	238	27	Budry	m. Dąbrówka Nowa, w parku podworskim	Dz. Urz. Woj. Suw. Nr 74 poz. 501 z 1998 r. Rozp. Nr 222/98 Woj. Suw. z 14.12.1998 r.
228	511	grab pospolity <i>Carpinus betulus</i>	165	15	Budry	m. Dąbrówka Nowa, w parku podworskim	Dz. Urz. Woj. Suw. Nr 74 poz. 501 z 1998 r. Rozp. Nr 222/98 Woj. Suw. z 14.12.1998 r.
229	512	grab pospolity <i>Carpinus betulus</i> „Jacek”	413	25	Budry	m. Dąbrówka Nowa, w parku podworskim	Dz. Urz. Woj. Suw. Nr 74 poz. 501 z 1998 r. Rozp. Nr 222/98 Woj. Suw. z 14.12.1998 r.

230	513	lipa drobnolistna <i>Tilia cordata</i>	336	32	Budry	m. Dąbrówka Nowa, w parku podworskim	Dz. Urz. Woj. Suw. Nr 74 poz. 501 z 1998 r. Rozp. Nr 222/98 Woj. Suw. z 14.12.1998 r.
231	514	dąb szypułkowy <i>Quercus robur</i> „Antoni”	219	26	Budry	m. Dąbrówka Nowa, w parku podworskim	Dz. Urz. Woj. Suw. Nr 74 poz. 501 z 1998 r. Rozp. Nr 222/98 Woj. Suw. z 14.12.1998 r.
232	515	buk pospolity <i>Fagus sylvatica</i>	220	29	Budry	w. Więcki, w parku podworskim, przy budynku szkoły	Dz. Urz. Woj. Suw. Nr 74 poz. 501 z 1998 r. Rozp. Nr 222/98 Woj. Suw. z 14.12.1998 r.
233	516	lipa drobnolistna <i>Tilia cordata</i>	330	30	Budry	m. Budry, w parku podworskim przy ogrodzeniu	Dz. Urz. Woj. Suw. Nr 74 poz. 501 z 1998 r. Rozp. Nr 222/98 Woj. Suw. z 14.12.1998 r.
234	517	dąb szypułkowy <i>Quercus robur</i> „Józef”	323	25	Budry	m. Budry, na podwórku, obok budynku starej SP	Dz. Urz. Woj. Suw. Nr 74 poz. 501 z 1998 r. Rozp. Nr 222/98 Woj. Suw. z 14.12.1998 r.
235	-	topola czarna „Baobab” <i>Populus nigra</i>	590	23	Budry	przy drodze z miejscowości Olszewo Węgorzewskie do miejscowości Góry	Dz. Urz. Woj. Warm. – Maz. Nr 177, poz. 2598 z 18.11.2008 r.
236	-	jesion wyniosły -4 szt. <i>Fraxinus excelsior</i>	120-142	28-33	Budry	działka 265/3 obręb Brzozówko, wzdłuż alei parkowej	Dz. Urz. Woj. Warm. – Maz. Nr 177, poz. 2598 z 18.11.2008 r.

Źródło : RDOŚ Olsztyn

4.9. Walory krajobrazowe

Działalność człowieka wpływa na zmianę walorów estetyczno-widokowych obszaru, związanych głównie z dużymi obiektami kubaturowymi np. zakładami przemysłowymi, silosami, kominami.

W przypadku Gminy Budry funkcjonuje na jej terenie niewielka ilość zakładów przemysłowych. Są one zlokalizowana w większości w bezpośrednim sąsiedztwie większych skupisk

wiejskich. Przez powiązanie z siedliskowym charakterem nie pogarszają one walorów estetyczno – krajobrazowych.

Również maszty telefonii komórkowej, z racji swojego położenia (obiekty naziemne) jedynie w ograniczonym stopniu oddziałują na estetykę krajobrazu.

Za naruszenie walorów estetyczno – widokowych można uznać natomiast miejscami chaotyczną i nieujednoliczoną stylowo zabudowę mieszkalną na terenie gminy. Wielokrotnie w miejscach o dużych walorach widokowych występują obiekty wyraźnie się odznaczające i „burzące” pewnego rodzaju harmonię.

5. POLITYKA OCHRONY ŚRODOWISKA DO 2020 ROKU ORAZ HARMONOGRAM REALIZACJI ZADAŃ EKOLOGICZNYCH

5.1. Założenia rozwoju społeczno-gospodarczego Gminy Budry w świetle ochrony środowiska

Założenia rozwoju społeczno-gospodarczego Gminy Budry zostały wyznaczone w oparciu o następujące dokumenty:

- „Program ochrony środowiska dla Gminy Budry na lata 2004-2011”
- „Program ekoenergetyczny województwa Warmińsko-Mazurskiego na lata 2005-2010”
- „Program ochrony środowiska dla powiatu węgorzewskiego na lata 2009-2012 z perspektywą na lata 2013-2016”

Powyższe opracowania wyznaczają kierunki działań społecznych oraz inwestycyjnych dotyczących gminy i regionu. Na ich podstawie samorządy powinny podejmować decyzje, mogąc dokonywać odpowiedniej analizy i prognozy przyszłych skutków swoich decyzji. Dzięki taki dokumentom, łatwiej jest również planować harmonogram i finansowanie podejmowanych w przedmiotowym zakresie działań.

5.1.1. Cele i kierunki działań w zakresie ochrony środowiska.

Tabela 12. Cele i kierunki działań w zakresie ochrony środowiska, rozbudowy infrastruktury oraz inne działania poprawiające jakość życia w gminie przewidziane do realizacji w latach 2013-2020

Lp.	Nazwa zadania-inwestycji	Planowany termin realizacji	Planowany koszt realizacji (w tys. PLN)	Stan zaawansowania w %	Poniesione koszty	Źródła finansowania
1.	Budowa sieci kanalizacji sanitarnej Pochwałki Ołownik	2016	1.100	0	0	Środki UE, środki własne
2.	Budowa przydomowych oczyszczalni ścieków	2016-2018	750	0	0	Środki UE, środki własne

Lp.	Nazwa zadania-inwestycji	Planowany termin realizacji	Planowany koszt realizacji (w tys. PLN)	Stan zaawansowania w %	Poniesione koszty	Źródła finansowania
3.	Zmiana systemu ogrzewania w jednostkach gminnych	2015-2017	500	0	0	Środki UE, środki własne
4.	Termomodernizacja jednostek gminnych	2015-2017	1.000	0	0	Środki UE, środki własne
5.	Rozbudowa sieci wodociągowej	2015-2018	1.200	0	0	Środki UE, środki własne

Źródło: Dane UG Budry

5.1.2. Cele i zadania określone w programie ochrony środowiska powiatu węgorzewskiego

Za realizację postanowień Powiatowego Programu Ochrony Środowiska odpowiadają równolegle samorządy powiatowy i gminne. Z tej racji cele i zadania zaproponowane dla Gminy Budry muszą być spójne z celami i zadaniami wyznaczonymi w Programie Ochrony Środowiska dla Powiatu Węgorzewskiego.

Lista i struktura zadań jest także zgodna z zatwierdzonym Programem Ochrony Środowiska Województwa Warmińsko – Mazurskiego. Poniżej zamieszczono cele wynikające z treści Powiatowego Programu Ochrony Środowiska i przewidziane do realizacji w ramach programów gminnych.

Obszar: Ochrona i racjonalne wykorzystanie zasobów przyrodniczych

- **Cel 1. „Ochrona różnorodności biologicznej i krajobrazowej regionu”**

Dla osiągnięcia wyżej wymienionego celu, wyznaczono następujące cele strategiczne:

- „Wysokie walory krajobrazowe”
- „Skuteczna ochrona przyrody”
- „Bogactwo florystyczne i faunistyczne regionu”
- „Równowaga gatunkowa”

- **Cel 2. „Rozwój lasów i ich racjonalne wykorzystanie”**

Dla osiągnięcia wyżej wymienionego celu ekologicznego, wyznaczono dla powiatu następujący cel strategiczny:

- „Lasy dostosowane do potrzeb i możliwości środowiska”

- **Cel 3. „Ochrona gleb”**

Dla osiągnięcia wyżej wymienionego celu ekologicznego, wyznaczono dla powiatu następujący cel strategiczny:

- „Jakość gleb powyżej lub co najmniej na poziomie wymaganych standardów”

- **Cel 4. „Kopaliny”**

Dla osiągnięcia wyżej wymienionego celu ekologicznego, wyznaczono dla powiatu następujący cel strategiczny:

- „Eksploracja kopalin zgodna z zasadami zrównoważonego rozwoju”

- **Cel 5. „Racjonalizacja zużycia materiałów, wody, energii”**

Dla osiągnięcia wyżej wymienionego celu ekologicznego, wyznaczono następujący cel strategiczny:

- „Racjonalne zużycie wody, materiałów i energii”

- **Cel 6. „Wykorzystanie energii ze źródeł odnawialnych”**

Dla osiągnięcia wyżej wymienionego celu ekologicznego, wyznaczono dla powiatu następujący cel strategiczny:

- „Wzrost udziału energii z odnawialnych zasobów energetycznych”

Obszar: Poprawa jakości środowiska

- **Cel 1. „Jakość wód, poprawa stosunków wodnych i ochrona przed powodzią”**

Dla osiągnięcia wyżej wymienionego celu ekologicznego, wyznaczono dla powiatu następujące cele strategiczne:

- „Dobry stan wód”
- „Sprawny systemu ochrony przeciwpowodziowej”

- **Cel 2. „Stan sanitarny powietrza”**

Dla osiągnięcia wyżej wymienionego celu ekologicznego, wyznaczono dla powiatu następujący cel strategiczny:

- Utrzymanie dobrego stanu powietrza w regionie,

- **Cel 3. „Hałas”**

Dla osiągnięcia wyżej wymienionego celu ekologicznego, wyznaczono dla powiatu następujące cele strategiczne:

- Dobry klimat akustyczny

- **Cel 4. „Promieniowanie jonizujące i niejonizujące”**

Dla osiągnięcia wyżej wymienionego celu ekologicznego, wyznaczono dla powiatu następujące cele strategiczne:

- „Utrzymanie poziomów pól elektromagnetycznych poniżej dopuszczalnych lub co najmniej na tych poziomach”

- **Cel 5. „Minimalizacja zagrożeń środowiska powodowanych przez odpady”**

Zagadnienia związane z gospodarką odpadami na terenie Gminy Budry zostały szczegółowo omówione w uchwałach Mazurskiego Związku Międzygminnego – Gospodarka Odpadami w sprawie regulaminu utrzymania czystości i porządku na terenie związku gmin.

Obszar: Edukacja ekologiczna

- **Cel 1. „Wysoka świadomość ekologiczna społeczeństwa”**

- **Cel 2. „Skuteczna edukacja ekologiczna”**

Dla osiągnięcia wyżej wymienionych celów ekologicznych, wyznaczono dla powiatu następujące cele strategiczne:

- Promowanie zachowań związanych z codziennym bytowaniem mieszkańców zgodnych z zasadami ochrony krajobrazu i przyrody;
- Rygorystyczne przestrzeganie wymagań ochrony przyrody w ramach funkcjonowania obiektów turystycznych i rekreacyjnych, budownictwa mieszkaniowego i rekreacyjnego oraz prowadzenia działalności rolniczej;
- Tworzenie i rozwój przyrodniczych ścieżek dydaktycznych.

5.2. Aktualizacja celów i zadań określonych w Programie ochrony środowiska dla Gminy Budry na lata 2013-2016 z perspektywą na lata 2017-2020.

Podsumowaniem przeprowadzonej we wcześniejszych rozdziałach analizy stanu środowiska i uwarunkowań społeczno-gospodarczych Gminy Budry jest aktualizacja i uzupełnienie zidentyfikowanych zagrożeń oraz listy działań, jakie podejmować powinna gmina w zakresie ochrony i poprawy stanu środowiska. Kierunek tych działań, musi być w naturalny sposób zbieżny z polityką ekologiczną zawartą w pozostałych dokumentach.

Klasyfikacja celów polityki ochrony środowiska Gminy Budry, wskazuje istnienie:

- **celów ekologicznych** – cel po osiągnięciu, którego ma nastąpić poprawa danego elementu środowiska, który stanowi ostateczny efekt realizacji celów strategicznych (w ramach celów strategicznych zadań);
- **celów strategicznych** – cel, którego realizacja (za pośrednictwem zadań) prowadzi do osiągnięcia wyznaczonych celów ekologicznych;
- **zadań** – konkretne działania prowadzące do realizacji wyznaczonych celów strategicznych, a za ich pośrednictwem celów ekologicznych. Zadania te są długookresowe i winny być realizowane

aż do osiągnięcia założonego celu. Z uwagi na długi okres potrzebny do osiągnięcia wyznaczonego celu, z zaproponowanych zadań należy określić zadania priorytetowe (krótkookresowe) do realizacji.

Poniżej przedstawiono cele strategiczne i ekologiczne dla Gminy Budry w odniesieniu do konkretnych elementów środowiska. Ich realizacja złoży się na wypełnianie zadań określonych w Polityce Ekologicznej Państwa, Programie Ochrony Środowiska Województwa Warmińsko – Mazurskiego oraz Programu Ochrony Środowiska Powiatu Węgorzewskiego.

5.2.1. Ochrona i racjonalne wykorzystanie zasobów przyrodniczych

Cel 1. „Ochrona różnorodności biologicznej i krajobrazowej regionu”

Zadania w ramach celu:

- Lokalizacja obiektów rekreacyjnych i turystycznych podporządkowana wymogom ochrony środowiska przyrodniczego;
- Przeciwdziałanie rozwojowi budownictwa mieszkalnego i rekreacyjnego na terenach chronionych;
- Uregulowanie statusu prawnego zabudowy letniskowej;
- Bieżąca ochrona obszarów i obiektów prawnie chronionych;
- Przeciwdziałanie wypalaniu traw;
- Prowadzenie stałego monitoringu środowiska leśnego w celu przeciwdziałania stanom niepożądanym (choroby, szkodniki);
- Wdrażanie na obszarach cennych przyrodniczo proekologicznych form gospodarowania (rolnictwo ekologiczne, agroturystyka);
- Uwzględnianie w zagospodarowaniu przestrzennym zasad ochrony krajobrazu i różnorodności biologicznej w tym szaty roślinnej i świata zwierzęcego (parki, rezerваты, obszary chronionego krajobrazu);

Cel 2. „Rozwój lasów i ich racjonalne wykorzystanie”

Zadania w ramach celu:

- Wyznaczanie granic rolno-leśnych w planach zagospodarowania przestrzennego;
- Intensyfikacja działań na rzecz wykorzystania lasów do rozwoju edukacji ekologicznej - rozwój i utrzymanie istniejących ścieżek dydaktycznych wraz z opisem przyrody – utrzymanie infrastruktury służącej celom poznawczo – dydaktycznym i turystycznym;
- Zalesianie gruntów marginalnych wyłączonych z użytkowania;

Cel 3. „Ochrona gleb”

Zadania w ramach celu:

- Prowadzenie właściwej struktury zagospodarowania przestrzennego (nie wyłączenie gruntów rolnych o wyższych klasach bonitacyjnych z produkcji rolnej i nie przeznaczanie ich na inne cele: nierolnicze, nieleśne);
- Dostosowanie kierunków i intensywności produkcji do naturalnego biologicznego potencjału gleb;
- Kształtowanie struktury upraw zapobiegającej erozji i pogarszaniu się jakości gleb oraz przeciwdziałanie zakwaszeniu gleb;
- Podnoszenie jakości i struktury gleb poprzez wykorzystanie kompostu;
- Upowszechnianie zasad dobrej praktyki rolniczej (Kodeks Dobrych Praktyk Rolniczych);
- Rekultywacja terenów zdegradowanych;
- Ochrona gleb pochodzenia organicznego, szczególnie siedlisk wilgotnych i bagiennych;

Cel 4. „Kopaliny”

Cel strategiczny wyznaczony na poziomie powiatu: „Eksploracja kopalin zgodna z zasadami zrównoważonego rozwoju”.

Zadania w ramach celu:

- Ochrona złóż perspektywicznych poprzez uwzględnianie obszarów ich występowania w studiach uwarunkowań oraz planach zagospodarowania przestrzennego;
- Preferowanie eksploatacji złóż zlokalizowanych w miejscach, gdzie eksploatacja ich może nie oddziaływać negatywnie na środowisko;
- Zapobieganie za pomocą dostępnych środków administracyjnych niekoncesjonowanej eksploatacji surowców naturalnych;
- Stosowanie technologii nie powodujących istotnych zmian poziomu wód;
- Bieżąca rekultywacja terenów poeksploatacyjnych.

Cel 5. „Racjonalizacja zużycia surowców, wody i energii”

Zadania w ramach celu:

- Minimalizacja strat wody na przesyle wody wodociągowej (przewody magistralne i lokalne);
- Stosowanie bodźców ekonomicznych dla przedsięwzięć proekologicznych (ulgi podatkowe);
- Ograniczenie wykorzystywania wód podziemnych do celów przemysłowych (poza przemysłem spożywczym i niektórymi specjalnymi działami produkcji rolnej);
- Wprowadzenie systemu kontroli wodochłonności produkcji w formie obowiązku rejestracji zużycia wody na cele przemysłowe i rolnicze w przeliczeniu na jednostkę produkcji;

- Poprawa parametrów energetycznych budynków - termorenowacja (dobór drzwi i okien o niskim współczynniku przenikalności cieplnej, właściwa izolacja termiczna ścian - ocieplenie budynków, lokalizacja nowych obiektów zgodnie z naturalną (cieplejszą) kierunkową orientacją stron świata);

Cel 5. „Wykorzystanie odnawialnych źródeł energii”

Zadania w ramach celu:

- Zintegrowanie problematyki energii odnawialnej z planami zagospodarowania przestrzennego;
- Podjęcie działań promocyjnych i doradztwa związanego z pozyskiwaniem energii ze źródeł odnawialnych;
- Uruchomienie mechanizmu ulg podatkowych (w postaci podatku od gruntów) dla inwestorów zainteresowanych wykorzystaniem odnawialnych źródeł energii;
- Budowa instalacji umożliwiających wykorzystanie odnawialnych źródeł energii;

5.2.2. Poprawa jakości środowiska

Cel 1. „Jakość wód, poprawa stosunków wodnych i ochrona przeciwpowodziowa”

Zadania w ramach celu:

- Uwzględnienie w MPZP zwiększenia koncentracji zabudowy na terenach wiejskich w celu obniżenia kosztów infrastruktury komunalnej;
- Rozbudowa sieci wodociągowej;
- Sukcesywna wymiana i renowacja wyeksploatowanych odcinków sieci wodociągowej;
- Modernizacja i rozbudowa stacji uzdatniania wody w celu zapewnienia właściwej jakości wody;
- Rozbudowa sieci kanalizacyjnych oraz modernizacja kolektorów zmierzająca do wyeliminowania nieszczelności i przenikania wód gruntowych do kanalizacji;
- Prowadzenie ewidencji oczyszczalni przydomowych oraz zbiorników bezodpływowych i zintensyfikowanie ich kontroli technicznej oraz częstotliwości opróżniania;
- Stopniowe ograniczanie negatywnego wpływu na środowisko zanieczyszczeń obszarowych (pozostałości chemicznych środków ochrony roślin oraz nawozów) i punktowych (składowiska obornika) pochodzących z działalności rolniczej – budowa stanowisk składowania obornika i zbiorników na gnojówkę;
- Preferowanie użytkowania łąkowego oraz kształtowanie pasów roślinności wzdłuż cieków wodnych;
- Wdrożenie programów ochrony wód powierzchniowych w układzie zlewniowym rzek;
- Ochrona istniejących niewielkich zbiorników śródpolnych z obudową biologiczną;

Cel 2. „Stan powietrza”

Zadania w ramach celu:

- Eliminowanie węgla jako paliwa w kotłowniach lokalnych i gospodarstwach domowych, na rzecz paliw niskoemisyjnych (gaz, olej opałowy, drewno, zrębki drzewne);
- Uruchomienie mechanizmu ulg podatkowych (w postaci podatku od gruntów) dla inwestorów zainteresowanych wykorzystaniem odnawialnych źródeł energii;
- Wspieranie rozwoju ruchu rowerowego poprzez tworzenie ścieżek rowerowych na terenach atrakcyjnych turystycznie;
- Usprawnienie systemu komunikacyjnego, poprawa nawierzchni i warunków bezpieczeństwa ruchu, modernizacja i rozbudowa dróg;
- Stosowanie stref (pasów) zieleni izolacyjnej wzdłuż ciągów komunikacyjnych (strefy te powinny być komponowane z gatunków o dużej odporności na zanieczyszczenia oraz właściwie pielęgnowane, a ubytki uzupełniane);
- Prowadzenie rejestru urządzeń będących źródłem promieniowania elektromagnetycznego;

Cel 3. „Hałas”

Zadania w ramach celu:

Integrowanie opracowań planistycznych z problemami zagrożenia hałasem;

- Systematyczna kontrola przedsiębiorstw, zwłaszcza tych zlokalizowanych w pobliżu jednostek osadniczych lub na ich terenie;
- Egzekwowanie w przedsiębiorstwach zmian technologicznych w przypadku przekroczeń emisji hałasu (stosowania obudów dźwiękochłonnych, ekranów oraz tłumików akustycznych);
- Tworzenia pasów zwartej zieleni ochronnej wokół przedsiębiorstw;

Cel 4. „Promieniowanie elektromagnetyczne”

Zadania w ramach celu:

- Egzekwowanie przez organy administracji pomiarów pól elektromagnetycznych po uruchomieniu urządzeń, do których inwestorzy zobowiązani są na mocy przepisów Prawa Ochrony Środowiska;
- Przestrzeganie granic stref ochronnych zgodnie z ocenami oddziaływania na środowisko dla urządzeń nadawczych;
- Uwzględnienie w studiach uwarunkowań i planach zagospodarowania przestrzennego zagadnień pola elektromagnetycznego (pozostawienie w sąsiedztwie linii wysokich napięć wolnych przestrzeni).

Cel 5. „Zagrożenie odpadami”

- Skuteczne gospodarowanie odpadami przez Gminę w ramach wprowadzanych w życie zapisów ustawy.

5.2.3. Edukacja ekologiczna

Cel 1. „Wysoka świadomość ekologiczna społeczeństwa”

Cel 2. „Skuteczna edukacja ekologiczna”

Zadania w ramach celu:

- udział Urzędu Gminy w akcji „Sprzątanie świata”;
- utworzenie gminnego GPEE lub jego funkcjonowanie w ramach Urzędu Gminy;
- opracowanie gminnego programu edukacji ekologicznej;
- tworzenie nowych ścieżek dydaktycznych wraz z opisem przyrody;
- podnoszenie świadomości ekologicznej pracowników Urzędu Gminy poprzez udział w szkoleniach i konferencjach tematycznych (zwłaszcza pracowników Gminnego Punktu Edukacji Ekologicznej - GPEE);
- przeprowadzanie raz do roku konkursu na najbardziej zadbaną zagrodę wiejską;
- organizacja (GPEE) cyklu spotkań z mieszkańcami gminy na temat:
  - oszczędności energii cieplnej i elektrycznej oraz korzyści wynikających z termorenowacji budynków;
  - racjonalnego gospodarowania zasobami wodnymi na poziomie gospodarstwa domowego;
  - nowoczesnych systemów składowania obornika, zbiorników na gnojówkę i gnojowicę;
- wykorzystanie elementów przyrodniczych i kulturowych do kreowania wizerunku gminy (poprzez ujednolicony wzór wizytówek, papieru listowego z herbem gminy oraz inne materiały reklamowe np. długopisy);

5.3. Strategia realizacji celów

Wyznaczone cele ekologiczne, a w ich ramach zadania, jakie należy podjąć w zakresie ochrony środowiska na terenie Gminy Budry, stanowią podstawę dla realizacji konkretnych zadań na przestrzeni kilkunastu lat.

Zadania zostały wyznaczone na podstawie analizy stanu środowiska przyrodniczego na terenie gminy, przewidywanych kierunków rozwoju oraz informacji w zakresie planowanych

inwestycji (dziedzina ochrony środowiska), które przekazane zostały przez Urząd Gminy oraz instytucje obligatoryjnie zajmujące się ochroną środowiska na obszarze gminy.

Zestawienie zadań ekologicznych przewidzianych dla Gminy Budry z uwzględnieniem aspektów ekonomicznych, zawarto w harmonogramie realizacyjnym w rozdziale 7. Z uwagi na szeroki zakres przedsięwzięć koniecznych do osiągnięcia wyznaczonych celów, spośród wszystkich zadań ekologicznych wybrano pewną grupę zadań, którą należy realizować w pierwszej kolejności. Są to zadania przewidziane do realizacji w latach 2013 – 2016 jako tzw. zadania priorytetowe - krótkoterminowe.

W harmonogramie ujęto również zadania przewidziane do realizacji w latach 2017 – 2020, są to zadania długoterminowe.

5.3.1. Kryteria wyboru zadań priorytetowych

Dla realizacji Polityki ekologicznej na terenie Gminy Budry konieczne było ustalenie harmonogramu prowadzenia zadań ekologicznych z rozbiem na zadania krótko i długookresowe oraz mechanizmy finansowo - ekonomiczne. Do najważniejszych kryteriów w skali gminy branych pod uwagę podczas sporządzania planu operacyjnego na lata 2013 – 2016 z perspektywą na lata 2017-2020 należy wymienić:

- cele i kierunki wynikające z Polityki Ekologicznej Państwa;
- zadania i kierunki zawarte w Programie Ochrony Środowiska dla Województwa Warmińsko – Mazurskiego na lata 2007 – 2010, z perspektywą na lata 2011 - 2014;
- kryteria przyjęte w Strategii rozwoju Województwa Warmińsko – Mazurskiego;
- kryteria przyjęte w Strategii rozwoju Powiatu Węgorzewskiego;
- cele i zadania wynikające z Programu Ochrony Środowiska dla Powiatu Węgorzewskiego;
- cele i zadania przyjęte w Lokalnym Programie Rozwoju Gminy Budry;
- dysproporcje pomiędzy stanem wymaganym, a aktualnym;
- wymogi wynikające z obowiązujących ustaw;
- możliwość uzyskania wsparcia finansowego z różnych źródeł;
- ponadlokalny wymiar przedsięwzięcia;
- obecne zaawansowanie inwestycji;
- potrzeby gminy ważne przy osiągnięciu zrównoważonego rozwoju;
- wielokrotna korzyść z tytułu realizacji przedsięwzięcia.

6. ZAŁOŻENIA SYSTEMU EDUKACYJNO-INFORMACYJNEGO

Edukacja ekologiczna znalazła stosowną rangę zarówno w Konstytucji RP (art. 5 i 74) jak i sektorowych uregulowaniach prawnych, przede wszystkim w ustawach:

- Prawo ochrony środowiska,

- W ustawie o ochronie przyrody,
- w ustawie o systemie oświaty.

Ustawa o ochronie przyrody mówi, iż „Popularyzowanie, informowanie i promocja ochrony przyrody są obowiązkiem organów administracji publicznej, instytucji naukowych i oświatowych, a także publicznych środków masowego przekazu”.

Istotne znaczenie dla edukacji ekologicznej wynika również z podpisanych przez Polskę dokumentów międzynarodowych przede wszystkim Agendy 21. Ponadto wartość mają inne międzynarodowe konwencje, których Polska jest sygnatariuszem takie jak: Konwencja o ochronie różnorodności biologicznej, Ramowa Konwencja Narodów Zjednoczonych w sprawie zmian klimatu, Konwencja o dostępie do informacji, udziale społeczeństwa w podejmowaniu decyzji oraz dostępie do sprawiedliwości w sprawach ochrony środowiska. Umieszczanie zapisów dotyczących edukacji w międzynarodowych konwencjach i zapisach świadczy o dużej roli jaką promocja edukacji ekologicznej powinna pełnić w działaniach na rzecz ochrony środowiska.

Zapisy dotyczące zasady uspołeczniania polityki ekologicznej przez stworzenie warunków do udziału obywateli, grup społecznych i organizacji w procesie kształtowania modelu zrównoważonego rozwoju znalazły się również w II Polityce Ekologicznej Państwa, przyjętej przez Sejm RP w 2001 r.

W wyniku realizacji ustaleń Agendy 21 przez Ministerstwo Edukacji Narodowej i Ministerstwo Ochrony Środowiska Zasobów Naturalnych i Leśnictwa, powstał w 2000 r dokument pn. Narodowa Strategia Edukacji Ekologicznej (NSEE). Zostały w nim określone cele, z których do podstawowych należą między innymi, upowszechnianie idei ekorozwoju we wszystkich sferach życia oraz wdrożenie edukacji ekologicznej jako edukacji interdyscyplinarnej.

Cele zawarte w Strategii Edukacji Ekologicznej i przełożone na konkretne zadania, ujęte zostały w Narodowym Programie Edukacji Ekologicznej (2000/2001). Należą do nich:

- rozpowszechnianie idei ekorozwoju we wszystkich sferach życia, uwzględniając również pracę i wypoczynek; czyli objęcie stałą edukacją ekologiczną wszystkich mieszkańców Rzeczypospolitej Polskiej,
- wdrożenie edukacji ekologicznej jako przedmiotu interdyscyplinarnego na wszystkich stopniach edukacji formalnej i nieformalnej

6.1. Idea edukacji ekologicznej

Edukacja środowiskowa (edukacja ekologiczna) jest koncepcją kształcenia i wychowywania społeczeństwa w duchu poszanowania środowiska przyrodniczego zgodnie z hasłem „myśleć globalnie, działać lokalnie”. Ważnym elementem jest łączenie wiedzy przyrodniczej z humanistyczną oraz działaniami praktycznymi.

Obejmuje ona przedstawianie we wszystkich działaniach tematyki z zakresu ochrony i kształtowania środowiska. Musi docierać do wszystkich grup społecznych i wiekowych. W związku

z tym ważne jest znalezienie odpowiednich środków przekazu tak, aby w najprostszy i najskuteczniejszy sposób przekazywać informację ekologiczną.

Uwzględniając konieczne zróżnicowanie form i treści przekazu, można przyjąć podział mieszkańców na cztery główne grupy, do których trafiać będą odpowiednio przygotowane formy edukacyjne:

- pracowników samorządowych gminy (zarząd i pracownicy urzędów);
- nauczyciele;
- dzieci i młodzież;
- dorośli mieszkańcy.

Należy równocześnie wyznaczyć cele i efekty, jakie ma przynieść prowadzona akcja edukacyjno-informacyjna. Są nimi przede wszystkim:

1. Ograniczenie zanieczyszczania wód – poprawa ich jakości;
2. Ograniczenie zanieczyszczeń powietrza;
3. Poprawa stanu zieleni (parki, lasy);
4. Powstanie trwałych grup mieszkańców, współpracujących z samorządem lokalnym, podejmujących nowe wyzwania w zakresie edukacji ekologicznej;
5. Zwiększenie sprzyjającego nastawienia społeczności lokalnej do ochrony środowiska.

6.2. Gminny Punkt Edukacji Ekologicznej (GPEE)

Realizując na terenie gminy edukację ekologiczną, należy pamiętać, że bez aktywnego udziału społeczeństwa i współpracy z władzami lokalnymi nie będzie możliwe rozwiązanie problemów ekologicznych, czyli wdrażanie zasad zrównoważonego rozwoju. Głównym bowiem celem edukacji ekologicznej jest zmiana zachowań na proekologiczne wszystkich grup społecznych.

Dlatego dla prawidłowego funkcjonowania kampanii edukacji społeczeństwa związanej z wdrażaniem zrównoważonego rozwoju na terenie gminy niezbędna jest sprawna koordynacja wszystkich działań edukacyjnych.

Głównym celem działalności punktu powinno być koordynowanie działań edukacyjnych prowadzonych przez gminę z polityką ekologiczną powiatu i województwa. Punkt winien być także inicjatorem lokalnych działań edukacyjnych i pełniłoby rolę pomostu informacyjnego pomiędzy władzami gminy a mieszkańcami.

Największe rezultaty przynoszą bowiem niekonwencjonalne, jednocześnie efektywne działania edukacyjno – informacyjne, adresowane do różnych środowisk. Należy również pamiętać, że podstawowe znaczenie dla szerokiego, społecznego udziału w urzeczywistnianiu celów ekologicznych ma nie tylko odpowiednia edukacja ekologiczna ale też zapewnienie powszechnego dostępu do informacji o środowisku.

Do zadań GPEE należeć powinno nawiązanie współpracy z Powiatowym Centrum Edukacji Ekologicznej, innymi gminami, Parkiem Krajobrazowym oraz Nadleśnictwami w celu wymiany doświadczeń w ochronie środowiska i edukacji ekologicznej. Takie współdziałanie jest korzystne dla wszystkich stron, owocuje zwiększeniem możliwości operacyjnych GPEE. Ponadto współpraca mogłaby wychodzić poza ramy krajowe i wejść na poziom współpracy pomiędzy gminami partnerskimi Unii Europejskiej. Taka współpraca otwiera nowe możliwości i perspektywy dla edukacji ekologicznej w gminie np. w zakresie wymiany młodzieży, szkolenia kadr ochrony środowiska, jak również uzyskiwania środków pomocowych.

Działania edukacyjne prowadzone przez Gminny Punkt Edukacji Ekologicznej powinny objąć trzy zasadnicze segmenty:

- Edukację ekologiczną obejmującą decydentów (pracownicy samorządowi, sołtysi, radni), oraz osoby mające przekazywać informacje pozostałym grupom społecznym (nauczyciele, pracownicy służb komunalnych);
- Edukację ekologiczną dzieci i młodzieży opartą na ścisłej współpracy z placówkami oświaty;
- Edukację ekologiczną dorosłych członków społeczności lokalnych, realizowanej między innymi przez politykę medialną oraz prowadzenie okresowych akcji ekologicznych obejmujące wszystkich mieszkańców np. sprzątanie świata, wystawy, konkursy, festyny.

Ponadto, co pewien czas GPEE powinien organizować wystawy, na których prezentowałoby swoje wyniki i osiągnięcia na przestrzeni minionego okresu np. 6 miesięcy. Byłoby to swojego rodzaju podsumowanie wyników GPEE i okazja do przemyśleń i wyciągnięcia wniosków co do dalszych kierunków działań.

Gmina Budry w ramach prowadzonych działań związanych z edukacją ekologiczną współpracuje z następującymi jednostkami :

- Stowarzyszenie Węgorapa Goładapa z s. w Budrach
- Republika Ściborska Dariusz Morsztyn - Biegnący Wilk
- Szkoła Podstawowa im. M. Kajki w Budrach
- Szkoła Podstawowa im. Bohaterów Listopada 1918 r. w Sobiechach
- Gminne Gimnazjum w Budrach z s. w Więckach im. Papieża Jana Pawła II
- Fundacja Ochrony Wielkich Jezior Mazurskich

6.2.1. Prowadzenie akcji edukacyjnej dla społeczności

6.2.1.1. Decydenci

Do pierwszej grupy decydentów należy zaliczyć przede wszystkim wójta, radnych oraz sołtysów. Do nich w dużej mierze należy podejmowanie działań z zakresu planowania, programowania i rozwoju. Przekładają się one później na działania inwestycyjne i organizacyjne,

związane z ochroną środowiska na obszarze danej jednostki organizacyjnej. W związku z tym umocowaniem organizacyjnym osoby te powinny zostać przeszkolone w pierwszej kolejności.

Właściwy poziom ich świadomości ekologicznej oraz zrozumienie zasad rządzących się zrównoważonym rozwojem, pozwoli na łatwiejsze wprowadzanie niezbędnych działań.

Elementami edukacji ekologicznej wśród tej grupy powinny być organizowane dla nich spotkania ze specjalistami, udział w konferencjach i szkoleniach, konsultacje z praktykami, którzy realizują podobne zadania z zakresu zrównoważonego rozwoju i ochrony środowiska na własnym terenie. Należy podkreślić, że akcja edukacyjna prowadzona wśród decydentów nie może mieć charakteru jednostkowego. Powinna być prowadzona w sposób cykliczny (uwzględniająca pozostałe obowiązki wynikające z pełnionych przez te osoby funkcji) zapewniająca ciągłe doskonalenie się i doszkąłanie tej grupy osób.

Drugą grupą osób („decydenci pośredni”), które powinny zostać objęte akcją edukacyjną w pierwszej kolejności są osoby, które z racji wykonywanego zawodu mają częsty kontakt z szerszą grupą mieszkańców. Do grupy tych osób należy zaliczyć między innymi urzędników, nauczycieli, księży a także pracowników służb komunalnych. Prowadzenie wśród tej grupy osób edukacji powinno koncentrować się na zorganizowaniu im głównie cyklu spotkań i szkoleń, a także zapewnienia dostępu do jak najszerszych zasobów materiałów literatury fachowej (czasopisma, periodyki, książki, wydawnictwa multimedialne). Uzupełnieniem mogłyby być także wyjazdy terenowe pozwalające przekonać się naocznie o wybranych zagadnieniach z tematyki ochrony środowiska. Bardzo istotne jest aby w zaplanowanym cyklu spotkań znalazło się co najmniej jedno dotyczące form przekazywania informacji. Dotyczy to głównie osób mających bezpośredni kontakt z większą liczbą osób. Nabyta wiedza powinna im ułatwić przekazywanie informacji, prowadzenie spotkań czy wykładów, przekonywanie do własnego stanowiska.

Istotne jest aby osoby szczególnie z tej grupy, jako grupy dużego zaufania społecznego, w sposób rzetelny przedstawiały wszystkie aspekty planowanych do wprowadzenia inwestycji czy zmian w zakresie zagadnień ochrony środowiska. Muszą być przygotowani do spotkania z ludźmi o różnym poziomie świadomości ekologicznej i umieć odpowiednio dostosować formę przekazywanych informacji.

6.2.1.2. Dzieci i młodzież

Edukacja ekologiczna w szkołach jest obowiązkiem ustawowym. Mówi o tym ustawa o ochronie przyrody. Jednakże dotychczas brak spójnego i ogólnie obowiązującego programu edukacji ekologicznej w szkole, obejmującego interdyscyplinarnie większość nauczanych przedmiotów. Dlatego prowadzenie edukacji ekologicznej wśród dzieci i młodzieży to najważniejszy segment działań edukacyjnych. Dzięki wyrobieniu w nich nawyków właściwego postępowania w zakresie szeroko rozumianej ochrony środowiska, można się spodziewać, że wprowadzane inwestycje i zmiany, będą znajdowały przychylniejsze przyzwolenie społeczeństwa.

Jak wynika z doświadczeń dzieci i młodzież mogą stać się swoistym przekąźnikiem treści ekologicznych w swoich rodzinach. Mogą one „upominać” i nakłaniać rodziców do właściwego

postępowania z odpadami powstającymi w gospodarstwie domowym, prowadzenia właściwej gospodarki wodno-ściekowej, itp. W pewnym stopniu poprzez swą świadomość ekologiczną dzieci i młodzież będą kształtować także model konsumpcyjny w rodzinie. Dzięki temu podczas zakupów będą wybierane np. opakowania wielokrotnego użytku.

Edukacja ekologiczna dzieci i młodzieży w dużej mierze powinna opierać się na placówkach oświatowych wszystkich szczebli. Z uwagi na brak odrębnego przedmiotu obejmującego tylko zagadnienia edukacji ekologicznej treści te powinny być włączane i realizowane w ramach programów nauczania dla poszczególnych grup wiekowych (np. poprzez programy autorskie nauczycieli).

Przedszkola jako pierwszy etap edukacji powinien odgrywać zasadniczą rolę w kształtowaniu pozytywnych wzorców ekologicznych. Celem wychowania przedszkolnego w sferze kształtowania świadomości ekologicznej jest przede wszystkim:

- wyzwalanie chęci oraz kreowanie umiejętności obserwowania środowiska naturalnego,
- kształtowanie wrażliwości zarówno na piękno jak i na szkody w środowisku,
- uczenie szacunku dla innych istot,
- oddziaływanie na styl życia i świadomość ekologiczną rodziców,
- kształtowanie nawyków i zachowań proekologicznych w życiu codziennym.

Program przedszkolny powinien przekazywać określone treści ekologiczne, jednak nie w postaci męczącej wiedzy encyklopedycznej a zabaw i gier, zgodnie ze sprawdzoną zasadą „bawiąc – ucząc”. Powinno to dotyczyć zarówno wiedzy teoretycznej jak i praktycznej.

Bardzo ważną kwestią jest świadomość samych wychowawców przedszkolnych, którzy powinni wychodzić z własną inicjatywą, wspieraną przez swoją pomysłowość.

Do podstawowych metod edukacji ekologicznej w przedszkolu powinno należeć organizowanie w przedszkolach zajęć kształtujących ciekawość i szacunek do przyrody. Można tu wymienić chociażby wycieczki na łono natury, które są jednym z lepszych sposobów zapoznania dzieci z okoliczną przyrodą i zasadami jej funkcjonowania. Wycieczki te pełnią rolę edukacyjną i poznawczą, są też niejednokrotnie pierwszą szansą na samodzielny, nieskrępowany i pełny kontakt z naturą. Rolę terenów wycieczkowych mogą bardzo dobrze pełnić ścieżki edukacyjne, leśne kompleksy promocyjne czy inne okoliczne ciekawe przyrodniczo tereny. Atrakcyjna forma zajęć powinna być poparta odpowiednią wiedzą nauczycieli, którzy będą tłumaczyć i wyjaśniać a także odpowiadać na pytania swoich wychowanków.

Pożyteczne mogą być również działania mające rozbudzić ciekawość przyrodniczą i chęć poznania przyrody, takie jak: hodowla małych zwierząt domowych, uprawa kwiatów itp. Zasób metod jest praktycznie nieograniczony i zależy tylko od pomysłowości i inwencji samych wychowawców. Należy zaznaczyć, że ćwiczenia praktyczne powinny być oparte na możliwie dużej liczbie pomocy naukowych i zabawek.

Ponadto udział w cyklicznych akcjach regionalnych typu: Sprzątanie świata, Dzień ziemi, Dzień ochrony środowiska przyczyni się do dbałości o czystość swojego miejsca zamieszkania.

Kolejnym etapem w edukacji ekologicznej są szkoły podstawowe i ponadpodstawowe. Ważną kwestią jest zachowanie ciągłości edukacji zapoczątkowanej na etapie przedszkolnym. W związku z dorastaniem młodzieży możliwe jest przekazywanie treści w sposób bardziej wieloaspektowy. Rolę inicjatorów i pomysłodawców akcji proekologicznych powinni pełnić nauczyciele i wychowawcy klas. Dlatego bardzo ważna jest odpowiednia edukacja skierowana do nauczycieli nauczania początkowego dotycząca kursów metodycznych w zakresie edukacji ekologicznej. Zaprocentuje to większą świadomością ekologiczną samych nauczycieli, przyczyni się do podniesienia poziomu lekcji i zajęć i wyjścia poza sztywne ramy obowiązujących programów.

Istotne jest również wprowadzenie treści ekologicznych do wszystkich przedmiotów nauczania np. fizyki, chemii, geografii, matematyki. Pomocą mogą być istniejące materiały np. zbiór zadań dla szkół podstawowych M. Rajkiewicza, H. Sieniewicza pt. "Ekologia w matematyce", „W trosce o Ziemię” itp.

Dobrym pomysłem jest także poświęcenie nieco czasu edukacji ekologicznej w trakcie godzin wychowawczych.

Poza przekazywaniem treści ekologicznych w czasie lekcji konieczne jest właśnie w stosunku do dzieci i młodzieży zastosowanie także innych form przekazu między innymi: organizowanie szkolnych i międzyszkolnych imprez związanych z tematyką ekologiczną np. konkursów wiedzy o ekologii, olimpiad, konkursów fotograficznych. Pełnią one istotną rolę w podnoszeniu świadomości ekologicznej, a także uświadamianie młodzieży ścisłych związków człowieka ze środowiskiem i otoczeniem oraz konieczność bardziej harmonijnego, zrównoważonego i proekologicznego rozwoju kraju.

Istotne są również wycieczki edukacyjne np. na składowisko, czy do Zakładu Odzysku i Unieszkodliwiania Odpadów, oczyszczalni ścieków, stacji uzdatniania wody, a jednocześnie na miejsca dzikich wysypisk śmieci i wylewisk ścieków.

Aby prowadzone działania edukacyjne wśród dzieci i młodzieży przyniosły oczekiwane efekty niezbędna jest ścisła współpraca z władzami samorządowymi. Przekazywane informacje powinny w dużej mierze odnosić się do najbliższego otoczenia (miejsca zamieszkania) czyli gminy, powiatu. Przykłady właściwe oraz wymagające zmiany powinny pochodzić z „własnego podwórka”.

Dlatego ważnym elementem w edukacji ekologicznej powinno być zapoznanie młodzieży z dziedzictwem kulturowym i przyrodniczym swojej gminy. Powinno to realizować się poprzez częste wycieczki przyrodnicze w rejony najciekawsze pod względem ekologicznym, a także współpracę szkół z nadleśnictwami, administratorami obszarów chronionych w zakresie organizowania ścieżek dydaktycznych, podglądania przyrody, organizowania kursów na młodego strażnika przyrody.

Wymiernym efektem prowadzonej edukacji będzie ostatecznie poprawa stanu środowiska na terenie własnej gminy. Nie ulega wątpliwości, że nauczyciele i uczniowie, otrzymując wsparcie gminy lub powiatu w tym zakresie, mogą i podejmują w praktyce szereg działań na rzecz środowiska lokalnego, które znacznie przekraczają obowiązki programowe szkoły. Dotyczy to zarówno wsparcia programowego jak i finansowego, przygotowywanych przez poszczególnych nauczycieli czy całe placówki szkolne działań. Komórką, która powinna się zająć koordynacją

wszelkich kontaktów i działań pomiędzy samorządami gminnym oraz powiatowym a placówkami oświaty powinny być Powiatowe Centrum Edukacji Ekologicznej.

Stosunkowo nieskomplikowanymi dla samorządów przykładami wspierania ekologicznych działań szkoły są między innymi współfinansowanie, wspólna organizacja i pomoc merytoryczna w takich przedsięwzięciach jak:

- organizacja Dnia Ziemi czy Światowego Dnia Ochrony Środowiska,
- prowadzenie programów autorskich czy innowacji pedagogicznych w szkołach,
- programy edukacyjne np. związane z gospodarowaniem odpadami w gminie lub innym realizowanym przez gminę przedsięwzięciem na rzecz środowiska,
- konkursy związane z tematyką lokalnej gospodarki odpadowej,
- udział pracowników samorządowych w zajęciach terenowych klas bądź kół przyrodniczych, w charakterze specjalistów, w zakresie określonym tematem zajęć terenowych,
- udostępnianie i popularyzacja informacji, w tym także materiałów drukowanych, na temat zagrożeń i prośrodowiskowych działań powiatu czy gminy, celem wspólnej edukacji mieszkańców tego terenu,
- prenumerata czasopism przyrodniczych i ekologicznych,
- wzbogacanie bibliotek szkolnych w materiały dydaktyczne przydatne w realizacji zagadnień związanych z gospodarką odpadową, ekologią i ochroną środowiska,
- wspieranie programów i ekologicznych przedsięwzięć szkół np. poprzez wyposażenie ich w niezbędne pomoce naukowe wykorzystywane podczas realizacji tych działań,
- organizacja i prowadzenie ścieżek i ogródków dydaktycznych;
- współorganizacja z Wojewódzkim Ośrodkiem Metodycznym form doskonalenia nauczycieli (np. warsztatowych) w zakresie edukacji ekologicznej.

W działaniach gminy na rzecz edukacji ekologicznej powinno się również znaleźć wspieranie rozwoju bazy edukacyjnej dla Zielonych Szkół. Ta forma edukacji powinna być potraktowana priorytetowo ze względu na optymalny sposób przybliżania młodzieży istoty i znaczenia ekologii. Przy prowadzeniu edukacji ekologicznej dzieci i młodzieży (i nie tylko) zasadne jest także podjęcie współpracy z ekologicznymi organizacjami pozarządowymi tzw. NGO (Non-Governmental Organization). Współpraca taka przyczyni się do wzbogacenia zakresu merytorycznego prowadzonych działań z drugiej zaś strony pozwoli na obniżenie jej kosztów. Wielokrotnie z racji swych działań statutowych organizacje te świadczą swą pomoc w formie nieodpłatnej. Do największych organizacji ekologicznych działających na terenie całego kraju można zaliczyć między innymi: Ligę Ochrony Przyrody, Polski Klub Ekologiczny, Federacja Zielonych, Towarzystwo Ochrony Przyrody Salamandra.

Edukacja osób dorosłych wymaga znalezienia właściwego sposobu kształtowania świadomości ekologicznej. Specjalnie organizowane spotkania, wykłady, czy kluby dyskusyjne nie zawsze przynoszą zamierzone rezultaty. Krąg odbiorców tego typu form edukacyjnych bywa bardzo zawężony (pojawiają się tylko zainteresowani). Z badań wynika, że na kształtowanie

świadomości ekologicznej duży wpływ wywierają media. Przekazują one wiedzę na temat funkcjonowania, znaczenia i zagrożeń przyrody, ale również informują na bieżąco o problemach i działaniach na rzecz ochrony środowiska.

Edukacja ekologiczna dorosłych powinna być połączona również z rozrywką społeczności lokalnych. W ramach której mogą być propagowane również treści ekologiczne. Imprezy typu festyny, wystawy, konkursy, wycieczki, koncerty itp. Zazwyczaj przeznaczone są dla całych rodzin. Tym samym jest sposobność do włączania dzieci w prezentacje ekologiczne i przekazywanie wiedzy rodzicom zaangażowanym w występy dzieci. Taki sposób edukowania dorosłych (rodziców) jest bardzo skuteczną formą przekazywania treści ekologicznych. Na omawianym terenie proponowane formy przekazu treści ekologicznych mogą mieć charakter cykliczny np. przechodzący z gminy do gminy. Można do ich organizacji wykorzystać świetlice wiejskie, biblioteki czy remizy strażackie (wystawy) a także boiska czy sceny widowiskowe (festyny).

Dobrym pomysłem jest także włączenie do współpracy organizacji takich jak Polski Związek Wędkarski, Polski Związek Łowiecki, Liga Obrony Kraju, organizacji kościelnych i związków wyznaniowych – organizacja przez nie akcji informacyjno – edukacyjnych ma wiele zalet, między innymi dotarcie dzięki temu do środowisk dotąd nie objętych akcją edukacyjną. Poza tym w wielu organizacjach edukacja ta przekracza ramy „standardowej” edukacji środowiskowej. Pojawiają się w niej elementy religijne, filozoficzne, etyczne, zdrowotne, społeczne, polityczne, prawne i ekonomiczne.

Odrębnym obszarem edukacji ekologicznej skierowanej do mieszkańców gminy jest edukacja skierowana do organizatorów turystyki i wypoczynku. Turystyka i wypoczynek wpływają na rozwój psychofizyczny człowieka oraz w dużym stopniu decydują o jego stosunku do środowiska przyrodniczego i kulturowego. Niewłaściwie organizowana masowa turystyka i rekreacja negatywnie oddziałuje na środowisko.

Konieczne jest zatem objęcie edukacją ekologiczną zarówno organizatorów turystyki i wypoczynku jak i osób korzystających z tych usług. Organizatorzy turystyki na obszarach chronionych oraz organizacje zajmujących się eko- i agroturystyką stanowią grupę osób bardzo zainteresowanych promocją idei proekologicznych. Edukacja powinna obejmować również ludność zamieszkałą na tych terenach. Szczególny nacisk położony powinien być na promocję agroturystyki oraz zasad funkcjonowania gospodarstw ekologicznych i przestawiania produkcji z tradycyjnej na ekologiczną. Byłaby to również pewna forma aktywizacji zawodowej środowisk rolniczych, skierująca aktywność mieszkańców ku bardziej perspektywicznym formom działalności zawodowej.

6.2.2. Społeczne kampanie informacyjne

Punkt Edukacji Ekologicznej w swych działaniach powinien położyć duży nacisk na realizację szerokich kampanii edukacyjnych, których celem byłoby propagowanie idei zrównoważonego rozwoju. Do przykładowych kampanii informacyjnych może należeć prowadzenie akcji informującej mieszkańców o szkodliwości środowiskowej niektórych ich działań np. spalanie w domowych

piecach materiałów wybitnie szkodzących atmosferze – plastików, odpadków domowych, wywożenie odpadów na nielegalne wysypiska śmieci, niezorganizowane opróżnianie przydomowych szamb. Realizacja takich zadań prowadzona powinna być z wykorzystaniem wszystkich lokalnie dostępnych form.

Niezbędnym elementem pomyślnego promowania zagadnień ekologicznych jest wsparcie prowadzonych działań w środkach masowego przekazu. Media poprzez spore możliwości oddziaływania, spełniają ważną rolę w kształtowaniu świadomości proekologicznej. Ważne jest nawiązanie bliskiej współpracy mediów z PCEE i GPCE.

Prowadzona właściwa polityka medialna ma na celu dotarcie z treściami ekologicznymi głównie do osób dorosłych.

W celu osiągnięcia pożądaných efektów prowadzona polityka medialna powinna być oparta w głównej mierze o media lokalne (prasa, radio) a także z racji znacznego wzrostu jego znaczenia, również o internet.

7. REALIZACJA GMINNEGO PROGRAMU OCHRONY ŚRODOWISKA

7.1. Finansowanie inwestycji

Program Ochrony Środowiska zakłada realizację wielu zadań, wymagających wysokich nakładów inwestycyjnych. Instytucje, które oferują preferencyjne warunki pożyczek na cele proekologiczne, mają określone wymagania dotyczące efektu ekologicznego. Chodzi o to, aby pozytywny efekt ekologiczny inwestycji objął jak największą liczbę mieszkańców i jak największy obszar danej jednostki administracyjnej. Z tego powodu warto, aby Gmina Budry dążyła tego, by podejmowane działania miały charakter gminny lub w niektórych przypadkach obejmowały swym zasięgiem kilka gmin (np. międzygminne - związkowe działania na rzecz ochrony środowiska).

Wspólnie realizowane przedsięwzięcia nie tylko będą łatwiejsze w finansowaniu (obniżenie kosztów, które będzie musiała ponieść pojedyncza gmina), ale również odznaczać się będą niższymi (podzielonymi) kosztami eksploatacji. obniży koszty eksploatacyjne. Możliwość uzyskania takich efektów synergii w przypadku danego projektu oznacza, że przedsięwzięcie winno być realizowane wspólnie.

W zależności od przyjętego w danej sytuacji rozwiązania, poszczególne miasta i gminy samodzielnie lub wspólnie finansować będą realizację konkretnych zadań.

Formy finansowania inwestycji ekologicznych, jakie można spotkać na rynku to:

- kredyty, pożyczki, obligacje, leasing,
- udziały kapitałowe – akcje i udziały w spółkach,
- dotacje.

Środki na finansowanie projektów i działań związanych z ochroną środowiska pochodzić mogą z następujących źródeł:

- własne środki gmin,
- dofinansowanie gminnego, powiatowego, wojewódzkiego i narodowego funduszu ochrony środowiska i gospodarki wodnej,
- emisja obligacji komunalnych,
- fundusze pomocowe i związane z eko-konwersją (Ekofundusz),
- kredyty bankowe na preferencyjnych warunkach (np. Bank Ochrony Środowiska),
- pozyskanie inwestora strategicznego, może nim być także inwestor zagraniczny.
- Partnerstwo Publiczno-Prywatne

Środki na finansowanie zadań związanych z ochroną środowiska pochodzić mogą z następujących źródeł:

- Budżet Państwa,
- Własne środki samorządu terytorialnego,
- Fundusze Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej,
- Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia,
- Regionalny Program Operacyjny Warmia i Mazury,
- Program Operacyjny Rozwój Obszarów Wiejskich,
- Program Life+,
- Szwajcarsko-Polski Program Współpracy
- Kredyty udzielane na preferencyjnych warunkach,
- Komercyjne kredyty bankowe,
- Własne środki inwestorów.

Środki własne samorządu terytorialnego

Na realizację części zadań samorząd terytorialny będzie musiał przeznaczyć własne środki. Jest to niezbędne również z tego względu, że do uzyskania niektórych dotacji konieczne jest zainwestowanie w przedsięwzięcie własnych środków na wymaganym poziomie.

Fundusze te pochodzą z bieżących środków, takich jak np. podatki i opłaty lokalne, udziały w podatkach stanowiących dochód budżetu państwa.

Fundusze ochrony środowiska i gospodarki wodnej

Fundusze Ochrony Środowiska mają za zadanie wspieranie realizacji inwestycji ekologicznych, a także działań nieinwestycyjnych (edukacja ekologiczna, opracowania naukowo-badawcze i ekspertyzy dotyczące zagadnień związanych z ochroną środowiska).

Przedsięwzięcia finansowane przez WFOŚiGW muszą spełniać następujące kryteria:

- zgodności z polityką ekologiczną państwa,
- efektywności ekologicznej,
- efektywności ekonomicznej,
- uwarunkowań technicznych i jakościowych,
- zasięgu oddziaływania,
- wymogów formalnych.

Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej wspiera finansowo przedsięwzięcia podejmowane dla poprawy jakości środowiska w Polsce, traktując jako priorytetowe te zadania, których realizacja wynika z konieczności wypełnienia zobowiązań Polski wobec Unii Europejskiej. Celem działalności Narodowego Funduszu jest finansowe wspieranie inwestycji ekologicznych o znaczeniu i zasięgu ogólnopolskim i ponadregionalnym oraz zadań lokalnych, istotnych z punktu widzenia potrzeb środowiska.

W Narodowym Funduszu stosowane są trzy formy dofinansowywania:

- finansowanie pożyczkowe (pożyczki udzielane przez NF, kredyty udzielane przez banki ze środków NF, konsorcja czyli wspólne finansowanie NF z bankami, linie kredytowe ze środków NF obsługiwane przez banki),
- finansowanie dotacyjne (dotacje inwestycyjne, dotacje nieinwestycyjne, dopłaty do kredytów bankowych, umorzenia),
- finansowanie kapitałowe (obejmowanie akcji i udziałów w zakładanych, bądź już istniejących spółkach w celu osiągnięcia efektu ekologicznego).

Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej przewiduje dofinansowanie poprzez pożyczki i dotacje wdrażania projektów związanych z realizacją programów ochrony poszczególnych elementów środowiska. WFOŚiGW udziela pożyczek na korzystnych warunkach oprocentowania i spłat oraz dofinansowania niektórych zadań w formie dotacji. Maksymalna kwota pożyczki z Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska na jedno zadanie może wynosić do 10 000 000 zł, natomiast maksymalna kwota zadłużenia z tytułu pożyczek dla jednego inwestora może wynosić 20 000 000 zł. W przypadku dotacji maksymalna kwota na jedno zadanie wynosi 2 000 000 zł. Dotacja udzielona ze środków Funduszu z reguły nie może przekroczyć 40% kosztów zadania. Pożyczki udzielane ze środków Funduszu mogą dotyczyć finansowania do 80% kosztów zadań w przypadku jednostek samorządowych i budżetowych nie prowadzących działalności gospodarczej oraz do 70% kosztów netto zadań w przypadku podmiotów gospodarczych, osób fizycznych i prawnych prowadzących bądź nie prowadzących działalności gospodarczej.

Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko

Jeden z Celów horyzontalnych Narodowej Strategii Spójności:

Budowa i modernizacja infrastruktury technicznej, mającej podstawowe znaczenie dla wzrostu konkurencyjności Polski i jej regionów

realizowany będzie m.in. poprzez Program Operacyjny „Infrastruktura i Środowisko”

Główny cel PO liŚ:

Podniesienie atrakcyjności inwestycyjnej Polski i jej regionów poprzez rozwój infrastruktury technicznej przy równoczesnej ochronie i poprawie stanu środowiska, zdrowia, zachowaniu tożsamości kulturowej i rozwijaniu spójności terytorialnej.

Tabela 13. Priorytety Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko

L.p.	Priorytety	mln Euro
1	Gospodarka wodno-ściekowa	3 205
2	Gospodarka odpadami i ochrona powierzchni ziemi	1 400
3	Zarządzanie zasobami i przeciwdziałanie zagrożeniom środowiska	641
4	Przedsięwzięcia dostosowujące przedsiębiorstwa do wymogów ochrony środowiska	667
5	Ochrona przyrody i kształtowanie postaw ekologicznych	106
6	Drogowa i lotnicza sieć TEN-T	9 172
7	Transport przyjazny środowisku	10 752
8	Bezpieczeństwo transportu i krajowe sieci transportowe	3 475
9	Infrastruktura drogowa w Polsce Wschodniej	1 165
10	Infrastruktura energetyczna przyjazna środowisku	1 373
11	Bezpieczeństwo energetyczne	1 693
12	Kultura i dziedzictwo kulturowe	576
13	Bezpieczeństwo zdrowotne i poprawa efektywności systemu ochrony zdrowia	421
14	Infrastruktura szkolnictwa wyższego	588
15	Konkurencyjność regionów	705

Źródło: Opracowanie własne

1. Gospodarka wodno-ściekowa:

Cel priorytetu:

wyposażenie do końca 2014 r. aglomeracji powyżej 15 tys. RLM w systemy kanalizacji, oczyszczalnie ścieków oraz zapewnienie odpowiedniej jakości wody do picia.

Przykładowe rodzaje projektów:

- budowa i modernizacja systemów kanalizacji zbiorczej;
- budowa i modernizacja sieci kanalizacji deszczowej o ile przyczyni się do wdrożenia

dyrektywy 91/271/EWG (w uzasadnionych przypadkach jako element kompleksowego projektu);

- budowa, rozbudowa lub modernizacja oczyszczalni ścieków komunalnych;
- budowa i modernizacja systemów zaopatrzenia w wodę (w uzasadnionych przypadkach jako element kompleksowego projektu);
- przygotowanie dokumentacji niezbędnej do wnioskowania i realizacji przedsięwzięcia (studium wykonalności, dokumentacja techniczna dla projektów, dokumentacja przetargowa);

Minimalna wartość projektu – kompleksowe projekty dotyczące aglomeracji powyżej 15 tys. RLM bez względu na wartość.

Rodzaje beneficjentów - jednostki samorządu terytorialnego i ich związki oraz podmioty świadczące usługi wodno-ściekowe w ramach realizacji obowiązków własnych gmin.

Maksymalny poziom dofinansowania - 85% wydatków kwalifikowanych. Rzeczywisty poziom dofinansowania będzie ustalany indywidualnie w stosunku do każdego projektu w wyniku przeprowadzonej analizy finansowo - ekonomicznej po uwzględnieniu dochodów generowanych przez projekt (zgodnie z dokumentem Guidance on the methodology for carrying out Cost-Benefit Analysis).

2. Gospodarka odpadami i ochrona powierzchni ziemi

Cel priorytetu:

redukcja ilości składowanych odpadów komunalnych i zwiększenie udziału odpadów komunalnych poddawanych odzyskowi i unieszkodliwianiu innymi metodami niż składowanie.

Działania w ramach priorytetu:

- 1 – Kompleksowe przedsięwzięcia z zakresu gospodarki odpadami komunalnymi ze szczególnym uwzględnieniem odpadów niebezpiecznych
- 2 – Przywracanie terenom zdegradowanym wartości przyrodniczych i ochrona brzegów morskich

Działanie 2.1 Kompleksowe przedsięwzięcia z zakresu gospodarki odpadami komunalnymi ze szczególnym uwzględnieniem odpadów niebezpiecznych

Przykładowe rodzaje projektów:

- kompleksowe systemy gospodarowania odpadami komunalnymi od projektu do realizacji, uwzględniające co najmniej: działania prewencyjne, selektywne zbieranie, przygotowanie odpadów do odzysku lub unieszkodliwiania oraz, o ile wynika to z planów gospodarki odpadami, instalacje do odzysku, w tym recyklingu oraz unieszkodliwiania; a także działania na rzecz likwidacji zagrożeń wynikających ze składowania odpadów zgodnie z krajowym i wojewódzkimi planami gospodarki odpadami;

budowa:

- punktów selektywnego zbierania odpadów komunalnych, w szczególności odpadów niebezpiecznych,
- składowisk (wyłącznie jako element zakładu zagospodarowania odpadów),
- instalacji umożliwiających przygotowanie odpadów do procesów odzysku, w tym recyklingu,
- instalacji do odzysku, w tym recyklingu poszczególnych rodzajów odpadów komunalnych,
- instalacji do termicznego przekształcania odpadów komunalnych z odzyskiem energii,
- instalacji do unieszkodliwiania odpadów komunalnych w procesach innych niż składowanie,
- dostosowanie istniejących składowisk odpadów do obowiązujących przepisów;
- przygotowanie kompleksowej dokumentacji niezbędnej do wnioskowania i realizacji przedsięwzięcia w ramach działania;

Minimalna wartość projektu – brak ograniczeń (zgłaszane projekty muszą jednak dotyczyć instalacji i systemów gospodarki odpadami obsługujących co najmniej 150 000 mieszkańców);

Rodzaje beneficjentów – jednostki samorządu terytorialnego i ich związki oraz podmioty świadczące usługi z zakresu zadań własnych jednostek samorządu terytorialnego; podmioty odpowiedzialne za realizację zadań wymienionych na liście indykatywnej.

Maksymalny poziom dofinansowania - 85% wydatków kwalifikowanych. Z uwagi na fakt, iż działanie może być objęte pomocą publiczną, rzeczywisty poziom dofinansowania wynikać będzie z dopuszczalnych pułapów tej pomocy;

Działanie 2.2 – Przywracanie terenom zdegradowanym wartości przyrodniczych i ochrona brzegów morskich

Przykładowe rodzaje projektów:

- rekultywacja terenów powojkowych oraz zdegradowanych przez przemysł i górnictwo (włącznie z działaniami udostępniającymi tereny do rekultywacji – usuwanie min, zanieczyszczeń ropopochodnych i chemicznych),
- projekty związane z zabezpieczeniem/stabilizacją osuwisk,
- modernizacja i budowa umocnień brzegowych,
- przygotowanie kompleksowej dokumentacji niezbędnej do wnioskowania i realizacji przedsięwzięcia w ramach działania,

Minimalna wartość projektu – 5 mln euro

Rodzaje beneficjentów – jednostki samorządu terytorialnego i ich związki, podmioty świadczące usługi z zakresu zadań własnych, wojewodowie, PGL Lasy Państwowe i jego jednostki organizacyjne, urzędy morskie, wojsko – jednostki organizacyjne podległe Ministrowi Obrony Narodowej oraz dla których jest on organem założycielskim lub organem nadzorczym oraz podmioty odpowiedzialne za realizację zadań wymienionych na liście indykatywnej;

Maksymalny poziom dofinansowania - 85% wydatków kwalifikowanych. Z uwagi na fakt, iż działanie może być objęte pomocą publiczną, rzeczywisty poziom dofinansowania wynikać będzie z dopuszczalnych pułapów tej pomocy.

3 – Zarządzanie zasobami i przeciwdziałanie zagrożeniom środowiska

Cel priorytetu:

zapewnienie odpowiedniej ilości zasobów wodnych na potrzeby ludności i gospodarki kraju oraz minimalizacja skutków negatywnych zjawisk naturalnych oraz przeciwdziałanie poważnym awariom.

Działania w ramach priorytetu:

- 1 - Retencjonowanie wody i zapewnienie bezpieczeństwa przeciwpowodziowego
- 2 - Zapobieganie i ograniczanie skutków zagrożeń naturalnych oraz przeciwdziałanie poważnym awariom
- 3 - Monitoring środowiska

Działanie 3.1 – Retencjonowanie wody i zapewnienie bezpieczeństwa przeciwpowodziowego

Przykładowe rodzaje projektów:

- przywracanie pierwotnego kształtu doliny i koryta cieku poprzez budowę wałów, zbiegi biotechniczne, budowę lub przebudowę budowli regulacyjnych (ostrogi, opaski brzegowe itp.), odtworzenie pierwotnej trasy koryta cieku;
- budowa ponadregionalnych systemów małej retencji wraz z budową urządzeń piętrzących, modernizacja polderów depresyjnych z budową lub modernizacją przepompowni;
- utrzymanie rzek nizinnych, rzek i potoków górskich oraz związanej z nimi infrastruktury w dobrym stanie poprzez budowę oraz modernizację budowli regulacyjnych podłużnych (ostrogi, opaski brzegowe, tamy podłużne) i poprzeczne tj. progi korekcyjne a także ukształtowanie trasy regulacyjnej, budowa lub modernizacja wałów przeciwpowodziowych;
- budowa, modernizacja i poprawa stanu technicznego urządzeń przeciwpowodziowych (np. wały, przepompownie, poldery, suche zbiorniki);
- zwiększanie naturalnej retencji dolin rzecznych z zachowaniem równowagi stanu ekologicznego i technicznego utrzymania rzeki poprzez budowę polderów zalewowych, modernizację wałów przeciwpowodziowych oraz śluz wałowych;

- w uzasadnionych przypadkach realizacja wielozadaniowych zbiorników retencyjnych i stopni wodnych;
- w uzasadnionych przypadkach modernizacja i poprawa stanu bezpieczeństwa technicznego urządzeń wodnych;
- budowa, modernizacja systemów odprowadzania wód odpadowych i roztopowych do akwenów morskich;
- przygotowanie kompleksowej dokumentacji niezbędnej do wnioskowania i realizacji przedsięwzięcia w ramach działania;

Minimalna wartość projektu – pomocą mogą być objęte inwestycje dotyczące zbiorników retencyjnych powyżej 10 mln m³ lub ponadregionalnych oraz działania z zakresu wód powodziowych o wartości powyżej 10 mln euro a także działania dotyczące odprowadzania wód opadowych i roztopowych do Morza Bałtyckiego o wartości powyżej 10 mln Euro

Rodzaje beneficjentów – Regionalne Zarządy Gospodarki Wodnej, Wojewódzkie Zarządy Urzędów i Melioracji Wodnej, jednostki samorządu terytorialnego i ich związki, podmioty świadczące usługi z zakresu zadań własnych jst, PGL Lasy Państwowe i jego jednostki organizacyjne oraz podmioty realizujące inwestycje wskazane na liście indykatywnej

Maksymalny poziom dofinansowania - 85% wydatków kwalifikowanych

Działanie 3.2 - Zapobieganie i ograniczanie skutków zagrożeń naturalnych oraz przeciwdziałanie poważnym awariom

Przykładowe rodzaje projektów:

- budowanie i doskonalenie stanowisk do analizowania i prognozowania zagrożeń naturalnych i stwarzanych poważnymi awariami, w tym: wyposażenie w specjalistyczny sprzęt;
- zakupy specjalistycznego sprzętu niezbędnego do skutecznego prowadzenia akcji ratowniczych oraz usuwania skutków zagrożeń naturalnych i poważnych awarii np. samochody ratownictwa chemicznego, ratownictwa ekologicznego, samochody ratowniczo-gaśnicze, pompy, łodzie, sprzęt zaplecza socjalnego dla ewakuowanych, nośniki kontenerów z innym sprzętem specjalistycznym;
- wsparcie techniczne krajowego systemu reagowania kryzysowego oraz ratowniczo-gaśniczego w zakresie ratownictwa ekologicznego i chemicznego;
- realizacja przedsięwzięć w zakresie metod i narzędzi do analizowania zagrożeń poważnymi awariami;
- przygotowanie kompleksowej dokumentacji niezbędnej do wnioskowania i realizacji przedsięwzięcia w ramach działania.

Minimalna wartość projektu – 1 mln euro

Rodzaje beneficjentów – Komenda Główna oraz komendy wojewódzkie Państwowej Straży Pożarnej, Główny Inspektorat Ochrony Środowiska i Wojewódzkie Inspektoraty Ochrony Środowiska, PGL Lasy Państwowe oraz jego jednostki organizacyjne, urzędy morskie oraz Morska Służba Poszukiwania i Ratownictwa

Maksymalny poziom dofinansowania - 85% kwalifikujących się wydatków

Działanie 3.3 - Monitoring środowiska

Przykładowe rodzaje projektów:

- wdrażanie nowych narzędzi i metod obserwacji stanu środowiska;
- przygotowanie nowych bądź modernizacja istniejących baz danych do gromadzenia i przetwarzania informacji o środowisku;
- przygotowanie kompleksowej dokumentacji niezbędnej do wnioskowania i realizacji przedsięwzięcia w ramach działania.

Minimalna wartość projektu – 1 mln euro

Rodzaje beneficjentów – Główny Inspektorat Ochrony Środowiska, Wojewódzkie Inspektoraty Ochrony Środowiska, Regionalne Zarządy Gospodarki Wodnej, oraz PGL Lasy Państwowe oraz jego jednostki organizacyjne

Maksymalny poziom dofinansowania - 85% wydatków kwalifikowanych.

4. Przedsięwzięcia dostosowujące przedsiębiorców do wymogów ochrony środowiska

Cel priorytetu:

ograniczanie negatywnego wpływu istniejącej działalności przemysłowej na środowisko i dostosowanie przedsiębiorstw do wymogów prawa wspólnotowego.

Działania w ramach priorytetu:

- 1 – Wsparcie systemów zarządzania środowiskowego
- 2 – Racjonalizacja gospodarki zasobami i odpadami
- 3 - Wsparcie dla przedsiębiorstw w zakresie wdrażania najlepszych dostępnych technik
- 4 - Wsparcie dla przedsiębiorstw w zakresie gospodarki wodno-ściekowej
- 5 - Wsparcie dla przedsiębiorstw w zakresie ochrony powietrza
- 6 - Wsparcie dla przedsiębiorstw w zakresie odzysku i unieszkodliwiania odpadów specyficznych lub niebezpiecznych

Działanie 4.1 - Wsparcie systemów zarządzania środowiskowego

Przykładowe rodzaje projektów:

- publikacja materiałów uzasadniających wprowadzenie systemów zarządzania środowiskowego;

- wykonanie audytu niezbędnego dla uzyskania certyfikatu;
- projekty dostosowawcze dla przedsiębiorstw, warunkujące uzyskanie certyfikatu;
- projekty dla uzyskania eko-znaków dla produktów;
- projekty związane z wprowadzeniem eko-etykiety.

Działanie 4.2 - Racjonalizacja gospodarki zasobami i odpadami

Przykładowe rodzaje projektów:

- zastępowanie surowców pierwotnych surowcami wtórnymi z odpadów;
- ograniczanie ilości powstawania odpadów;
- ograniczanie zużycia surowców naturalnych, w tym wody oraz ograniczanie zużycia energii;

Działanie 4.3 - Wsparcie dla przedsiębiorstw w zakresie wdrażania najlepszych dostępnych technik (BAT)

Przykładowe rodzaje projektów:

- zmiany technologii służące eliminowaniu szkodliwych oddziaływań i uciążliwości poprzez zapobieganie emisjom do środowiska;
- zmiany technologii służące zmniejszeniu zapotrzebowania na energię, wodę oraz surowce, ze szczególnym uwzględnieniem wtórnego wykorzystania ciepła odpadowego oraz eliminacji wytwarzania odpadów;
- zmiany technologii ukierunkowane na ograniczenie wielkości emisji niektórych substancji i energii do poziomu określonego w przepisach krajowych i wspólnotowych oraz w dokumentach referencyjnych BAT;
- inwestycje w urządzenia ograniczające emisje do środowiska (tzw. urządzenia „końca rury”), których zastosowanie jest niezbędne dla spełnienia zaostrzających się standardów emisyjnych lub granicznych wielkości emisji;

Działanie 4.4 - Wsparcie dla przedsiębiorstw w zakresie gospodarki wodno-ściekowej

Przykładowe rodzaje projektów:

- inwestycje mające na celu zmniejszenie zużycia wody oraz ilości substancji niebezpiecznych odprowadzanych wraz ze ściekami;
- budowa lub modernizacja oczyszczalni lub podczyszczalni ścieków przemysłowych;

Działanie 4.5 - Wsparcie dla przedsiębiorstw w zakresie ochrony powietrza

Przykładowe rodzaje projektów:

- modernizacja lub rozbudowa obiektów spalania paliw i systemów ciepłowniczych;
- modernizacja urządzeń lub wyposażenie obiektów spalania paliw w urządzenia lub instalacje do ograniczenia emisji zanieczyszczeń gazowych i pyłowych;
- konwersja obiektów spalania paliw na rozwiązania przyjazne środowisku;

Działanie 4.6 - Wsparcie dla przedsiębiorstw w zakresie odzysku i unieszkodliwiania odpadów użytkowych lub niebezpiecznych

Przykładowe rodzaje projektów:

- budowa, rozbudowa lub modernizacja instalacji do odzysku, w tym recyklingu lub unieszkodliwiania odpadów użytkowych lub niebezpiecznych, ze szczególnym uwzględnieniem obiektów, które mogą pełnić funkcje usługowe, zgodnie z krajowym i wojewódzkimi planami gospodarki odpadami, dla położonych w pobliżu jednostek gospodarczych, które nie mogą uniknąć wytwarzania podobnych typów odpadów;
- budowa, rozbudowa lub modernizacja instalacji do przekształcania odpadów w celu ułatwienia magazynowania i transportu odpadów oraz przygotowania ich do odzysku lub unieszkodliwiania;
- budowa, rozbudowa lub modernizacja instalacji do zbierania lub magazynowania odpadów, w szczególności odpadów niebezpiecznych;

Minimalna wartość projektu – wsparcie projektów według typu bez względu na wartość.

Rodzaje beneficjentów – przedsiębiorcy (w przypadku działania 4.5. – podmioty prowadzące inwestycje związane z instalacjami wskazanymi na liście w Traktacie Akcesyjnym).

Maksymalny poziom dofinansowania – zostanie ograniczony poprzez limity wynikające z pomocy publicznej.

5. Ochrona przyrody i kształtowanie postaw ekologicznych

Cel priorytetu :

ograniczenie degradacji środowiska naturalnego oraz strat zasobów różnorodności biologicznej.

Działania w ramach priorytetu:

- 1 – Wspieranie kompleksowych projektów z zakresu ochrony siedlisk przyrodniczych (ekosystemów) na obszarach chronionych oraz zachowanie różnorodności gatunkowej
- 2 - Zwiększenie drożności korytarzy ekologicznych
- 3 - Opracowanie planów ochrony
- 4 - Kształtowanie postaw społecznych sprzyjających ochronie środowiska, w tym różnorodności biologicznej

Działanie 5.1 - Wspieranie kompleksowych projektów z zakresu ochrony siedlisk przyrodniczych (ekosystemów) na obszarach chronionych oraz zachowanie różnorodności gatunkowej

Przykładowe rodzaje projektów:

- odbudowa zdegradowanych siedlisk nieleśnych i wodnych;
- usuwanie gatunków inwazyjnych;
- kształtowanie strefy ekotonów na granicy siedlisk leśnych i nieleśnych;
- usuwanie nalotu roślinności drzewiastej i krzewiastej na siedliskach nieleśnych;
- przywracanie właściwych stosunków wodnych siedlisk wodno-błotnych;
- wykup gruntów kluczowych dla ochrony przyrody i ich renaturalizacja;
- budowa lub modernizacja małej infrastruktury służącej udostępnianiu dla turystów obszarów chronionych, w tym budowa ścieżek dydaktycznych, ścieżek rowerowych, szlaków, parkingów, punktów widokowych, wież widokowych, zadaszeń;
- ochrona ex situ i in situ o zagrożonych pulach genowych oraz gatunków chronionych;
- reintrodukcja gatunków;
- budowa centrów przetrzymywania gatunków CITES i ośrodków rehabilitacji zwierząt;
- budowa lub rozbudowa obiektów dla zwierząt i roślin w ogrodach zoologicznych lub w ogrodach botanicznych w ramach krajowych programów ochrony gatunków;
- realizacja programów ochrony puli genowej krajowych gatunków drzew leśnych, selekcji i testowania potomstwa;
- przygotowanie kompleksowej dokumentacji niezbędnej do wnioskowania i realizacji przedsięwzięcia w ramach działania;

Minimalna wartość projektu – 100 tys. euro.

Rodzaje beneficjentów – parki narodowe, nadleśnictwa lub ich grupy, organizacje pozarządowe, jednostki rządowe, samorządowe oraz podmioty sprawujące nadzór lub zarządzające ochroną obszarów chronionych, wojewoda, ogrody botaniczne, ogrody zoologiczne, instytucje naukowe, Urzędy Morskie oraz inne podmioty sprawujące nadzór lub zarządzające ochroną obszarów chronionych.

Maksymalny poziom dofinansowania – do 85% wydatków kwalifikowanych.

Działanie 5.2. - Zwiększenie drożności korytarzy ekologicznych

Przykładowe rodzaje projektów:

- przywracanie drożności i funkcjonowania ekologicznych korytarzy lądowych w tym korytarzy umożliwiających funkcjonowanie sieci Natura 2000;
- zniesienie lub ograniczenie barier dla przemieszczania się zwierząt, które tworzy istniejąca infrastruktura techniczna;
- przygotowanie kompleksowej dokumentacji niezbędnej do wnioskowania i realizacji

przedsięwzięcia w ramach działania.

Minimalna wartość projektu – 500 tys. euro.

Rodzaje beneficjentów – RZGW, KZGW, zarządcy dróg i linii kolejowych, właściwe jednostki rządowe i samorządowe, parki narodowe, organizacje pozarządowe, Urzędy Morskie oraz podmioty sprawujące nadzór lub zarządzające ochroną obszarów chronionych .

Maksymalny poziom dofinansowania – do 85% kwalifikujących się wydatków.

Działanie 5.3 - Opracowanie planów ochrony

Przykładowe rodzaje projektów:

- opracowanie planów ochrony dla obszarów specjalnej ochrony ptaków i specjalnych obszarów ochrony siedlisk Natura 2000 i parków narodowych oraz innych obszarów chronionych;
- opracowanie krajowych programów ochrony wybranych gatunków lub siedlisk przyrodniczych;

Minimalna wartość projektu – 100 tys. euro

Rodzaje beneficjentów – jednostki sprawujące nadzór nad obszarami chronionymi, nadleśnictwa i ich grupy oraz jednostki rządowe

Maksymalny poziom dofinansowania – do 85% kwalifikujących się wydatków

Działanie 5.4 - Kształtowanie postaw społecznych sprzyjających ochronie środowiska, w tym różnorodności biologicznej

Przykładowe rodzaje projektów:

- ogólnopolskie lub ponadregionalne projekty szkoleniowe lub programy edukacyjne dla wybranych grup społecznych i zawodowych mające na celu podnoszenie kwalifikacji i kształtowanie świadomości w zakresie zrównoważonego rozwoju;
- kampanie informacyjno-promocyjne dotyczące wybranych aspektów środowiska i jego ochrony prowadzone z udziałem środków masowego przekazu, społecznych organizacji ekologicznych i innych podmiotów, w tym badania opinii publicznej ex-ante i ex-post;
- ogólnopolskie i międzynarodowe imprezy masowe, których celem jest popularyzacja wiedzy o środowisku oraz kształtowanie proekologicznych postaw społecznych;
- budowanie sieci partnerstwa na rzecz ochrony środowiska, moderowanie platform dialogu społecznego jako elementu integrującego społeczeństwo, zwłaszcza organizacje społeczne w procesie podejmowania decyzji;
- organizacja ogólnopolskich konkursów i festiwali ekologicznych;

Minimalna wartość projektu – 500 tys. euro dla kampanii promocyjno-informacyjnych oraz imprez masowych, dla pozostałych – 100 tys. euro.

Rodzaje beneficjentów – nadleśnictwa i ich grupy, ośrodki doradztwa rolniczego, organy administracji państwowej i samorządowej, podmioty specjalizujące się w organizacji imprez targowych, stowarzyszenia inżynierów, techników, architektów i urbanistów, rolników, Policja, Służba Celna, Straż Graniczna, Straż Pożarna, pozarządowe organizacje ekologiczne, parki narodowe, parki krajobrazowe i ich zespoły, wojewódzcy konserwatorzy przyrody, inne podmioty sprawujące nadzór lub zarządzające ochroną obszarów chronionych, ośrodki edukacji ekologicznej, jednostki badawczo – rozwojowe.

Maksymalny poziom dofinansowania – do 85% kwalifikujących się wydatków.

Dla priorytetów od 1 do 5 decyzja o dofinansowaniu:

- podejmowana na poziomie Komisji Europejskiej dla projektów o wartości powyżej 25 mln euro;
- podejmowana na poziomie krajowym dla projektów o wartości poniżej 25 mln euro;

uzależniona od jakości przedłożonej dokumentacji i spełnienia przez projekt parametrów określonych w dokumentach programowych i uzupełniających.

6. Transeuropejskie sieci transportowe TEN-T

Cel priorytetu :

poprawa dostępności komunikacyjnej Polski i połączeń międzyregionalnych poprzez rozwój drogowej i lotniczej sieci TEN-T.

Działania w ramach priorytetu:

1 - Rozwój sieci drogowej TEN-T

2 - Rozwój sieci lotniczej TEN-T

Przykładowe rodzaje projektów:

- budowa odcinków autostrad,
- budowa odcinków dróg ekspresowych,
- przebudowa dróg krajowych do nośności 115 kN/oś,
- przebudowa lub budowa odcinków dróg krajowych w miastach na prawach powiatu,
- budowa obwodnic miast w ciągach dróg krajowych,
- przygotowanie kompleksowej dokumentacji niezbędnej do wnioskowania i realizacji przedsięwzięcia w ramach działania,
- budowa lub modernizacja terminali pasażerskich;
- budowa lub modernizacja infrastruktury lotniskowej: pasów startowych, dróg kołowania, płyty lotniska, stanowisk postojowych;

- wsparcie działań zmierzających do przygotowania budowy drugiego lotniska centralnego;
- rozbudowa infrastruktury i systemów łączności, nawigacji i dozoru (CNS);
- przygotowanie kompleksowej dokumentacji niezbędnej do wnioskowania i realizacji przedsięwzięcia w ramach działania.

7. Transport przyjazny środowisku

Cel priorytetu :

Zwiększenie udziału ekologicznych gałęzi transportu w ogólnym przewozie osób i ładunków

Działania w ramach priorytetu:

- 1 - Rozwój transportu kolejowego
- 2 - Rozwój transportu morskiego
- 3 - Transport miejski w obszarach metropolitalnych
- 4 - Rozwój transportu intermodalnego
- 5 - Poprawa stanu śródlądowych dróg wodnych

Przykładowe rodzaje projektów:

- modernizacja linii kolejowych,
- modernizacja portów morskich wraz z dostępem od strony lądu i morza,
- budowa i rozbudowa sieci transportu miejskiego na terenie 9 obszarów metropolitalnych,
- budowa i rozbudowa terminali transportu intermodalnego,
- modernizacja istniejącej zabudowy regulacyjnej rzeki Odry,
- przebudowa przejść żeglownych.

8. Bezpieczeństwo transportu i krajowe sieci transportowe

Cel priorytetu :

Poprawa stanu bezpieczeństwa w transporcie drogowym oraz dostępności komunikacyjnej Polski i drogowych połączeń międzyregionalnych, położonych poza siecią TEN-T

Działania w ramach priorytetu:

- 1 - Bezpieczeństwo ruchu drogowego
- 2 - Drogi krajowe poza siecią TEN-T
- 3 - Rozwój Inteligentnych Systemów Transportowych
- 4 - Bezpieczeństwo i ochrona transportu lotniczego

Przykładowe rodzaje projektów:

- kampanie medialne w zakresie bezpieczeństwa ruchu drogowego,

- przebudowa miejsc szczególnie niebezpiecznych,
- budowa i modernizacja dróg krajowych (w tym także w miastach na prawach powiatu) poza siecią TEN-T,
- projekty pilotażowe w zakresie Inteligentnych Systemów Transportowych,
- rozbudowa systemów bezpieczeństwa lotnisk.

9. Infrastruktura drogowa w Polsce wschodniej

Cel priorytetu :

Poprawa połączeń komunikacyjnych głównych miast województw wschodniej Polski z pozostałą częścią kraju poprzez rozwój sieci drogowej na terenie tych województw.

Działania w ramach priorytetu:

1 - Zapewnienie sprawnego dostępu drogowego do największych ośrodków miejskich na terenie wschodniej Polski

Przykładowe rodzaje projektów:

- przebudowa drogi krajowej S8 (odcinek: Wyszaków-Białystok),
- przebudowa drogi krajowej S17 (odcinek: Zakręt-Lublin)

10. Infrastruktura energetyczna przyjazna środowisku

Cel priorytetu :

Poprawa bezpieczeństwa energetycznego państwa w zakresie oddziaływania sektora energetyki na środowisko.

Realizacja priorytetu będzie zmierzać do poprawy sprawności wytwarzania energii elektrycznej, obniżenia strat w przesyłce i dystrybucji energii elektrycznej oraz ciepła, zmniejszenia zużycia energii w sektorze publicznym.

Ponadto wsparcie będzie służyć budowie nowych mocy wytwórczych opartych na odnawialnych źródłach energii oraz produkcji biokomponentów i biopaliw.

Działania w ramach priorytetu:

- 1- Wysokosprawne wytwarzanie energii
- 2 - Efektywna dystrybucja energii
- 3 - Termomodernizacja obiektów użyteczności publicznej
- 4 - Wytwarzanie energii ze źródeł odnawialnych
- 5 - Wytwarzanie biopaliw ze źródeł odnawialnych
- 6 - Rozwój przemysłu dla OZE

Przykładowe rodzaje projektów:

- budowa lub modernizacja jednostek wytwarzania energii elektrycznej i ciepła w skojarzeniu zgodnie z wymogami dla wysokosprawnej kogeneracji określonymi w dyrektywie 2004/8/WE;
- zastępowanie jednostek wytwarzania ciepła jednostkami wytwarzania energii w skojarzeniu zgodnie z wymogami dla wysokosprawnej kogeneracji określonymi w dyrektywie 2004/8/WE;
- rozbudowa lub modernizacja sieci dystrybucyjnych wysokiego, średniego i niskiego napięcia;
- budowa nowych oraz modernizacja istniejących systemów dystrybucji ciepła użytkowego poprzez zastosowanie energooszczędnych technologii i rozwiązań;
- termomodernizacja obiektów użyteczności publicznej wraz z wymianą wyposażenia tych obiektów na energooszczędne;
- budowa lub zwiększenie mocy jednostek wytwarzania: energii elektrycznej wykorzystujących energię wiatru, wody w małych elektrowniach wodnych do 10 MW, biogazu i biomasy; ciepła przy wykorzystaniu energii geotermalnej oraz słonecznej;
- budowa instalacji do produkcji biokomponentów i biopaliw stanowiących samoistne paliwa, z wyłączeniem produkcji bioetanolu i czystego oleju roślinnego;
- budowa zakładów produkujących urządzenia do wytwarzania energii z OZE i do produkcji biokomponentów i biopaliw;
- budowa i modernizacja sieci elektroenergetycznych umożliwiających przyłączenie jednostek wytwarzania energii elektrycznej ze źródeł odnawialnych do Krajowego Systemu Elektroenergetycznego.

11. Bezpieczeństwo energetyczne

Cel priorytetu :

Poprawa bezpieczeństwa energetycznego państwa poprzez tworzenie nowych zdolności przesyłowych i transportowych energii elektrycznej, gazu ziemnego i ropy naftowej oraz rozbudowę podziemnych magazynów gazu ziemnego.

Działania w ramach priorytetu:

- 1- Rozwój systemów przesyłowych energii elektrycznej, gazu ziemnego i ropy naftowej oraz budowa i rozbudowa magazynów gazu ziemnego
- 2- Budowa systemów dystrybucji gazu ziemnego na terenach niezgazyfikowanych i modernizacja istniejących sieci dystrybucji

Przykładowe rodzaje projektów:

- budowa i modernizacja sieci przesyłowych energii elektrycznej, gazu ziemnego i ropy

naftowej oraz urządzeń technicznych zapewniających prawidłową pracę systemów przesyłowych;

- budowa podziemnych magazynów gazu ziemnego;
- budowa infrastruktury zapewniającej dywersyfikację źródeł dostaw nośników energii do kraju;
- budowa systemów dystrybucji gazu ziemnego na terenach niezgazyfikowanych i modernizacja istniejących sieci dystrybucji
- zakup lub budowa urządzeń i obiektów technicznych zapewniających prawidłową pracę systemów dystrybucyjnych gazu ziemnego.

12. Kultura i dziedzictwo kulturowe

Cel priorytetu :

Wykorzystanie potencjału kultury i dziedzictwa kulturowego o znaczeniu światowym i europejskim dla zwiększenia atrakcyjności Polski.

Działania w ramach priorytetu:

- 1 - Ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego o znaczeniu ponadregionalnym
- 2 - Rozwój oraz poprawa stanu infrastruktury kultury o znaczeniu ponadregionalnym
- 3 - Rozwój infrastruktury szkolnictwa artystycznego

Przykładowe rodzaje projektów:

- rewitalizację, rewaloryzację, konserwację, renowację, restaurację, zachowanie, a także adaptację na cele kulturalne obiektów wpisanych do rejestru zabytków i zespołów obiektów wraz z ich otoczeniem;
- zakup i remont trwałego wyposażenia do prowadzenia działalności kulturalnej w obiektach będących celem projektu (wyłącznie jako jeden z elementów projektu);
- konserwacja muzealiów, archiwaliów, starodruków, księgozbiorów, zbiorów filmowych oraz innych zabytków ruchomych;
- rozwój zasobów cyfrowych w dziedzinie zasobów bibliotecznych i archiwalnych oraz zasobów wirtualnych muzeów; tworzenie kompleksowych systemów informacji oraz zabezpieczeń przed nielegalnym wywozem dzieł sztuki przez granice oraz zabezpieczenie zabytków ruchomych przed kradzieżą i zniszczeniem;
- przygotowanie dokumentacji niezbędnej do wnioskowania i realizacji przedsięwzięcia;
- budowa, rozbudowa i modernizacja instytucji kultury oraz szkół i uczelni artystycznych.

13. Bezpieczeństwo zdrowotne i poprawa efektywności systemu ochrony zdrowia

Cel priorytetu :

Wspieranie utrzymania dobrego poziomu zdrowia siły roboczej

Działania w ramach priorytetu:

1 - Rozwój systemu ratownictwa medycznego

2 - Inwestycje w infrastrukturę ochrony zdrowia o znaczeniu ponadregionalnym

Przykładowe rodzaje projektów:

- rozbudowa, adaptacja, modernizacja i wyposażenie obiektów związanych z infrastrukturą ochrony zdrowia;
- zakup nowych wyrobów medycznych;
- zakup i wyposażenie środków transportu sanitarnego.

14. Infrastruktura szkolnictwa wyższego

Cel priorytetu :

Rozwój nowoczesnych ośrodków akademickich, w tym kształcących specjalistów w zakresie nowoczesnych technologii.

Działania w ramach priorytetu:

1 - Infrastruktura szkolnictwa wyższego

Przykładowe rodzaje projektów:

- budowa lub rozbudowa obiektów infrastruktury szkół wyższych wraz z wyposażeniem,
- wyposażenie uczelni w aparaturę naukowo-badawczą wykorzystywaną w procesie dydaktycznym i nowoczesne wyposażenie dydaktyczne wraz z dostosowaniem stanu technicznego infrastruktury do wymogów nowego wyposażenia;
- budowa, rozbudowa lub modernizacja obiektów infrastruktury towarzyszącej wykorzystywanej przez studentów (w ograniczonym zakresie);
- realizacja kompleksowych projektów służących zastosowaniu ICT w dydaktyce, w tym zwłaszcza zakup wyposażenia oraz technologii wspomagających kształcenie wraz z technicznym dostosowaniem infrastruktury do wymogów związanych z eksploatacją sprzętu;
- budowie lub rozbudowie lokalnych lub regionalnych szerokopasmowych i bezpiecznych sieci, współdziałających ze szkieletowymi sieciami regionalnymi lub krajowymi;
- zapewnienie dostępu do Internetu w obiektach uczelni.

15. Pomoc techniczna - EFRR

Cel priorytetu :

Efektywne wykorzystanie środków w ramach Programu Operacyjnego „Infrastruktura i Środowisko” .

Działania w ramach priorytetu:

- 1 - Zarządzania programem
- 2 - Promocja i informacja
- 3 - Monitoring i ewaluacja programu

Przykładowe rodzaje projektów:

- pokrycie kosztów zatrudnienia pracowników wypełniających zadania związane z przygotowaniem, wyborem, oceną, monitorowaniem projektów i programu,
- weryfikacją płatności i kontrolą finansową,
- wsparcie procesu oceny i selekcji projektów,
- monitoring i ewaluacja,
- promocja i informacja

Regionalny Program Operacyjny Warmia i Mazury na lata 2007-2013

OŚ PRIORYTETOWA

Przedsiębiorczość

Cel: *Wzrost potencjału gospodarczego i konkurencyjności przedsiębiorstw Warmii i Mazur*

Kategorie interwencji :

Infrastruktura B+RT (*w tym wyposażenie w sprzęt, oprzyrządowanie i szybkie sieci informatyczne łączące ośrodki badawcze*) oraz specjalistyczne ośrodki kompetencji technologicznych

Transfer technologii i udoskonalenie sieci współpracy między MŚP, między MŚP a innymi przedsiębiorstwami, uczelniami, wszelkiego rodzaju instytucjami na poziomie szkolnictwa pomaturalnego, władzami regionalnymi, ośrodkami badawczymi oraz biegunami naukowymi i technologicznymi (*parkami naukowymi i technologicznymi, technopoliami, itd.*)

Usługi w zakresie zaawansowanego wsparcia dla przedsiębiorstw i grup przedsiębiorstw

Wsparcie na rzecz MŚP w zakresie promocji produktów i procesów przyjaznych dla środowiska (*wdrożenie efektywnych systemów zarządzania środowiskiem, wdrożenie i stosowanie/użytkowanie technologii zapobiegania zanieczyszczeniom, wdrożenie czystych technologii do działalności produkcyjnej przedsiębiorstw*)

Inwestowanie w przedsiębiorstwa bezpośrednio związane z dziedziną badań i innowacji (*innowacyjne technologie, tworzenie przedsiębiorstw przez uczelnie, istniejące ośrodki B+RT i przedsiębiorstwa itp.*)

Inne inwestycje w przedsiębiorstwa

Inne działania mające na celu pobudzenie badań, innowacji i przedsiębiorczości w MŚP

Grupy beneficjentów:

- przedsiębiorcy,
- instytucje otoczenia biznesu,
- jednostki naukowe,
- szkoły wyższe,
- osoby prawne i fizyczne będące organami prowadzącymi szkoły i placówki,
- organizacje pozarządowe,
- jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia

OŚ PRIORYTETOWA

Turystyka

Cel: Wzrost udziału turystyki w gospodarce regionu poprzez zwiększenie atrakcyjności oferty turystycznej regionu.

Kategorie interwencji

Inne inwestycje w przedsiębiorstwa

Ścieżki rowerowe

Inne wsparcie na rzecz wzmocnienia usług turystycznych

Ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego

Rozwój infrastruktury kultury

Grupy beneficjentów:

- przedsiębiorcy,
- organizacje pozarządowe,
- administracja rządowa,
- jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia,
- jednostki organizacyjne jednostek samorządu terytorialnego,
- kościoły i związki wyznaniowe oraz osoby prawne kościołów i innych związków wyznaniowych,
- PGL Lasy Państwowe i jego jednostki organizacyjne.

OŚ PRIORYTETOWA

Infrastruktura społeczna.

Cel: Szeroka dostępność do usług społecznych dobrej jakości czynnikiem wzrostu konkurencyjności regionu.

Kategorie interwencji

Infrastruktura systemu oświaty

Infrastruktura ochrony zdrowia

Pozostała infrastruktura społeczna

Grupy beneficjentów:

- jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia,
- jednostki organizacyjne jednostek samorządu terytorialnego,
- szkoły wyższe,
- osoby prawne i fizyczne będące organami prowadzącymi szkoły i placówki,
- zakłady opieki zdrowotnej działające w publicznym systemie ochrony zdrowia,
- organizacje pozarządowe,
- administracja rządowa.

OŚ PRIORYTETOWA

Infrastruktura transportowa regionalna i lokalna.

Cel: *Poprawa zewnętrznej dostępności i wewnętrznej spójności transportowej regionu.*

Kategorie interwencji

Kolej

Tabor kolejowy

Drogi regionalne i lokalne

Porty lotnicze

Porty

Śródlądowe drogi wodne (regionalne i lokalne)

Energia elektryczna

Grupy beneficjentów:

- jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia,
- jednostki organizacyjne jednostek samorządu terytorialnego,
- administracja rządowa,
- jednostki sektora finansów publicznych posiadające osobowość prawną (nie wymienione wyżej)
- przedsiębiorcy
- organizacje pozarządowe

OŚ PRIORYTETOWA

Środowisko przyrodnicze

Cel: Wzmocnienie pozycji województwa w europejskich sieciach przyrodniczych poprzez poprawę lub zachowanie dobrego stanu środowiska i zapobieganie jego degradacji

Kategorie interwencji :

Energia odnawialna: słoneczna

Energia odnawialna: biomasa

Energia odnawialna: hydroelektryczna, geotermiczna i pozostałe

Gospodarka odpadami komunalnymi i przemysłowymi

Gospodarka i zaopatrzenie w wodę pitną

Oczyszczanie ścieków

Zapobieganie zagrożeniom (*w tym opracowanie i wdrażanie planów i instrumentów zapobiegania i zarządzania zagrożeniami naturalnymi i technologicznymi*)

Inne działania na rzecz ochrony środowiska i zapobiegania zagrożeniom

Grupy beneficjentów:

- jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia,
- jednostki organizacyjne jednostek samorządu terytorialnego,
- administracja rządowa,
- organizacje pozarządowe,
- szkoły wyższe,
- jednostki naukowe,
- przedsiębiorcy,
- PGL Lasy Państwowe i jego jednostki organizacyjne.

OŚ PRIORYTETOWA

Infrastruktura społeczeństwa informacyjnego

Cel: Zwiększenie dostępu do sieci i wykorzystania technik informatycznych w gospodarce, sektorze publicznym i sferze społecznej

Kategorie interwencji :

Infrastruktura telekomunikacyjna (*w tym sieci szerokopasmowe*)

Usługi i aplikacje dla obywateli (*e-zdrowie, e-administracja, e-edukacja, e-integracja itp.*)

Usługi i aplikacje dla MŚP (*e-handel, kształcenie i szkolenie, tworzenie sieci itp.*)

Inne działania mające na celu poprawę dostępu MŚP do TIK i ich wydajne użytkowanie

Grupy beneficjentów:

- jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia,
- jednostki organizacyjne jednostek samorządu terytorialnego,
- szkoły wyższe,
- osoby prawne i fizyczne będące organami prowadzącymi szkoły i placówki,

- przedsiębiorcy,
- instytucje otoczenia biznesu,
- organizacje pozarządowe,
- jednostki sektora finansów publicznych posiadające osobowość prawną,
- PGL Lasy Państwowe i jego jednostki organizacyjne,
- administracja rządowa,
- zakłady opieki zdrowotnej działające w publicznym systemie ochrony zdrowia
- kościoły i związki wyznaniowe oraz osoby prawne kościołów i innych związków wyznaniowych .

OŚ PRIORYTETOWA

Pomoc techniczna.

Cel: Zapewnienie zdolności administracyjnej instytucjom uczestniczącym we wdrażaniu RPO Warmia i Mazury 2007-2013 oraz zapewnienie prawidłowego przygotowania projektów w celu poprawy ich realizacji, a także wsparcie potencjalnych beneficjentów programu

Kategorie interwencji :

Przygotowanie, realizacja, monitorowanie i kontrola

Ocena, badania / ekspertyzy, informacja i komunikacja

Grupy beneficjentów:

- Instytucja Zarządzająca RPO,
- Instytucje Pośredniczące RPO,
- jednostka programująca na kolejny okres programowania,
- beneficjenci.

Zgodnie z algorytmem przyjętym w Narodowych Strategicznych Ramach Odniesienia 2007 – 2013 z dnia 29 listopada 2006 r. wartość środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego przeznaczona na realizację Regionalnego Programu Operacyjnego Warmia i Mazury na lata 2007 – 2013 wynosi 6,48% całkowitej alokacji tego funduszu w ramach 16 RPO, tj. 1 036 542 041 euro.

Program Operacyjny Rozwój Obszarów Wiejskich

Siedmioletni Program Rozwoju Obszarów Wiejskich ma przyczynić się do zapewnienia opłacalności produkcji rolnej, modernizacji gospodarstw i przetwórstwa artykułów rolnych, wspartych przez rozwój pozarolniczej działalności gospodarczej.

Władze Wspólnoty wskazały wszystkim państwom członkowskim jednolitą strukturę krajowych Planów Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007 – 2013. Składa się ona z trzech „osi”

podstawowych (w poprzednich programach zwanych priorytetami) oraz z czwartej osi dodatkowej LEADER.

Oś 1 została zatytułowana „Poprawa konkurencyjności rolnictwa i leśnictwa”, oś 2 „Poprawa stanu środowiska naturalnego i obszarów wiejskich”, oś 3 „Jakość życia na obszarach wiejskich i różnicowanie działalności rolniczej”. W skład każdej z osi wchodzi określona liczba działań. Państwa członkowskie miały do dyspozycji 37 działań. Polski projekt „PROW 2007-2013” wprowadza 24 działania.

Na oś 1 przeznaczono 44,5%, na oś 2 – 36,6%, na oś 3 – 16,2%, a na oś 4 (LEADER) oraz pomoc techniczną 2,6% środków unijnych. Ta struktura wskazuje priorytet działań służących rozwojowi polskiej gospodarki żywnościowej, ale zwiększa też środki na ochronę środowiska naturalnego. Analiza wielkości kwot dotacji pokazuje jednak, że PROW 2007-2013 jest programem socjalnym, podobnie jak te obecnie realizowane. Na działania wspierające bezpośrednio rozwój gospodarczy regionów wiejskich przeznaczono bowiem 6026 mln EUR (39,3 % środków), w tym na rozwój gospodarki żywnościowej 4722 mln EUR (30,8 proc.), ochronę środowiska 3097 mln EUR (20,2 proc.), dochody 4474 mln EUR (29,2 proc.) oraz na inne 1720 mln EUR (11,2 proc.). A na dwóch pierwszych miejscach pod względem wysokości zaangażowanych środków publicznych znajdują się programy podtrzymujące dochody rolnicze – wspieranie działalności rolniczej na obszarach ONW (2286 mln EUR) oraz renty strukturalne (2188 mln EUR wraz ze środkami na pokrycie zobowiązań z lat 2004 – 2006).

Struktura programu

Program składa się z trzech osi podstawowych i czwartej Lider+.

Oś pierwsza: „Poprawa konkurencyjności rolnictwa i leśnictwa”

W osi 1 znajduje się 14 działań, podzielonych na trzy grupy.

Niski stopień specjalizacji gospodarstw rolnych, niedoinwestowanie w zakresie infrastruktury produkcji rolnej i rozdrobnienie struktury obszarowej wymaga zapewnienia odpowiednich instrumentów wsparcia i poniesienia nakładów finansowych na pokrycie kosztów, dostosowujących gospodarstwa rolne do rosnących wymagań wspólnotowych (w tym związanych z ochroną środowiska) oraz wzmożonej presji konkurencyjnej ze strony producentów z innych krajów unijnych oraz krajów trzecich. Na ten cel zaplanowano działania wspierające proces restrukturyzacji gospodarstw rolnych i wzmocnienie kapitału rzeczowego, przy możliwości ograniczenia wsparcia dla gospodarstw największych.

Instrumenty wsparcia Europejskiego Funduszu Rolnego na Rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich skierowane zostaną na dalszą poprawę konkurencyjności przemysłu spożywczego, w szczególności w odniesieniu do mikro i małych przedsiębiorstw, oraz wsparcie tworzenia wartości dodanej podstawowej produkcji rolnej. Poprawa konkurencyjności sektora rolnego będzie również

realizowana poprzez zapewnienie wsparcia w zakresie jakości produkcji, polepszania infrastruktury wsi i tworzenia grup zrzeszających producentów rolnych.

Realizację potrzeb w zakresie zdobywania wykształcenia i podnoszenia kwalifikacji umożliwi finansowanie szkoleń, kursów, działań informacyjnych, a także korzystanie z usług doradczych. Wsparcie to obejmować będzie zarówno sektor rolny jak i leśny.

Dotychczasowe działania prowadzone przez doradztwo na rzecz rolników i mieszkańców wsi, skupione były głównie na przygotowaniu rolników do integracji z UE oraz umożliwieniu korzystania z pomocy ze środków wspólnotowych. W związku z nowymi wyzwaniem zwiększyć powinno się zaangażowanie doradztwa do podnoszenia kwalifikacji i wiedzy w zakresie nowoczesnego gospodarowania, zarządzania gospodarstwem jako przedsiębiorstwem, stosowania zasady wzajemnej zgodności (cross-compliance), norm produkcji, zdrowia publicznego, dobrostanu zwierząt, jakości żywności, stosowania dobrej praktyki rolniczej i leśnej zgodnej z ochroną środowiska oraz czynnej ochrony zasobów przyrody.

Program zakłada poprawę konkurencyjności rolnictwa poprzez modernizację techniczną gospodarstw, rozwinięcie usług produkcyjnych, tworzenie sprawnych łańcuchów produkcyjno-handlowych zwłaszcza w zakresie produktów markowych, obejmujących wszystkie ogniwa - od laboratoriów naukowych do handlu i gastronomii.

Wsparcie młodych rolników i zapewnienie źródła utrzymania osobom w wieku przedemerytalnym, rezygnującym z działalności rolniczej, umożliwi przyspieszenie odpowiednich przekształceń strukturalnych na wsi. Po doświadczeniach PROW na lata 2004–2006 zastrzeżono jednak kryteria dostępu do działania związanego ze **wsparciem młodych rolników**, rozpoczynających samodzielne gospodarowanie. Dodano warunek, który nakazuje młodemu rolnikowi przedstawienie planu rozwoju gospodarstwa i w ciągu 5 lat zrealizować jego założenie. Przynajmniej 50% otrzymanej pomocy rolnik będzie musiał przeznaczyć na inwestycje. Gospodarstwo młodego rolnika nie może być mniejsze od średniego gospodarstwa w danym województwie i nie większe niż 300 ha (w przypadku działów specjalnych produkcji rolnej kryterium minimalnej powierzchni nie obowiązuje). W okresie realizacji biznesplanu (5 lat) gospodarstwo musi spełnić wymagane przepisami prawa standardy w zakresie higieny, ochrony środowiska i warunków utrzymania zwierząt. Jednorazowa premia dla młodego rolnika wynosi tyle, co w latach 2004-2006, czyli 50 tys. złotych.

Zainteresowanie tym działaniem będzie bardzo duże (w minionym okresie młodzi rolnicy złożyli ponad 18 tys. wniosków na kwotę znacznie przekraczającą środki przewidziane na trzylecie 2004–2006). Chętni do skorzystania z tych środków muszą liczyć się z tym, że realizacja podanych we wnioskach planów rozwoju gospodarstwa będzie dokładnie sprawdzana.

Duże znaczenie w tej osi **ma działanie związane z modernizacją gospodarstw rolnych**, polegającą na inwestycjach poprawiających ogólne wyniki gospodarowania. Jest to działanie, które było w okresie poprzedzającym akcesję częścią Programu Operacyjnego SAPARD, a następnie w latach 2004–2006 częścią SPO „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich”. Rolnicy coraz częściej decydują się na – sprzyjającą wzrostowi siły ekonomicznej gospodarstw - modernizację budynków inwentarskich i ich wyposażenia.

PROW 2007–2013 kładzie duży nacisk na **zwiększenie wartości dodanej produktów rolnych i leśnych**. Sukces SAPARDu pokazał, że inwestycje w przemyśle rolno-spożywczym są bardzo efektywne. Modernizacja kilku kluczowych branż przemysłu rolno-spożywczego (mięsnej, drobiarskiej, mleczarskiej, rybnej, owocowo-warzywnej) w okresie poprzedzającym członkostwo przyczyniła się do szybkiego, trwałego wzrostu eksportu rolno-spożywczego do pozostałych państw członkowskich, co spowodowało wzrost popytu na niektóre podstawowe surowce rolnicze i w konsekwencji nie tylko wzrost dochodów rolniczych, ale także wzrost cen artykułów sprzedawanych przez rolników (farmer).

Kolejnym działaniem jest **„Pomoc powstającym grupom producentów”**. W latach 2004-2006 nie udało się wzbudzić zainteresowania tą formą pomocy. Chęć wzmocnienia pozycji rynkowej i uproszczone nieco procedury powinny zachęcić rolników do organizowania się w grupy producentów.

Oś druga: „Poprawa stanu środowiska naturalnego i obszarów wiejskich”

Program zakłada, iż poza podstawową funkcją, jaką jest produkcja artykułów rolnych - obszary wiejskie pełnią też ważną rolę w zakresie ochrony środowiska, w tym ochrony zasobów wodnych i gleb, kształtowania krajobrazu, ochrony i zachowania siedlisk oraz różnorodności biologicznej. Dlatego wprowadzono odpowiednie instrumenty wsparcia oraz zachęty dla rolników, które będą sprzyjały zachowaniu i poprawie stanu siedlisk przyrodniczych i ostoi gatunków, stanowiących dobro publiczne. Cel ten będzie realizowany poprzez bezpośrednie działania, związane z odpowiednimi praktykami rolniczymi w obrębie gospodarstwa, takimi jak promowanie zrównoważonego sposobu gospodarowania, odpowiednie użytkowanie gleb i ochrona wód, kształtowanie struktury krajobrazu, przywracanie walorów lub utrzymanie stanu cennych siedlisk użytkowanych rolniczo. W tym aspekcie szczególne znaczenie mają obszary objęte siecią Natura 2000 oraz obszary, na których będą realizowane działania zgodne z Ramową Dyrektywą Wodną (2000/60/WE) w zakresie wspólnotowego działania w dziedzinie polityki wodnej.

Tego typu wsparcie będzie dodatkowo uzupełniane przez instrumenty związane z różnicowaniem działalności gospodarczej w kierunku pozarolniczym, np. związane z działalnością turystyczną, rzemieślniczą, usługową, itp. Zachowanie i dobry stan środowiska obszarów rolnych, w tym osiągnięcie i utrzymanie dobrego stanu wód i gleb, wiąże się między innymi z utrzymaniem ciągłości ich użytkowania rolniczego, tradycyjnego użytkowania łąk i pastwisk. Dotyczy to także

obszarów, gdzie ze względu na utrudnienia wynikające z obecności gruntów słabszej jakości oraz położeniu na stokach oraz w paśmie podgórskim i górskim, jest to mało opłacalne. W rejonach tych istnieje ryzyko marginalizacji i zaprzestania działalności rolniczej na gruntach rolnych o słabszej jakości. W związku z tym szczególnie tam konieczne będzie zapewnienie wsparcia dla użytkownika rolniczego. Planowany obszar do objęcia instrumentami sprzyjającymi unikaniu marginalizacji i zaprzestania działalności rolniczej na gruntach rolnych o słabszej jakości pokrywa ponad 53% powierzchni kraju.

Większość możliwych do realizacji działań związanych z ochroną środowiska naturalnego ma charakter wieloletni, a ich realizacja będzie w sposób trwały wpływać na zrównoważony i wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich.

Gospodarstwa rolne muszą dostosować się do wciąż rosnących standardów w zakresie wymogów weterynaryjnych, sanitarnych, higienicznych, dobrostanu zwierząt. Z uwagi na preferencje w zakresie żywności produkowanej metodami ekstensywnymi oraz rosnący rynek zbytu na żywność ekologiczną i produkty z ograniczoną zawartością substancji konserwujących, właściciele gospodarstw muszą zmienić dotychczasowe praktyki w zakresie nawożenia, stosowania pestycydów, dodatków do pasz przyspieszających wzrost. Wymogi te sprawiają, że jednostkowy koszt produkcji rośnie, a gospodarstwo traci potencjalny dochód z tytułu zaniechania intensywności produkcji, ponosząc dodatkowe koszty w zakresie dostosowań do rosnących standardów. Dlatego PROW wprowadza instrumenty stanowiące z jednej strony rekompensatę, a z drugiej zachętę dla producentów żywności do przestrzegania określonych zasad i standardów.

Oś trzecia: „Jakość życia na obszarach wiejskich i różnicowanie działalności rolnej”

Instrumenty dostępne w ramach tej osi uzupełniają priorytety z pozostałych dwóch osi. Pobudzanie działalności gospodarczej na obszarach wiejskich powinno wpłynąć na możliwość koncentracji produkcji rolniczej i przejęcia ludności związanej z rolnictwem do pracy w innych sektorach gospodarki, a co za tym idzie – tworzyć warunki dla przekształceń wewnątrz sektora rolnego.

Pierwsza grupa działań osi 2 dotyczy różnicowania działalności gospodarczej i niesie z sobą wielką szansę dla mieszkańców obszarów wiejskich, ze względu na duże zasoby ludzkie i wysoki poziom bezrobocia. Do najważniejszych zadań należy zwiększanie wartości dodanej do produktów np. poprzez konfekcjonowanie, stymulowanie rynku produktów lokalnych i regionalnych, turystyki, handlu, doradztwa, usług.

Drugą grupę stanowią instrumenty mające na celu poprawę jakości życia. Dotyczą one odnowy wsi, poprawy stanu dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego. Uwzględniają ważne funkcje społeczne i kulturalne i mają przyczynić się do identyfikacji mieszkańców obszarów wiejskich z ich regionem wraz z jego tradycjami i wartościami.

Oś czwarta: Leader+

Czwarta dodatkowa oś nosząca nazwę Leader+ polega na wprowadzaniu w życie przez lokalne grupy strategii rozwoju, zawierających cele sformułowane co najmniej w jednej z trzech pierwszych osi. Nie wprowadza więc nowych działań, lecz jest specjalnym sposobem ich realizacji. Aktywizacja społeczności wiejskich wymaga bowiem włączenia do planowania i wdrażania lokalnych inicjatyw partnerów społecznych. Leader polega na oddolnym opracowaniu przez lokalną społeczność wiejską lokalnej strategii rozwoju obszarów wiejskich oraz realizacji wynikających z niej innowacyjnych projektów łączących zasoby, wiedzę i umiejętności przedstawicieli trzech sektorów: publicznego, gospodarczego i społecznego. Przedstawiciele ci tworzą tzw. Lokalną Grupę Działania – partnerstwo międzysektorowe, które samodzielnie wybiera projekty, a ich realizacja przyczynia się do osiągnięcia celów wspólnie opracowanej strategii.

Działania w ramach PROW będą uruchamiano stopniowo, po opracowaniu ścisłych procedur. Limit środków na dane działanie zostanie podzielony na roczne transze. Dlatego rolnik, który planuje inwestycje w gospodarstwie np. w roku 2009 nie musi obawiać się, że wszystkie środki zostaną rozdzielone już w pierwszym roku realizacji PROW.

Modernizacja gospodarstw rolnych

W PROW na lata 2007–2013 przewidywane jest wsparcie inwestycji modernizacyjnych gospodarstw rolnych w celu poprawy ich konkurencyjności, dostosowania produkcji do wymogów ochrony środowiska, higieny produkcji, bezpieczeństwa i higieny pracy oraz warunków utrzymania zwierząt. O dotacje można się będzie ubiegać, gdy koszty inwestycji będą wyższe niż 20 tys. zł. Ograniczenie to nie dotyczy inwestycji dotyczących wyposażenia gospodarstwa rolnego w urządzenia do składowania nawozów naturalnych. Maksymalna dotacja wynosić będzie od 40 do 75 proc. kosztów, ale nie więcej niż 500 tys. zł.

Zwiększenie wartości dodanej podstawowej produkcji rolnej i leśnej

Działanie ma na celu wsparcie inwestycji w zakresie przetwórstwa produktów rolnych i leśnych. Inwestycje mogą dotyczyć poprawy ogólnych warunków przedsiębiorstwa, wprowadzania technologii służących poprawie ochrony środowiska, a także nowych produktów i procesów produkcji. W ramach tego działania realizowane mogą być projekty związane z modernizacją lub budową zakładów przetwórczych lub obiektów handlu hurtowego. O dotacje ubiegać się mogą rolnicy, grupy producentów i małe firmy zatrudniające nie więcej niż 750 pracowników, których obrót roczny nie przekracza 200 mln euro.

O dotację będzie można wystąpić, gdy koszty inwestycji przekroczą 100 tys. zł. Trzeba będzie też wykazać, że surowce do przetwórstwa są dostarczane na podstawie umów z rolnikami. Dotacja wynosi od 25 do 50 proc. kosztów inwestycji, ale nie więcej niż 20 mln zł.

Grupy producentów rolnych

Pomoc będzie udzielana grupom producentów rolnych w pierwszym okresie ich funkcjonowania, na takich samych zasadach, jak w poprzednim PROW. Wsparcie będzie pokrywało wydatki związane z zakładaniem i kosztami administracyjnymi działania grup producentów przez okres 5 lat od ich powstania. Będzie udzielane grupom producentów rolnych zakładanym w celu wspólnego dostosowania standardów produkcji oraz organizacji systemu sprzedaży produktów.

Pomoc udzielana będzie w formie rocznych płatności, wynoszących: w pierwszym i drugim roku – 5%, w trzecim – 4%, w czwartym – 3%, a w piątym 2% wartości produkcji sprzedanej przez grupę do sumy 1 mln euro. Jeśli wartość sprzedaży przekroczy 1 mln euro, pomoc w każdym roku będzie o połowę mniejsza. O pomoc będą mogły się ubiegać grupy wpisane do rejestru marszałka województwa w latach 2007–2013.

Wspieranie gospodarstw na obszarach górskich i innych obszarach o niekorzystnych warunkach gospodarowania (ONW)

Jest to wsparcie finansowe gospodarstw rolnych położonych na obszarach, na których produkcja rolnicza jest utrudniona ze względu na warunki naturalne. Pomoc jest udzielana w postaci corocznych premii do hektara użytków rolnych. Stawki dopłat do hektara podane zostaną w rozporządzeniu ministra rolnictwa. Pełna stawka przysługiwać będzie gospodarstwom do 50 ha, dla powierzchni od 50 do 100 ha przysługiwać będzie 50% stawki, a dla areалу powyżej 100 ha do 300 ha dopłata wyrównawcza wynosić będzie 50% stawki. Dla obszarów powyżej 300 ha dopłaty wyrównawcze nie będą wypłacane.

Rolnik ubiegający się o dopłaty w ramach ONW musi zobowiązać się do przestrzegania zasad zwykłej dobrej praktyki rolniczej na terenie całego gospodarstwa do roku 2009. Od tego roku będzie musiał spełniać też dodatkowe kryteria tzw. zasady wzajemnej zgodności (cross-compliance).

Zalesianie gruntów rolnych oraz zalesianie gruntów innych niż rolne

W ramach tego działania zaplanowane są dwa schematy: „Zalesienia gruntów rolnych” i „Zalesienie gruntów nieuprawianych rolniczo”. Drugi schemat dotyczy leśnego zagospodarowania opuszczonych terenów rolniczych oraz innych gruntów np. w celu ochrony przed erozją. Pierwszy schemat dotyczy wyłącznie gruntów rolnych, na których zakładane będą plantacje. Podobnie jak w poprzednim PROW, wypłacane będzie: wsparcie na zalesienie (zwrot kosztów założenia plantacji), premia pielęgnacyjna (przez 5 lat) oraz premia zalesieniowa (przez 15 lat). Za zalesienie gruntów nierolniczych przysługiwać będą tylko dwie pierwsze podane premie.

O wsparcie na zalesienie może ubiegać się rolnik IUb grupa rolników (co najmniej trzech), prowadzących działalność rolniczą na łącznej powierzchni co najmniej 3 ha.

Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej

Działanie realizowane już w ramach programu SPARD i poprzedniego PROW. Jego celem jest wsparcie tworzenia przez rolników dodatkowych źródeł dochodów w ramach:

- usług dla gospodarstw rolnych, usług dla ludności, budowlanych, instalacyjnych, transportowych, turystycznych,
- przetwórstwa produktów rolnych lub jadalnych produktów leśnych,
- agroturystyki,
- magazynowania i przechowywania towarów,
- sprzedaży bezpośredniej produktów pochodzących z własnego gospodarstwa rolnego,
- wytwarzania materiałów energetycznych z biomasy,
- rzemiosła i rękodzielnictwa.

Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw

W ramach tego działania udzielana będzie pomoc dla małych firm, zatrudniających nie więcej niż 10 osób i mających obrót nieprzekraczający 2 mln euro. Dotowane będą projekty mikroprzedsiębiorstw działających w miejscowościach do 2 tysięcy mieszkańców. Firmy te mogą podejmować działalność w zakresie takim, jak rolnicy tworzący dodatkowe źródła dochodów. Pomoc stanowi 50% kosztów inwestycji i nie więcej niż 500 tys. zł, a w przypadku przetwórstwa produktów rolnych i leśnych – 100 tys. zł.

Uczestnictwo rolników w systemach jakości żywności

W ramach PROW na lata 2007–2013 przewidziana jest pomoc dla rolników zainteresowanych produkcją żywności metodami tradycyjnymi. Grupa producentów wytwarzająca dany produkt powinna przedstawić umowę określającą jej strukturę, cel i sposób działania. Grupa ta musi ubiegać się o nadanie certyfikatu:

- Chronionej Nazwy Pochodzenia, Chronionych Oznaczeń Geograficznych i Gwarantowanych Tradycyjnych Specjalności. Projekt zakłada, iż pomoc w ubieganiu się o te certyfikaty wyniesie 3500 zł na gospodarstwo przez pierwsze 2 lata, a przez kolejne trzy – 3000 zł,
- Integrowanej Produkcji. Pomoc ma wynosić 1730 zł na gospodarstwo przez 5 lat, krajowych systemów jakości (np. Jakość, Tradycja). Stawka zostanie podana.

Szwajcarsko-Polski Program Współpracy

Szwajcarsko-Polski Program Współpracy jest formą bezzwrotnej pomocy zagranicznej przyznanej przez Szwajcarię Polsce i 9 innym państwom członkowskim Unii Europejskiej, które przystąpiły do niej 1 maja 2004 r. Na mocy umowy międzynarodowej, zawartej 20 grudnia 2007

r. w Bernie, ponad 1 mld franków szwajcarskich trafi do dziesięciu nowych państw członkowskich, z czego niemal połowa (ok. 489 mln CHF, czyli ok. 310 mln euro) przeznaczona będzie na pomoc dla naszego kraju.

Celem szwajcarskiej pomocy jest zmniejszanie różnic społeczno-gospodarczych istniejących pomiędzy Polską a wyżej rozwiniętymi państwami UE oraz różnic na terytorium Polski, pomiędzy ośrodkami miejskimi a regionami słabo rozwiniętymi pod względem strukturalnym.

O dofinansowanie projektów w ramach Szwajcarsko-Polskiego Programu Współpracy mogą starać się: instytucje sektora publicznego i prywatnego oraz organizacje pozarządowe.

W ramach Szwajcarsko-Polskiego Programu Współpracy obowiązuje 5-letni okres zaciągania zobowiązań i 10-letni okres wydatkowania, który rozpoczął się 14 czerwca 2007 r., tj. w dniu przyznania pomocy finansowej Polsce przez parlament Szwajcarski.

Wsparcie projektów z działu środowisko i infrastruktura:

- odbudowa, przebudowa i rozbudowa infrastruktury środowiskowej oraz poprawa stanu środowiska (m.in. zarządzanie odpadami stałymi, systemy energii odnawialnej, poprawa wydajności energetycznej);
- poprawa publicznych systemów transportowych;
- bioróżnorodność i ochrona ekosystemów oraz wsparcie transgranicznych inicjatyw środowiskowych.

Poziomy dofinansowania

- do 60 proc. całkowitych kosztów kwalifikowalnych projektu/programu;
- do 85 proc. całkowitych kosztów kwalifikowalnych w przypadku projektów/programów otrzymujących dodatkowe środki finansowe z budżetu jednostek administracji publicznej szczebla centralnego, regionalnego lub lokalnego;
- projekty dotyczące budowy zdolności instytucjonalnych oraz pomocy technicznej, projekty realizowane przez organizacje pozarządowe oraz wsparcie finansowe, z którego korzysta sektor prywatny (linie kredytowe, gwarancje, poręczenia, udział w kapitale akcyjnym i zadłużeniu) mogą być całkowicie finansowane ze środków Programu.

Kredyty udzielane na preferencyjnych warunkach

Preferencyjne kredyty na inwestycje proekologiczne, bez możliwości umorzeń udzielane są przez Bank Ochrony Środowiska S.A.(BOŚ). Kredytobiorca musi posiadać przynajmniej 50% własnych środków na sfinansowanie zadania. BOŚ przy udzielaniu pożyczek kieruje się podobnymi kryteriami jak FOŚiGW. Są to efektywność ekologiczna zadania i jego zgodność z priorytetami dla polityki ekologicznej województwa.

Komercyjne kredyty bankowe

Komercyjne kredyty bankowe ze względu na duże koszty finansowe związane z oprocentowaniem, nie powinny być brane pod uwagę jako podstawowe źródła finansowania inwestycji, lecz jako uzupełnienie środków z pożyczek preferencyjnych. Samorządy są obecnie postrzegane przez banki jako interesujący i wiarygodni klienci, stąd dostęp do kredytów jest coraz łatwiejszy. Warunki komercyjnych kredytów inwestycyjnych udzielanych jednostkom samorządu terytorialnego są zazwyczaj każdorazowo negocjowane indywidualnie.

Własne środki inwestorów

Niektóre inwestycje będą pokrywane ze środków własnych różnych podmiotów gospodarczych i inwestorów prywatnych. Inwestycje przewidywane do realizacji przez podmioty gospodarcze mogą być dofinansowywane z kredytów komercyjnych oraz uzupełniająco z funduszy ochrony środowiska, pod warunkiem uznania danego zadania za priorytetowe.

7.2. Zarządzanie Gminnym Programem Ochrony Środowiska

Aby skutecznie realizować Program Ochrony Środowiska konieczne jest ustalenie systemu zarządzania tym programem. Zarządzanie Programem musi odbywać się z uwzględnieniem zasad zrównoważonego rozwoju, i być oparte o instrumenty zarządzania zgodne z kompetencjami i obowiązkami podmiotów zarządzających.

W przypadku Gminnego Programu Ochrony Środowiska, organem odpowiedzialnym, na którym spoczywać będą główne zadania jest Urząd Gminy. Całościowe jednak zarządzanie realizacją Programu będzie się odbywać na kilku szczeblach. Oprócz szczebla gminnego są jeszcze szczeble powiatowy i wojewódzki obejmujące działania podejmowane w skali województwa i powiatu, a także szczeble jednostek organizacyjnych, obejmujących działania podejmowane przez podmioty gospodarcze korzystające ze środowiska. Na każdą z tych jednostek nałożono różne obowiązki, które mogą czasem okazać się zbieżnymi.

Inaczej wygląda aspekt zarządzania w przypadku podmiotów gospodarczych korzystających ze środowiska. Nadrzędnym kryterium działania tych podmiotów jest rachunek (efekt) ekonomiczny i zasady konkurencji rynkowej. Od pewnego czasu jednak, podmioty te zwracają coraz większą uwagę na głos opinii społecznej. Na tym szczeblu zarządzane środowiskiem odbywa się przez:

- dotrzymanie wymagań stawianych przez przepisy prawa,
- modernizację stosowanych technologii,
- eliminowanie technologii uciążliwych dla środowiska,
- instalowanie urządzeń ochrony środowiska (jak np. filtry lub izolacja akustyczna),
- porządkowanie technologii i reżimów obsługi urządzeń,

- stałą kontrolę zanieczyszczeń i uprawnień do ich emisji,
- kontrolę sposobów gospodarowania odpadami.

W ramach działającej administracji, odpowiednie organy mają wpływ na egzekwowanie prawa zapobiegającego zanieczyszczeniom, głównie poprzez:

- odpowiednie, zgodne z założeniami zrównoważonego rozwoju i priorytetami gminy, planowanie przestrzenne
- kontrolę gospodarczego korzystania ze środowiska
- instalowanie urządzeń mających na celu ochronę środowiska
- porządkowanie i nadzór nad działalnością związaną z gospodarczym wykorzystaniem środowiska

7.3. Monitoring Programu Ochrony Środowiska

7.3.1. Ogólne zasady

Podczas wdrażania Programu w życie, ważna jest kontrola przebiegu tego wdrażania oraz bieżąca kontrola stopnia realizacji przyjętych w nim działań w kontekście postawionych celów. Dzięki monitorowaniu, możliwa będzie ocena procesu wdrażania oraz będzie można dokonywać ewentualnych korekt Programu.

Monitoring ten powinien być wykonywany w trzech zakresach: monitoring środowiskowy, monitoring programowy oraz monitoring społeczny.

Monitoring środowiska, jest narzędziem wspomagającym prawne, finansowe i społeczne instrumenty zarządzania środowiskiem. Dostarcza informacji o efektach wszystkich działań na rzecz ochrony środowiska i może być traktowany jako podstawa do oceny całej polityki ochrony środowiska realizowanej na terenie gminy. Jest jednym z najważniejszych kryteriów, na podstawie których tworzona jest nowa polityka. Powinien być ono realizowany przy pomocy wskaźników (mierników) stanu środowiska i zmian presji na środowisko, a także na wskaźnikach świadomości społecznej. Mierniki efektów ekologicznych są w znacznym stopniu dostępne jako wielkości mierzone w ramach istniejących systemów kontroli i monitoringu.

W ramach **monitoringu programu**, skupić należy działania na monitorowaniu realizacji poszczególnych zadań. Gmina Budry będzie oceniała co dwa lata stopień wdrożenia Programu, natomiast na bieżąco będzie kontrolowała postęp w zakresie wykonania przedsięwzięć zdefiniowanych w programie. Pod koniec 2015 roku nastąpi ocena realizacji przedsięwzięć przewidzianych do realizacji w latach 2013 - 2016. Wyniki oceny będą stanowiły wkład dla listy przedsięwzięć, obejmujących okres 2017 - 2020. Ten cykl będzie się powtarzał co każde dwa lata, co zapewni ciągły nadzór nad wykonaniem programu. W przypadku nie osiągnięcia zaplanowanych zamierzeń należy dokonać analizy sytuacji i poznać jej przyczyny. Powodem mogą być np. brak

czasu, pieniędzy, zasobów ludzkich lub też zmiana kolejności przewidzianych w programie zadań priorytetowych.

W cyklach czteroletnich będzie oceniany stopień realizacji celów ekologicznych (określonych w tym dokumencie dla okresu do 2020 roku). Ocena ta będzie bazą do ewentualnej korekty celów i strategii ich realizacji. Taka procedura pozwoli na spełnienie wymagań zapisanych w ustawie Prawo ochrony środowiska, a dotyczących okresu na jaki jest przyjmowany program ochrony środowiska i systemu raportowania o stanie realizacji programu ochrony środowiska.

Na poniższym schemacie przedstawiono harmonogram monitoringu realizacji Programu.

	2013	2014	2015	2016	Nast.
Monitoring stanu środowiska	+	+	+	+	+
Mierniki efektywności programu				+	
Ocena realizacji listy zadań		+		+	
Raporty z realizacji programu		+		+	
Aktualizacja programu				+	

Monitorowania odczuć społecznych dokonuje się za pośrednictwem badań opinii społecznej i specjalistycznych opracowań. Służą one ocenie zaangażowania i udziału społeczności w działania na rzecz ochrony środowiska oraz znajomości i ocenie założeń i działań Programu. Jednym z przydatnych tu wskaźników jest liczba oraz charakter interwencji zgłaszanych do lokalnych władz środowiskowych.

8. STRESZCZENIE DOKUMENTU W JĘZYKU NIESPECJALISTYCZNYM

Przedmiotem niniejszego opracowania jest „Program Ochrony Środowiska dla Gminy Budry na lata 2013-2016 z perspektywą do roku 2017-2020”.

Zasadniczym zadaniem, jakie niniejsze opracowanie ma spełnić, jest określenie celów, priorytetów i w konsekwencji działań, jakie stoją przed samorządem gminnym w dziedzinie ochrony środowiska. Ich podjęcie i wykonanie ma na celu realizację międzynarodowych zobowiązań naszego kraju, a w szczególności podjętych w związku z przystąpieniem Polski do Unii Europejskiej oraz, w znacznej mierze wynikającej z nich, Polityki Ekologicznej Państwa.

Dokument został opracowany w związku z obowiązkiem nałożonym na gminy przez ustawę z 27.04.2001 Prawo ochrony środowiska (Dz. U. 2008.25.150 z późn. zm.) w art.17 i 18, ustawę z 14.12.2012 o odpadach (Dz. U. 2013, poz.25) w art. 14 ust.6 oraz ustawę z 27.07.2001 o wprowadzeniu ustawy - Prawo ochrony środowiska, ustawy o odpadach oraz o zmianie niektórych ustaw (Dz. U. 2001.100.1085) w art. 10 w zakresie terminu jego realizacji. Zakres merytoryczny Programu ochrony środowiska określają Wytyczne sporządzania programów ochrony środowiska na szczeblu regionalnym i lokalnym (MŚ grudzień 2002).

Podstawę opracowania niniejszego opracowania stanowi szereg dokumentów udostępnionych przez gminę oraz informacji, pochodzących z następujących jednostek:

- Wojewódzki Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych w Olsztynie,
- Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej w Gdańsku,
- Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Olsztynie,
- Główny Urząd Statystyczny,
- Starostwo Powiatowe w Węgorzewie
- Zarząd Województwa Warmińsko-Mazurskiego
- Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska w Olsztynie

Program Ochrony Środowiska powstawał przy ścisłej współpracy z Urzędem Gminy w Budrach. Konieczne było bowiem uwzględnienie zadań planowanych przez Gminę, które będzie realizować jako własne i koordynowane.

Program składa się z kilku części charakteryzujących poszczególne komponenty środowiska przyrodniczego, z analizą stanu istniejącego Gminy Budry odnośnie ochrony przyrody, gospodarki leśnej, ochrony gleb, wód powierzchniowych i podziemnych, jakości powietrza, wykorzystanie energii odnawialnej, oddziaływanie pól elektromagnetycznych, oddziaływanie hałasu. W programie zawarte są również problemy wynikające z prowadzonej działalności człowieka oraz zagrożenia środowiska przyrodniczego, jak również przewidywane kierunki zmian, jakie nastąpią z uwzględnieniem rozwoju zrównoważonego.

Program powinien być realizowany poprzez uwzględnienie zapisów wynikających z dokumentów rządowych, zwłaszcza wynikających z listy przedsięwzięć własnych i koordynowanych. Ponadto wszelkie działania winny wynikać z przedsięwzięć zawartych w opracowaniach na szczeblu regionalnym (Program wojewódzki, Strategia województwa) i lokalnych

zwłaszcza z Programu powiatowego oraz z dokumentów, koncepcji władz gminy, postulatów rozmaitych środowisk, w tym organizacji pozarządowych i mieszkańców.

Przy opracowywaniu programu, duży nacisk położono na poprawę stanu świadomości ekologicznej.

9. PROGRAM OCHRONY ŚRODOWISKA – CELE I ZADANIA

W niniejszym dokumencie przeprowadzono analizę stanu środowiska oraz uwarunkowań społeczno-gospodarczych na terenie Gminy Budry. Szczegółowo omówiono poszczególne elementy środowiska i towarzyszące im zagrożenia.

W celu realizacji polityki ekologicznej konieczne jest ustalenie celu nadrzędnego i kierunków działań w odniesieniu do poszczególnych elementów środowiska.

Cel nadrzędny:

Poprawa poszczególnych elementów środowiska warunkiem zrównoważonego rozwoju Gminy Budry

9.1. DŁUGOTERMINOWA POLITYKA OCHRONY ŚRODOWISKA DO ROKU 2020

9.1.1. Ochrona powietrza atmosferycznego

Głównymi źródłami emisji zanieczyszczeń do powietrza atmosferycznego w gminie są: niska emisja i transport.

Określono następujące kierunki działań ekologicznych:

- Ograniczenie emisji w sektorze komunalnym:
- Ograniczenie emisji zanieczyszczeń komunikacyjnych

Ograniczenie emisji w sektorze komunalnym

Ograniczenie i utrzymanie na niskim poziomie lokalnej emisji z systemów ogrzewania powinno stanowić ważny element polityki ekologicznej gminy. Przechodzenie na ogrzewanie o niższej uciążliwości dla środowiska wiąże się z polityką gminy oraz istnieniem mechanizmów finansowych i administracyjnych promujących pożądane zachowania mieszkańców.

Preferowane powinny być kotły gazowe, olejowe, urządzenia elektryczne, kotły mieszane na gaz i elektrykę, piece grzewcze przenośne lub stałe na gaz butlowy, a przede wszystkim niekonwencjonalne źródła energii dla ogrzewania wody (np. systemy solarne).

Ograniczeniu niskiej emisji z systemów ogrzewania służyć będzie również oszczędność ciepła związana z wykonywaniem termomodernizacji budynków. Należy wykorzystać mechanizmy preferencyjnego kredytowania inwestycji proekologicznych w tym zakresie, programy dofinansowywane ze środków fundacji i funduszy krajowych i UE. Rolą gminy będzie udzielanie informacji o możliwości pozyskiwania środków z powyższych źródeł, oraz preferowanie pewnych działań i inwestycji na etapie wydawania decyzji.

Koniecznym działaniem jest wyeliminowanie spalania odpadów w piecach domowych. Należy zwrócić uwagę, że spalanie w piecach domowych tworzyw sztucznych powoduje znaczącą emisję toksycznych związków chemicznych, działających na sprawców i najbliższe sąsiedztwo. Ważnym elementem ograniczenia tego procederu powinna być edukacja ekologiczna.

Ograniczenie emisji zanieczyszczeń komunikacyjnych

Dynamiczny rozwój motoryzacji i potrzeb przewozowych wywołały duży wzrost ruchu kołowego, szczególnie na drogach niższych kategorii. Ograniczenie emisji zanieczyszczeń komunikacyjnych może zostać osiągnięte poprzez modernizację dróg na terenie gminy, odpowiednie zagospodarowanie pasów otaczających tereny komunikacyjne oraz zwiększanie udziału transportu zbiorowego. Zmniejszeniu tej uciążliwości służyć może również kontrola stanu technicznego pojazdów. Przy drogach przebiegających w terenach otwartych należy wprowadzić zadrzewienia i krzewy jako osłonę przed zanieczyszczeniami powietrza dla terenów rolnych.

9.1.2. Ochrona wód

W latach obowiązywania niniejszego dokumentu ochrona wód w gminie powinna być ważnym priorytetem.

Określono następujące kierunki działań ekologicznych:

- Ochrona wód powierzchniowych
- Ochrona wód podziemnych

Ochrona wód powierzchniowych

Gospodarka wodna jest jednym z priorytetów krajowych i wojewódzkich. Zasoby wodne Polski są niewielkie, szczególnie w zakresie wód najwyższej jakości, wymagają ochrony i starannego gospodarowania. Konieczne jest zachowanie istniejącego systemu wód powierzchniowych oraz

prowadzenie działań zmierzających do poprawy klas czystości. Zagadnienie ochrony wód szczególnie dotyczy terenów, położonych w bezpośrednim kontakcie z jeziorami. Ochronie wód służyć będzie przede wszystkim rozbudowa systemów kanalizacyjnych i oczyszczania ścieków, a także zapobieganie spływom nadmiernie zanieczyszczonych wód z pól poprzez właściwe prowadzenie zabiegów agrotechnicznych i ograniczenie stosowania pestycydów i nawozów sztucznych.

Poprawę jakości wód w gminie można osiągnąć przede wszystkim poprzez:

- skanalizowanie obszarów wiejskich,
- zapobieganie nielegalnym zrzutom ścieków,
- edukację w zakresie właściwego prowadzenia gospodarki rolnej,

Ochrona wód podziemnych

W zakresie ochrony wód podziemnych należy powiększać powierzchnię zalesień sprzyjających zwiększeniu naturalnej retencji i procesom samooczyszczania wody. Obszary występowania wód podziemnych wymagają szczególnej kontroli rozwoju osadnictwa, rekreacji, rolnictwa oraz produkcji nierolniczej w zakresie gospodarki wodno-ściekowej, stosowania chemicznych środków nawożenia i ochrony roślin oraz możliwości wprowadzenia technologii produkcyjnych. Studnie głębinowe powinny być zabezpieczone strefami sanitarnymi. Należy również likwidować dzikie wysypiska odpadów.

9.1.3. Ochrona powierzchni ziemi

Określono następujące kierunki działań ekologicznych:

- Ochrona gleb
- Ochrona zasobów kopalin

Ochrona gleb

Do zadań gminy w zakresie rozwoju zrównoważonego rolnictwa zaliczyć można wspieranie modernizacji gospodarstw mającej na celu podniesienie jakości produkcji rolnej przy równoczesnym ograniczeniu negatywnych skutków dla środowiska, rozwój rolnictwa ekologicznego, prowadzenie szerokiej edukacji mającej na celu zoptymalizowane stosowanie nawozów sztucznych i pestycydów, promowanie wykorzystania nawozów naturalnych. Metodą edukacji rolniczej może być propagowanie Kodeksu Dobrej Praktyki Rolniczej. Kodeks ten zawiera zbiór przyjaznych środowisku praktyk rolniczych, których stosowanie zapewni zrównoważony rozwój w sferze produkcji rolnej, m.in. praktyczne rady, jak zmniejszyć ryzyko zanieczyszczenia wody, informuje o praktykach kontroli zanieczyszczeń stosowanych w gospodarstwie, potrzebie podnoszenia walorów krajobrazu. Do podstawowych zadań długoterminowej polityki ekologicznej

gminy należy właściwe zarządzanie przestrzenią. Zadanie to obejmuje również ochronę powierzchni ziemi i gleb.

Należy skoncentrować środki na następujących kierunkach działań:

- ograniczenie erozji na terenach użytkowanych rolniczo, związanej z działalnością gospodarczą oraz przekształceniami środowiska (m.in. odnowienie zadrzewień śródpolnych i koryt cieków wodnych),
- kontrola zabudowy na terenach podmokłych (nasypy, zmiana warunków wodnych),
- ograniczenie stosowania nawozów sztucznych powodujących zmiany w pokrywie glebowej,
- stosowanie, w miarę potrzeby, wapnowania gleb w celu poprawy ich jakości.

Ochrona zasobów kopalin

Surowce mineralne występujące w obszarze Gminy Budry powinny stanowić przedmiot ochrony. Ważna jest ochrona obszarów perspektywicznych i ochrona złóż udokumentowanych. W związku z powyższym w ramach wyznaczania terenów budowlanych w planach miejscowych z obszarów określanych dla zainwestowania należy wyłączyć te obszary.

Szczególnym zagrożeniem na obszarze Gminy Budry są wysokoprodukcyjne gospodarstwa rolne zajmujące się hodowlą trzody, bydła i drobiu. Niewłaściwie prowadzone mogą zagrażać wodom powierzchniowym i podziemnym oraz glebom (poprzez niekontrolowany zrzut ścieków czy też wywożenie nieczystości na pola a także niewłaściwe nawożenie pól). Należy też zwrócić uwagę na to, iż wspomniane gospodarstwa często działają w oparciu o infrastrukturę byłych państwowych gospodarstw rolnych, co, w połączeniu z ich złym stanem technicznym, może, przy braku inwestycji w infrastrukturę, powodować bezpośrednie zagrożenia dla środowiska naturalnego.

9.1.4. Racjonalne użytkowanie zasobów naturalnych

Określono następujące kierunki działań ekologicznych:

- Racjonalizacja użytkowania wody,
- Zmniejszenie materiałochłonności i odpadowości produkcji,
- Zmniejszenie energochłonności gospodarki i wzrost wykorzystania energii ze źródeł odnawialnych.

Racjonalizacja użytkowania wody

Zużycie wody i odprowadzenie ścieków jest obecnie regulowane mechanizmami rynkowymi, jednak nie oznacza to braku konieczności promocji oszczędnych technologii i zachowań ze strony administracji. Należy zwrócić szczególną uwagę na unikanie strat podczas transportu wody układem wodociągowym. Konieczne jest racjonalne gospodarowanie zasobami wód podziemnych.

Wieloletni program oszczędności wody obejmować powinien:

- minimalizację strat sieciowych,
- oszczędność zużycia u odbiorców,
- ograniczenie zużycia wód podziemnych najwyższej jakości jako wody pitnej,
- wykorzystanie wód niższej jakości lub wód z oczyszczalni do celów gospodarczych,
- wdrożenie monitoringu jakości i zużycia wód w sieciach wodociągowych.

Zmniejszenie materiałochłonności i odpadowości produkcji

Działanie to jest jednym z najważniejszych w polityce ekologicznej państwa, gdyż prowadzi do likwidacji zanieczyszczeń, uciążliwości i zagrożeń u „źródła”.

Działania jakie należy podjąć w tym zakresie to:

- wprowadzenie ograniczeń dotyczących możliwości składowania odpadów z przemysłu ze wskazaniem właściwej metody ponownego wykorzystania bądź unieszkodliwiania,
- wprowadzenie nowych małoodpadowych technologii,
- wprowadzenie bodźców ekonomicznych dla przedsięwzięć proekologicznych (ulgi podatkowe, możliwość współfinansowania, itp.).

Główny ciężar realizacji tych zadań spoczywa na szczeblu centralnym i regionalnym.

Zmniejszenie energochłonności gospodarki i wzrost wykorzystania energii ze źródeł odnawialnych

W polityce energetycznej państwa przewidywano zmniejszenie w 2010 r. zużycia energii na jednostkę krajowego produktu o 25% w stosunku do 2000 r. Zakładano ponadto w 2010 r. osiągnięcie poziomu 7,5% udziału energii odnawialnej w całkowitym zużyciu energii pierwotnej. Poziom ten powinien zostać osiągnięty poprzez odpowiednie wykorzystanie zasobów biomasy, energii wody i wiatru, słońca, wód geotermalnych oraz biogazu z odpadów.

Działania jakie należy podjąć w tym zakresie:

- opracowanie i wdrożenie przez gminę (zgodnie z Prawem Energetycznym) planu zaopatrzenia w energię. Dokument ten powinien określać rozwiązania w tym przedmiocie na obszarze gminy z uwzględnieniem zasady ochrony środowiska;
- wprowadzenie energooszczędnych technologii i urządzeń w przemyśle i energetyce oraz podniesienie ich sprawności;
- poprawa parametrów energetycznych budynków – termorenowacja (dobór otworów drzwiowych i okiennych o niskim współczynniku przenikalności cieplnej, właściwa izolacja termiczna ścian – ocieplenie budynków, lokalizacja nowych obiektów zgodnie z naturalną (cieplejszą), kierunkową orientacją stron świata);
- stosowanie indywidualnych liczników ciepła;
- zwiększenie udziału energii otrzymywanej z surowców odnawialnych w całkowitym zużyciu energii. Na terenie gminy można to osiągnąć przez odpowiednie wykorzystanie przede wszystkim zasobów biomasy energetycznej (słomy, drewna).

9.1.5. Ochrona przed hałasem i oddziaływaniem pól elektromagnetycznych

Na terenie gminy decydujący wpływ na klimat akustyczny ma hałas komunikacyjny. WIOŚ nie dokonywał pomiarów promieniowania elektromagnetycznego na terenie gminy, w związku z tym brak danych dotyczących ewentualnych przekroczeń wartości dopuszczalnych poziomów pól elektromagnetycznych z obiektów znajdujących się na terenie gminy.

Określono następujące kierunki działań ekologicznych:

- Ochrona przed hałasem
- Ochrona przed oddziaływaniem pól elektromagnetycznych

Ochrona przed hałasem

W celu ochrony przed hałasem konieczne są następujące działania:

- rygorystyczne przestrzeganie wypełniania zobowiązań inwestorów do budowy infrastruktury przeciwhałasowej (m. in. budowa ekranów),
- dążenie do poprawiania organizacji ruchu gwarantującej płynność jazdy,
- dążenie do systematycznej poprawy stanu nawierzchni dróg,
- promowanie i rozwijanie alternatywnych sposobów poruszania się (intensyfikacja budowy ścieżek rowerowych).

Należy również dążyć do wyeliminowania z produkcji środków transportu, maszyn i urządzeń, których hałaśliwość nie odpowiada standardom Unii Europejskiej.

Zmniejszeniu uciążliwości związanej z istniejącym poziomem hałasu służyć będzie:

- budowa ekranów i przegród akustycznych,
- zwiększenie ilości izolacyjnych pasów zadrzewień,
- stosowanie dźwiękochłonnych elewacji,
- wymiana okien na dźwiękoszczelne w domach mieszkalnych przy trasach o intensywnym ruchu.

Istotne znaczenie ma również prowadzenie odpowiedniego planowania przestrzennego, kładącego większy nacisk na problematykę hałasu.

Ochrona przed oddziaływaniem pól elektromagnetycznych

W związku z dalszym systematycznym rozwojem systemu stacji bazowych telefonii komórkowej, w tym nowej generacji, w ciągu najbliższych lat należy liczyć się ze zwiększoną emisją promieniowania elektromagnetycznego na terenie gminy. Poza tym rozwój budownictwa mieszkaniowego wymusza budowę nowych stacji i sieci elektroenergetycznych, mających wpływ na wielkość zanieczyszczenia środowiska elektromagnetycznym promieniowaniem niejonizującym.

Ochrona przed ponadnormatywnym (szkodliwym) oddziaływaniem pól elektromagnetycznych w środowisku, polegać może jedynie na rygorystycznym przestrzeganiu obowiązujących w tym zakresie unormowań prawnych. Intensywność występowania pól elektromagnetycznych w środowisku jest kontrolowana i w niektórych przypadkach podlega ograniczeniom na tyle na ile uzasadnia to obecny stan wiedzy dotyczącej oddziaływania pól elektromagnetycznych na człowieka, a także możliwości techniczne.

Aby zapobiec szkodliwemu oddziaływaniu pola elektromagnetycznego oraz zapewnić bezpieczeństwo mieszkańcom gminy należy w procesach inwestycyjnych ustalić odpowiednie odległości projektowanej zabudowy od sieci elektroenergetycznych. Szczegółowe plany zagospodarowania działek w pobliżu projektowanych w przyszłości linii 220 i 110 kV należy każdorazowo uzgadniać ich właścicielem tj. Polskimi Sieciami Elektroenergetycznymi.

9.1.6. Gospodarka odpadami

Kierunek działań jaki powinien być realizowany w Gminie Budry to:

- Zmniejszenie ilości odpadów, które podlegają ostatecznemu składowaniu

9.1.7. Ochrona zasobów przyrodniczych

Określono następujące kierunki działań ekologicznych:

- Ochrona i rozwój obszarów cennych przyrodniczo

- Ochrona lasów

Ochrona i rozwój obszarów cennych przyrodniczo

Ochrona przyrody na terenie Gminy Budry powinna w pierwszym rzędzie dotyczyć obszarów leśnych oraz sąsiedztwa cieków wodnych. W przypadku lasów należy dbać, aby nowe nasadzenia nawiązywały do aktualnego składu gatunkowego lasu. Szczególną ochroną należy otoczyć najcenniejsze przyrodniczo lasy gminy. Jednocześnie należy dążyć do powiększenia powierzchni lasów, m.in. poprzez przygotowanie programów dolesień obejmujących tereny o niskiej klasie bonitacji gleb, usytuowane w sąsiedztwie istniejących lasów i zadrzewień.

Troska o czystość wód na obszarze gminy stanowić będzie element ochrony przyrody w stosunku do ekosystemów występujących w otoczeniu tych wód. Należy dbać o zachowanie mokradeł, łąk i innych zespołów roślinności związanych ze środowiskiem wodnym poprzez obejmowanie ich różnymi formami ochrony przyrody. Należy propagować wiedzę o istniejących na terenie gminy roślinach chronionych. Mogą temu służyć przyrodnicze ścieżki edukacyjne, z oznaczonymi stanowiskami tych roślin oraz innych ciekawych obiektów przyrodniczych.

Ważnym narzędziem służącym ochronie przyrody na terenie gminy są plany zagospodarowania przestrzennego, umożliwiające zachowanie i ochronę obszarów cennych przyrodniczo: lasów, terenów tradycyjnego rolnictwa. Szczególną ochroną należy objąć zabytkowe zespoły zieleni (np. cmentarze). Ochrona różnorodności biologicznej powinna obejmować utrzymanie jej optymalnego stanu na obszarach rolniczych, zieleni gminnej, oraz działkach prywatnych. Są to tereny o dużym znaczeniu ze względu na zajmowaną powierzchnię oraz rolę w środowisku. W tym zakresie główny obowiązek kształtowania i ochrony różnorodności spada na gminę, jako jednostkę kształtującą politykę przestrzenną i określającą zasady gospodarowania zasobami w planach zagospodarowania przestrzennego i strategii rozwoju. Ochronie różnorodności biologicznej służyć będzie również ochrona korytarzy ekologicznych gminy. Powinny być one chronione przed niewłaściwą polityką inwestycyjną poprzez zakaz zabudowy. Gmina może wspierać również wybrane działania organizacji pozarządowych, zmierzające do zachowania i wzbogacenia różnorodności przyrodniczej. Inwestycje w powyższe akcje mogą zwrócić się pośrednio, w horyzoncie kilku lat, poprzez wzrost atrakcyjności gminy dla ruchu agroturystycznego lub turystyki krajoznawczej. Głównym celem działań wspomaganych lub koordynowanych przez gminę powinno być właściwe zarządzanie przestrzenią i środowiskiem, edukacja ekologiczna oraz tworzenie korzystnej atmosfery dla lokalnych inicjatyw mieszkańców w tym zakresie. Z tego względu przy wyborze wspieranych działań należy kierować się w pierwszym rzędzie efektami edukacyjnymi i statusem ochronnym gatunków. Należy dbać o zachowanie węzłów ekologicznych dotyczących zbiorowisk leśnych i korytarzy ekologicznych oraz obszarów ekotonalnych.

Do zadań gminy, związanych z jej polityką ekologiczną, należy zachowanie i zapewnienie właściwych działań ingerencyjnych na rzecz populacji zwierząt chronionych. Przykładowo wymaga to odpowiedniego utrzymania terenów podmokłych dla zapewnienia odpowiednich warunków

życia dla ptactwa wodnego. Zabezpieczenie terenów zieleni wymaga bezwzględnego wykluczenia następujących działań:

- przeznaczania tych terenów na cele nie związane z gospodarowaniem zielenią,
- dokonywania zmian stosunków wodnych, głównie przez niewłaściwie prowadzoną regulację rzek i potoków,
- zmniejszania istniejącego drzewostanu,
- stosowania na terenach leśnych chemicznych środków uprawy i ochrony roślin.

Ochrona lasów

Gospodarka leśna winna być zgodna z ustawą o lasach dotyczącą zasad zachowania, ochrony i powiększania zasobów leśnych, zasad gospodarki leśnej oraz prowadzona w oparciu o plany urzędzenia lasów. Należy przestrzegać przepisów ustawy o ochronie przyrody w celu zachowania stabilności systemów, utrzymania procesów ekologicznych oraz zachowania różnorodności gatunkowej, ciągłości istnienia gatunków i ekosystemów, właściwego stanu zasobów i składników przyrody. Należy bezwzględnie chronić istniejące na obszarach leśnych formacje geologiczne, naturalne ciekły i zbiorniki wodne, śródleśne „oczka wodne”, bagna, torfowiska. Głównym kierunkiem działań w tym zakresie powinno być utrzymanie istniejącego użytkowania, uzupełnianie i poszerzanie kompleksów leśnych na terenach zagrożonych erozją, a także o niewielkiej przydatności dla rolnictwa. Powiększanie obszarów leśnych poprzez zalesienie gruntów rolniczo nieprzydatnych na terenie gminy należy prowadzić w sposób nie stwarzający dysharmonii z przyjętą strukturą funkcjonalno-przestrzenną. Obszary leśne oraz ich najbliższe sąsiedztwo powinny być wykorzystane dla realizacji programów wykorzystujących środowisko leśne dla celów rekreacji. Konieczne jest również przeciwdziałanie degradacji środowiska leśnego oraz ochrona przed intensywnym zainwestowaniem terenów położonych w bliskim sąsiedztwie obszarów leśnych i śródleśnych. Zadania z tego obszaru należą do kompetencji odpowiednich służb leśnych, które powinny współpracować z gminą przy realizacji niniejszego programu.

9.1.8. Edukacja ekologiczna

Gmina Budry ma bardzo sprzyjające warunki do rozwoju turystyki i rekreacji, co może stanowić potencjalne zagrożenie dla terenów przyrodniczych. Kolejnym zagrożeniem jest intensywna gospodarka rolna w pobliżu terenów cennych przyrodniczo oraz intensywna zabudowa mieszkaniowa o nieuregulowanej gospodarce ściekowej oraz odpadowej. Z tego względu ważnym zadaniem będzie wykreowanie właściwych zachowań społeczeństwa w zakresie ochrony przyrody zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju.

Zadania które należy podjąć są następujące:

- promowanie zachowań związanych z codziennym bytowaniem mieszkańców a zgodnym z zasadami ochrony krajobrazu i przyrody;

- edukacja ekologiczna społeczeństwa na temat wykorzystania proekologicznych nośników energii i szkodliwości spalania materiałów odpadowych (szczególnie tworzyw sztucznych);
- rygorystyczne przestrzeganie wymagań ochrony przyrody w ramach funkcjonowania obiektów turystycznych i rekreacyjnych, budownictwa mieszkaniowego oraz prowadzenia działalności rolniczej;
- rozwój przyrodniczych ścieżek dydaktycznych;
- włączenie w akcję edukacji ekologicznej proekologicznych organizacji pozarządowych.

9.2. HARMONOGRAM REALIZACJI ZADAŃ EKOLOGICZNYCH

Harmonogram realizacyjny zawiera cele i zadania ekologiczne, odnoszące się do poszczególnych elementów środowiska. Celom ekologicznym przypisano cele strategiczne, a na realizację tychże składają się poszczególne zadania, wraz z okresem ich realizacji oraz odpowiedzialnych za to podmiotów. Niektóre z zadań, z założenia realizowane będą zarówno krótko- jak i długoterminowo.

W harmonogramie wyszczególniono zadania własne gminy (finansowane w całości ze środków gminy lub będących w jej dyspozycji), jak i zadania koordynowane (finansowane ze środków zewnętrznych, będących w gestii innych instytucji i organów wyższego szczebla, bądź instytucjom działającym na terenie gminy lecz podlegającym organom wojewódzkim lub centralnym).

Proces zarządzania środowiskiem spoczywa na władzach lokalnych. Mając na uwadze spójność koordynacji działań pomiędzy poszczególnymi szczeblami władz samorządowych i rządowych a także współpracę z pozostałymi partnerami, zarządzanie środowiskiem Gminy Budry przy pomocy Programu Ochrony Środowiska wymagać będzie ustalenia roli i zakresu działania poszczególnych podmiotów zaangażowanych w jego realizację, struktury organizacji Programu oraz systemu monitoringu.

Władze gminy pełnią w odniesieniu do Programu kilka funkcji. Jedną z ważniejszych jest funkcja regulacyjna, na którą składają się akty prawa lokalnego – uchwały oraz decyzje administracyjne związane odpowiednio z określonymi obszarami zagadnień środowiskowych. Władze pełnią również funkcje wykonawcze (zadania wynikające z ustaw) i kontrolne.

Zadania ekologiczne nie ujęte w harmonogramie, a zamieszczone w części opisowej dotyczącej polityki ekologicznej, stanowią dla gminy dodatkową bazę możliwości realizacyjnych w ramach opracowanego Programu Ochrony Środowiska. Ich ewentualne wprowadzenie do harmonogramu może nastąpić na etapie przewidzianej Prawem Ochrony Środowiska (art. 14 ust. 2), po czteroletniej weryfikacji polityki ekologicznej państwa. Bowiemy w takim samym cyklu

założono przyjmowanie kolejnych etapów realizacji Programu Ochrony Środowiska dla Gminy Budry.

Harmonogram realizacji Programu Ochrony Środowiska na lata 2013-2016

Zadania	Lata realizacji	Jednostka realizacyjna	Źródła finansowania	Charakter zadania
Ochrona powietrza atmosferycznego				
eliminowanie węgla jako paliwa w kotłowniach gospodarstw domowych oraz w kotłowniach , małych i średnich zakładów przemysłowych, rzemieślniczych i usługowych, rozpowszechnienie stosowania trocin, wierzby energetycznej czy gazu lub promocja nowoczesnych kotłów węglowych	działanie ciągłe	właściciele i zarządcy budynków + przedsiębiorcy	środki własne jednostek realizujących WFOŚ, NFOŚ, kredyty BOŚ	K
promowanie nowych nośników energii ekologicznej pochodzących ze źródeł odnawialnych – energia słoneczna, biomasa	od 2013	organizacje pozarządowe, Gmina	środki własne jednostek realizujących, dotacje gminy i funduszy, NFOŚ, WFOŚ, PFOŚ	K
termomodernizacja obiektów użyteczności publicznej	od 2013	Gmina, właściciele budynków	środki własne właścicieli budynków, kredyty BOŚ	K
edukacja ekologiczna społeczeństwa na temat wykorzystania proekologicznych nośników energii i szkodliwości spalania materiałów odpadowych (szczególnie tworzyw sztucznych)	działanie ciągłe	Gmina, organizacje pozarządowe	środki własne jednostek realizujących, dotacje gminy i funduszy, WFOŚ, PFOŚ	K
bieżąca modernizacja dróg i ciągów komunikacyjnych	działanie ciągłe	zarządcy dróg	GDDKiA, ZDW, Starostwo Powiatowe, Gmina	K
Ochrona wód				
rozbudowa sieci wodociągowej na obszarze gminy	działanie ciągłe	Gmina	środki własne gminy WFOŚ, program rolno-środowiskowy UE,	W

			środki własne mieszkańców	
sukcesywna wymiana i renowacja wyeksploatowanych odcinków sieci wodociągowej	działanie ciągłe	Gmina, zakład gospodarki komunalnej	środki własne gminy	W
przeprowadzenie akcji edukacyjno-informacyjnej propagującej optymalizację zużycia wody przez indywidualnych użytkowników	od 2013	Gmina, organizacje pozarządowe	środki własne gminy PFOŚ, WFOŚ	W
sukcesywna modernizacja istniejącej sieci kanalizacyjnej ogólnospławnej (rozdział kanalizacji sanitarnej i deszczowej) i pilna realizacja nowych sieci na terenie gminy (należy dążyć do zrównania sieci wodociągowej i kanalizacyjnej)	działanie ciągłe	Gmina	środki własne gminy NFOŚ, WFOŚ, UE, środki własne mieszkańców	W
ustanowienie stref ochrony wokół ujęć wód	działanie ciągłe	Starostwo	środki własne starostwa i właścicieli ujęć, środki pomocowe	K
Ochrona powierzchni ziemi				
podnoszenie jakości i struktury gleb	zadanie ciągłe	ODR	środki własne jednostek realizujących	K
Racjonalne użytkowanie zasobów naturalnych				
opracowanie przez gminę (zgodnie z Prawem Energetycznym) planów zaopatrzenia w energię.	2013	Gmina	budżet gminy	W
poprawa parametrów energetycznych budynków - termomodernizacja	od 2013	właściciele i zarządcy budynków	środki własne jednostek realizujących, WFOŚ, NFOŚ	K
Ochrona przed hałasem i oddziaływaniem pól elektromagnetycznych				

wspieranie inwestycji ograniczających ujemny wpływ hałasu, mianowicie: budowy ekranów akustycznych i tworzenia pasów zwartej zieleni ochronnej, a także izolacji budynków (np. wymiana okien)	działanie ciągłe	zarządcy dróg	środki Generalnej Dyrekcji Dróg, ZDW, środki własne gminy	K
integrowanie planu zagospodarowania przestrzennego z problemami zagrożenia hałasem i polami elektromagnetycznymi	działanie ciągłe	Gmina	środki własne gminy	W
Ochrona zasobów przyrodniczych				
bieżąca ochrona obszarów i obiektów prawnie chronionych	działanie ciągłe	Gmina, Regionalny Konserwator Przyrody	środki własne jednostek realizujących	K
uwzględnienie w planie zagospodarowania przestrzennego selektywnego dostępu do terenów wyjątkowo cennych przyrodniczo	działanie ciągłe	Gmina	środki własne jednostek realizujących	W
przeciwdziałanie rozwojowi budownictwa mieszkalnego i rekreacyjnego na terenach cennych przyrodniczo	działanie ciągłe	Gmina, Starostwo	środki własne jednostek realizujących	K
prowadzenie stałego monitoringu środowiska leśnego w celu przeciwdziałania stanom niepożądanym (choroby, szkodniki)	działanie ciągłe	nadleśnictwa	środki własne jednostek realizujących	K
wprowadzenia takiej organizacji ruchu turystycznego i urządzeń turystycznych w lasach, aby turystyka i rekreacja nie kolidowały w spełnianiu przez lasy funkcji ekologicznych, produkcyjnych i	działanie ciągłe	Gmina, nadleśnictwa	środki własne jednostek realizujących, WFOŚ	K

poprodukcyjnych				
Edukacja ekologiczna				
promowanie zachowań związanych z codziennym bytowaniem mieszkańców a zgodnym z zasadami ochrony krajobrazu i przyrody	działanie ciągłe	Organizacje pozarządowe, Starostwo, Gmina, szkoły	środki własne jednostek realizujących, WFOŚ	K
edukacja ekologiczna społeczeństwa na temat wykorzystania proekologicznych nośników energii i szkodliwości spalania materiałów odpadowych	działanie ciągłe	Organizacje pozarządowe, Starostwo, Gmina, szkoły	środki własne jednostek realizujących, WFOŚ	K

W – zadania własne, K – zadania koordynowane

Harmonogram realizacji Programu Ochrony Środowiska na lata 2017-2020

Zadania	Lata realizacji	Jednostka realizacyjna	Źródła finansowania	Charakter zadania
Ochrona powietrza atmosferycznego				
eliminowanie węgla jako paliwa w gospodarstwach domowych, rozpowszechnienie stosowania trocin, wierzby energetycznej czy gazu lub promocja nowoczesnych bardziej wydajnych kotłów węglowych	działanie ciągłe	właściciele i zarządcy budynków + przedsiębiorcy	środki własne jednostek realizujących	K
wsparcie finansowe dla mieszkańców zmieniających ogrzewanie węglowe na bardziej ekologiczne	działanie ciągłe	PFOŚ, WFOŚ, BOŚ	PFOŚ, WFOŚ, BOŚ	K
edukacja ekologiczna społeczeństwa na temat wykorzystania proekologicznych nośników energii i szkodliwości spalania materiałów odpadowych (szczególnie tworzyw sztucznych)	działanie ciągłe	Gmina, Starostwo, organizacje pozarządowe	środki własne jednostek realizujących, dotacje gminy i funduszy	K
bieżąca modernizacja dróg i ciągów komunikacyjnych	działanie ciągłe	zarządcy dróg	środki Generalnej Dyrekcji Dróg, środki pomocowe	K

Ochrona wód				
rozbudowa sieci wodociągowej na obszarze gminy	działanie ciągłe	Gmina	środki własne gminy, środki pomocowe	W
sukcesywna wymiana i renowacja wyeksploatowanych odcinków sieci wodociągowej	działanie ciągłe	Gmina	środki własne gminy, środki pomocowe	W
minimalizacja strat wody na przesyłce wody wodociągowej (przewody magistralne i lokalne);	działanie ciągłe	Gmina	środki własne gminy, środki pomocowe	W
sukcesywna modernizacja istniejącej sieci kanalizacyjnej ogólnospławnej (rozdział kanalizacji sanitarnej i deszczowej) i pilna realizacja nowych sieci na terenie gminy (należy dążyć do zrównania sieci wodociągowej i kanalizacyjnej)	działanie ciągłe	Gmina	środki własne gminy środki pomocowe UE, WFOŚ, NFOŚiGW, BOŚ	W
przetwarzanie i odpowiednie zagospodarowywanie osadów ściekowych	działanie ciągłe	właściciele obiektów	środki własne właścicieli obiektów, środki pomocowe	K
Ochrona powierzchni ziemi				
podnoszenie jakości i struktury gleb poprzez wykorzystanie kompostu	zadanie ciągłe	ODR, właściciele nieruchomości	środki własne jednostek realizujących	K
ochrona i wprowadzenie zadrzewień i zakrzewień śródpolnych i przydrożnych spełniających rolę przeciwoerozyjną	zadanie ciągłe	zarządcy dróg, właściciele nieruchomości	środki własne jednostek realizujących	K
upowszechnienie zasad dobrej praktyki rolniczej	zadanie ciągłe	ODR	środki własne jednostek realizujących	K
Racjonalne użytkowanie zasobów naturalnych				
zwiększenie udziału energii otrzymywanej z surowców odnawialnych	zadanie ciągłe	zakłady energetyczne	środki własne jednostek realizujących,	K

w całkowitym zużyciu energii			WFOŚ, NFOŚ	
Ochrona przed hałasem i oddziaływaniem pól elektromagnetycznych				
wspieranie inwestycji ograniczających ujemny wpływ hałasu, mianowicie: budowy ekranów akustycznych i tworzenia pasów zwartej zieleni ochronnej, a także izolacji budynków (np. wymiana okien)	działanie ciągłe	zarządcy dróg, właściciele budynków	środki Generalnej Dyrekcji Dróg, ZDW, środki własne właścicieli budynków,	K
Ochrona zasobów przyrodniczych				
przygotowanie planu zabiegów konserwacyjnych i pielęgnacyjnych pomników przyrody	zadanie ciągłe	Gmina Regionalny Konserwator Przyrody	środki własne jednostek realizujących, WFOŚ	K
przeciwdziałanie rozwojowi budownictwa mieszkalnego i rekreacyjnego na terenach cennych przyrodniczo	zadanie ciągłe	Gmina, Starostwo	środki własne jednostek realizujących, środki pomocowe	K
przewodzenie stałego monitoringu środowiska leśnego w celu przeciwdziałania stanom niepożądanym (choroby, szkodniki)	zadanie ciągłe	nadleśnictwa	środki własne jednostek realizujących	K
zwiększenie nadzoru nad lasami nie stanowiącymi własności Skarbu Państwa	zadanie ciągłe	nadleśnictwa	środki własne jednostek realizujących	K
wprowadzenia takiej organizacji ruchu turystycznego i urządzeń turystycznych w lasach, aby turystyka i rekreacja nie kolidowały w spełnianiu przez lasy funkcji ekologicznych, produkcyjnych i poprodukcyjnych	zadanie ciągłe	Gmina, nadleśnictwo	środki własne jednostek realizujących, środki pomocowe	K
Edukacja ekologiczna				
promowanie zachowań związanych z codziennym		Organizacje pozarządowe,	środki własne	

bytowaniem mieszkańców a zgodnym z zasadami ochrony krajobrazu i przyrody	zadanie ciągłe	Gmina, Starostwo, szkoły	jednostek realizujących, WFOŚ	K
edukacja ekologiczna społeczeństwa na temat wykorzystania proekologicznych nośników energii i szkodliwości spalania materiałów odpadowych	zadanie ciągłe	Organizacje pozarządowe, Gmina, szkoły	środki własne jednostek realizujących, WFOŚ	K
rygorystyczne przestrzeganie wymagań ochrony przyrody w ramach funkcjonowania obiektów turystycznych i rekreacyjnych, budownictwa mieszkaniowego oraz prowadzenia działalności rolniczej	zadanie ciągłe	Gmina, Starostwo	środki własne jednostek realizujących	K
rozwój przyrodniczych ścieżek dydaktycznych	zadanie ciągłe	Nadleśnictwo, PTTK, Gmina	środki własne jednostek realizujących, WFOŚ	K

W – zadania własne, K – zadania koordynowane